

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SUÇ VE SUÇLULUKLA MÜCADELEDE SOSYAL
HİZMET UYGULAMALARININ ÖNLEYİCİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özkan SAKARYA

**Enstitü Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet
Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Hizmet**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY

MAYIS – 2017

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SUÇ VE SUÇLULUKLA MÜCADELEDE SOSYAL
HİZMET UYGULAMALARININ ÖNLEYİCİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özkan SAKARYA (421200909)

**Enstitü Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet
Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Hizmet**

Bu tez 02/05/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ali Rıza ABAY

Yrd. Doç. Dr. Recep ÇELİK

Yrd. Doç. Dr. Enver Sinan MALKOÇ

Jüri Başkanı

Kabul

Red

Düzeltilme

Jüri Üyesi

Kabul

Red

Düzeltilme

Jüri Üyesi

Kabul

Red

Düzeltilme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Özkan SAKARYA

02.05.2017

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın konusunu, suç ve suçlulukla mücadelede; yeni bir yaklaşım tarzı olarak ortaya çıkan sosyal hizmet uygulamalarının proaktif (önleyici) etkilerinin ne kadar önemli ve geçerliliğe sahip olduğu, suç ve suçlulukla mücadelede sadece fiziksel ve cezai tedbirlerin (kolluk gücü, ceza evleri, vb.) yeterli olmadığını olamayacağını, bu mücadelenin topyekûn bir mücadele olması gerekliliği oluşturmaktadır.

Gelişen ve değişen dünyada toplumsal alt yapı ve üst yapılarda gelişmiş ve değişmiş, bunun sonucu toplum, gelişmelere ve değişmelere bağlı olarak kendi yapısını oluşturmuştur. Sosyal bilimler, özellikle sosyal hizmet tarihsel gelişim süreci içerisinde toplumsal gelişme ve değişimleri ele alan uygulamaya dönük bir bilim, disiplin ve meslek olarak ortaya çıkmış, bu gelişen ve değişen toplumsal yapıyı kendi dinamikleri içinde açıklamada yeni paradigmlar geliştirmiştir.

Bu araştırmada, toplumsal yapıdaki gelişme ve değişmelere bağlı olarak sosyal hizmetin ortaya çıkması ve bu değişimi kendi dinamikleri içinde ele alması determinist ilişkisi içerisinde, sosyal hizmetin tüm müdahale yöntemleri ve gerçekleştirdiği uygulamalar ile suç ve suçlulukla mücadelede ve önlemede etkin rolü ele alınmıştır.

Bu tez çalışmam boyunca ve her zaman mutluluğumu duyduğum öğrencilik dönemlerimde desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım; Prof. Dr. Musa ŞAHİN' e, Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR' e, Yrd. Doç. Dr. Recep YILDIZ' a, Arş. Gör. Enver MENGÜ' ye, bu çalışmaya beni yönlendiren, yüreklendiren ve her zaman destekleyen çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Ali Rıza ABAY' a, desteklerini ve güvenlerini her zaman yanımda hissettiğim sevgili aileme teşekkürü borç bilirim.

Özkan SAKARYA

2 Mayıs 2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	VII
TABLO LİSTESİ.....	VIII
EKLER LİSTESİ.....	IX
ÖZET	X
SUMMARY	XI

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: SUÇ VE SOSYAL HİZMETİN TARİHSEL ARKA PLANI.....	6
1.1. Suçun Tarihsel Arka Planı	6
1.1.1. Suç ve Suçlu.....	6
1.1.2. Batı Toplumlarında Suç ve Suçlulukla Mücadele.....	9
1.1.3. Doğu Toplumlarında Suç ve Suçlulukla Mücadele	14
1.1.4. Türkiye’ de Suç ve Suçlulukla Mücadele	17
1.2. Sosyal Hizmetin Tarihsel Arka Planı	20
1.2.1. Sosyal Hizmet	20
1.2.2. Batı Toplumlarında Sosyal Hizmet.....	24
1.2.3. Doğu Toplumlarında Sosyal Hizmet.....	28
1.2.4. Türkiye’ de Sosyal Hizmet.....	30
1.3. Suç ve Sosyal Hizmet İlişkisi.....	34
1.3.1. Suç Psikolojisi ve Sosyal Hizmet.....	35
1.3.2. Suç Sosyolojisi ve Sosyal Hizmet.....	38

BÖLÜM 2: SUÇ VE SOSYAL HİZMETİN KURAMSAL VE KAVRAMSAL

ÇERÇEVESİ	41
2.1. Suçla İlgili Kuramsal Yaklaşım.....	41
2.1.1. Biyolojik Yaklaşımlar	41
2.1.2. Psikolojik Yaklaşımlar	43
2.1.3. Sosyolojik Yaklaşımlar	45
2.1.4. Sosyal Psikolojik Yaklaşımlar	53
2.2. Sosyal Hizmete Kuramsal Yaklaşım.....	54

2.2.1. Sistem Teorisi	56
2.2.2. Ekolojik Yaklaşım.....	58
2.2.3. Güçler Perspektifi - Güçlendirme Yaklaşımı	61
2.2.4. Genelci Sosyal Hizmet.....	63
2.3. Suç ve Sosyal Hizmet Kuramsal Yaklaşımlarının Birlikte Değerlendirilmesi	64

BÖLÜM 3: SUÇ VE SUÇLULUKLA MÜCADELEDE SOSYAL HİZMET

UYGULAMALARININ ÖNLEYİCİ ETKİLERİ 68

3.1. Sorun Odaklı Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	68
3.1.1. Denetimli Serbestlik Sisteminde Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	68
3.1.2. Tutuklu ve Hükümlülere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları	73
3.1.3. Suça Sürüklenmiş Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları	78
3.1.4. Terörle Mücadelede Sosyal Hizmet Uygulamaları	866
3.2. Koruyucu - Önleyici Sosyal Hizmet Uygulamaları	97
3.2.1. Ailelere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	97
3.2.2. Sosyal Politikalar Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	104
3.2.3. Toplum Destekli Polislik Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	110
3.2.4. Psikolojik Bağlamda Sosyal Hizmet Uygulamaları	114

SONUÇ VE ÖNERİLER..... 118

KAYNAKÇA 123

EKLER..... 133

ÖZGEÇMİŞ..... 137

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BMİHM	: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi
ÇÇK	: Çocuk Koruma Kanunu
DDK	: Devlet Denetleme Kurulu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EEG	: Beyin Akım Grafiği (Elektroansefalografi)
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
hz.	: Hazreti
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
M.Ö.	: Milattan Önce
POP	: Problem Odaklı Polislik
RAM	: Rehberlik Araştırma Merkezi
SHU	: Sosyal Hizmet Uzmanı
SİR	: Sosyal İnceleme Raporu
S.S.Ç.	: Suça Sürüklenen Çocuk
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDP	: Toplum Destekli Polislik
TMK	:Türk Medeni Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
UTSAM	: Uluslararası Terörizm ve Sınırı Aşan Suçlar Araştırma Merkezi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
YDS	: Yoğun Denetimli Serbestlik
Y.Y. , yy.	: Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Bireyleri Çevre Seviyeleri Nasıl Etkilemektedir.....	59
Tablo 2: Hükümlü ve Tutuklu Sayısı.....	74
Tablo 3: Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı.....	79

EKLER LİSTESİ

Ek A : 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname.....	133
Ek B : Denetimli Serbestlik Büroları İçin Örnek SİR.....	134
Ek C : S.S.Ç.'ler İçin Örnek SİR İçeriği.....	135

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Suç ve Suçlulukla Mücadelede Sosyal Hizmet Uygulamalarının Önleyici Etkileri	
Tezin Yazarı: Özkan SAKARYA	Danışman: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY
Kabul Tarihi: 02/05/2017	Sayfa Sayısı: XI+132+5
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet	Bilim Dalı: Sosyal Hizmet
Toplumlar ne kadar gelişse ve değişse de, bilgi toplumu, modernleşme ve ihtisaslaşmalara rağmen karmaşık ve paradoks bir hal almış, küçük yerleşim yerlerinden büyük kentlere olan nüfus yığılması ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan kültürel yozlaşma, toplumsal yaşayışta özellikle büyük kentlerde birçok sorunu ortaya çıkarmıştır. İşte bu sorunların en başında suç ve suçlular ile mücadele gelmektedir. Bireyler artık daha materyalist ve bireyci bir felsefe içinde yaşama kültürünü kendilerinde görürken, çevrelerindeki sorunlara duyarsız kalmış ve yaşam döngüsü içinde bu sorunlar, bütün toplumu kapsamaya ve genel bir sorun oluşturmaya başlamıştır. İnsanın kendini güvende hissetmesinin bir gereği olarak, suç ve suçlulukla mücadele etme süreci her zaman canlılığını korumuş, ancak zor ve karmaşık olan bu sorunsal ile mücadelenin bir sistematığının oluşması ve üretilecek yeni politikaların gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Kamu ve STK'lar bu sorunlarla mücadele edecek ve önleyecek sosyal politikalar üretme ve bu politikaları etkin bir şekilde uygulama gereği duymuş ve alanda bu rolü sosyal hizmet üstlenmiştir. Suç ve suçlulukla mücadelede sadece güvenlik önlemlerinin, kolluk faaliyetlerinin ve cezai müeyyidelerin yetersiz kaldığı günümüzde; etkin, uygulanabilir, genel ve kapsayıcılığı ile ön plana çıkan sosyal hizmet, suç ve suçlular olmak üzere toplum refahını bozan sorunlarla mücadelede önemli bir fonksiyonu yerine getirmiş ve getirmeye devam edecektir. Gelişmelere ve değişmelere orantılı olarak toplumda ve yönetim erkinde sosyal hizmet algısı da zamanla değişmiş, suç ve suçlulukla mücadelede sosyal hizmet müdahalelerinin sorun oluşmadan önce etkinliğinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada pragmatik, pratik ve uygulanabilir müdahaleleri ile sosyal hizmetin, suç ve suçlulukla mücadelede sorun odaklı uygulamalarının yanında koruyucu ve önleyici uygulamalarının ne denli önemli yeri olduğu vurgulanmaya çalışılırken, ülkemizde çok fazla ilgilenilmemiş ve geri bırakılmış bu alanda; suç ve suçlulukla mücadelede sosyal hizmetin önemine dair bir bakış açısı oluşturulurken, suç ve sosyal hizmet kavramsallaştırılarak bağdaştırılmaya çalışılmış ve en azından bu bağlamda okuyucuda bir algı oluşturulması amaçlanmıştır.	
Anahtar kelimeler: Suç, Sosyal Hizmet, Suçla Mücadele, Suç Önleme, Sosyal Hizmet Uygulamaları	

Yalova University Institute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: Preventive Effects of Social Work Practices in Crime and Struggle with Guilt	
Thesis Author: Özkan SAKARYA	Advisor: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY
Date of Acceptance: 02/05/2017	Total Number of Pages: XI+132+5
Department: Social Service	Field of Study: Social Service
As much as societies have advanced and changed, despite information society, the modernization and specialization have taken a complex and paradoxical state, concentration of population from the small towns to the big cities and cultural degeneration that arise depending on them, in social life, especially in large cities, has revealed many problems. This is fight against crime and criminals at the beginning of this issues. Individuals are more materialistic and individualistic culture while seeing themselves living in a philosophy now, they have remained insensitive to the problems of the around and the problems in the life cycle to contains the whole of society and have started to build a common problem. As a requirement of the people feel in safe, the process of fight against crime and criminals always maintains the vitality, but difficult and complicated that the consist of a systematic struggle with this problematic and it has revealed the need for new policies to be produced. In this context, the public and civil society organizations (CSO) produce social policies to fight this problem and to prevent those policies and the effective implementation social service has been needed to take on this role. In today the only security measures in the fight against crime and criminals, the activities of law enforcement and criminal sanctions are inadequate; effective, practical, general and inclusiveness with prominent social services, it has fulfilled and important function to fight the welfare of society including crime and criminals, and it will continue. Perception of social services in the community and in proportion to the developments and changes in the management structure changed by the times, before social work intervention problems occurs in fight against crime and criminals, social work interventions activity has appeared how important as what. In this study, pragmatic, practical and feasible interventions with social services, the extent of protective and preventive application of problem-oriented applications in addition to the fight against crime and criminals attempting to emphasize the important place, in our country, it isn't interested too much and have been left at background in this area while we occur a perspective of the important of the social service in the fight against crime and criminals, crime and social services have tried conceptualize to associate and aimed at least created a perception of the reader in this regard.	
Keywords : Crime, Social Service, Fight Against Crime, Crime Prevention, Practices of Social Work	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Suç ve suçlu, insanın birlikte yaşamasının doğal bir sonucu ortaya çıkan sosyal bir gerçekliktir. Suç ve suçlulukla mücadele eden kurumlar ve bilimler sosyal bir gerçeklik olarak karşımıza çıkan suç ve suçluların yok edilemediği ama en aza indirilmesi gerekliliği gereği yeni yöntem arayışı içerisine girmişlerdir.

Suç ve suçlu analizleri sonucunda anlaşılmıştır ki artık suçun fiziki yöntem ve tedbirlerle en aza indirme çabasının yetersiz kalmasının sonucu olarak yeni geliştirilen yöntemlerle suçun alt yapısı belirlenmeye çalışılmış, fiziki yöntemlerin yanı sıra suç ve suçlu ile mücadelede, gerek mücadele edenin gerekse mücadele edilenin sosyolojik, psikolojik, ekonomik, kültürel ve hatta antropolojik alt yapılarının incelenmesi ve bunların bütünü ile suç ve suçlu olgusunun ele alınması öngörülmüştür.

Kriminoloji bilimindeki gelişmelerle beraber suç ve suçlu ile mücadelede sosyolojik ve psikolojik etkinin ne kadar önemli olduğu ortaya konulmuştur. Uygulama alanında ise sosyal hizmet alanından yoğun bir şekilde faydalanılması ile suç ve suçlu ile mücadelede, suçun temelini oluşturan sosyolojik ve psikolojik değer yargıları değişmeye başlamış ve bütün bunların sonucu sosyal hizmet uygulamaları suç ve suçlu ile mücadelede yeni paradigmaların oluşmasını sağlamıştır.

Suç ve suçlulukla mücadelede koruyucu ve önleyici uygulamalar, sorun odaklı uygulamalara göre, mikro anlamda henüz suç işlememiş birey ve ailenin, makro anlamda ise toplumun refahını daha kolay ve geribildirimi yüksek olarak daha etkin ve daha az maliyetle sağlayacaktır.

Yani pratik ve pragmatik olarak koruyucu ve önleyici uygulamalar her zaman sorun odaklı uygulamaların önünde olmalıdır. Bu durumu medikal anlamda örnekleyecek olursak, henüz kronik hasta olmamış bireyin doktora giderek erken tanı sayesinde kronik hastalığının önüne geçilmesi koruyucu önleyici uygulamayken, kronik hasta olduktan sonra doktora gitmesi sorun odaklı uygulamadır. Kronik hasta olan bireye yapılacak bütün tıbbi müdahaleler

hastayı daha düşük bir ihtimalle eski sağığına kavuşturma olasılığı varken ve hastanın tedavi masrafları ve tedavinin aldığı zaman fazla iken, hastalığın başlangıç aşamasında doktora giderek erken tanı sayesinde tıbbi müdahale uygulanan birey, çok daha büyük olasılıkla eski sağığına daha az zamanda ve daha düşük maliyetle kavuşacaktır.

Koruyucu ve önleyici sosyal hizmet uygulamaları hastalığa yani henüz suça bulaşmamış bireyi erken tanıyıp sorunların başlangıcında tedavi müdahalesi yaparken, sorun odaklı sosyal hizmet uygulaması ise kronikleşmiş hastalığın yani suça bulaşmış bireyin sorunlarının yok edilme çabasına benzemektedir.

Çalışmada suç ve suçlulukla mücadelede sosyal hizmet uygulamalarının önleyici etkileri konusu genel anlamda işlenirken, koruyucu ve önleyici sosyal hizmet uygulamalarının, sorun odaklı sosyal hizmet uygulamalarından daha etkin ve önemli olduğu, sorun odaklı sosyal hizmet uygulamalarında da önemine değinilerek vurgulanmıştır. Eğer hastalığı önleyemediysek hasta olmuş bireyi ölüme terk edemeyiz, yani suça bulaşmış bireyin tekrerr eden suç eylemlerinin devam etmesine göz yumamayız. Burada yapılacak sosyal rehabilitasyon özellikleri taşıyan sosyal hizmet müdahaleleri hayati önem arz etmektedir.

Çalışmanın Önemi

Çalışmanın en belirgin özelliği birçok bilimsel çalışmada alt başlıklar halinde sunulan suç ve sosyal hizmet ilişkisine doğrudan değinilmiş olmasıdır. Literatürde suç ve sosyal hizmet ilişkisi hep dolaylı anlatılmış, bazı çalışmacılar aileye, bazı çalışmacılar bireye, bazı çalışmacılarda çevre gibi konulara değinmiş ancak tam manasıyla bir bütünlük oluşturulamamış, bütün etkenler ile birlikte sosyal hizmet bağlantısı kurulamamıştır. Suç ve suçlulukla mücadelede aktif olarak rol alan sosyal hizmetin ne denli bir öneme haiz olduğu gerek uygulayıcıların gerekse politika üreticilerin bakış açılarına sosyal hizmetin başka alanlarda olduğu gibi bu noktada da önemine bir nebze de olsa dikkat çekme özelliği taşımasıdır.

Sosyal hizmet uygulamalarının suç ve suçlulukla mücadelede pratik ve teorik öneminin göz ardı edilemeyecek kadar fazla olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu sayede sosyal hizmetin adı

üzerinde toplumun her kesimine sosyal olana, dezavantajlı gruplara, diğer sosyal sorunların yanı sıra suç ve suçlulukla mücadeledeki önemli rolü göz önüne çıkarılmıştır. Çünkü çalışmada da ispatlanmaya çalışıldığı üzere sosyal sorunlar suça iten en büyük etkidir. Sosyal sorunlarla aktif ve etkili bir şekilde mücadele eden sosyal hizmetin önemi bu mantık önermesi ile ortaya çıkmaktadır.

Genel olarak sosyoloji, psikoloji, iktisat ve kamu yönetimi gibi sosyal bilimlerin bir birleşimi olarak ortaya konan sosyal hizmet anlayışının bu bilim alanlarından daha farklı bir yapıda olduğu ve kendini meydana getiren parçalardan daha farklı bir bütünsel yapıya sahip olduğu, suç ve suçlulukla mücadeledeki etkin rolü göz önüne serilerek ortaya konulmuştur.

Maslow' un ihtiyaçlar hiyerarşisinde (Maslow teorisi) temel fizyolojik ihtiyaçlardan sonra ikinci sırada gelen güvenlik ihtiyacı ve gereksiniminin sağlanmasıyla, bireyin kendisini, ailesini ve toplumunu güven ve emniyette hissetmesiyle; ait olma-sevgi- sevecenlik gereksinimi ve saygınlık gereksiniminin karşılanması ile nihayetinde kendini gerçekleştirebileceği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda güvenlik ihtiyacının ya da gereksiniminin karşılanmasının bireyin gelişme periyodundaki önemi ortadadır.

İşte sosyal hizmetin uygulanabilir alandaki başarıları ile suç ve suçluların tamamen yok edilemese bile minimize edilebileceği, bu sayede sosyal ve bireysel refahın ve huzurun daha da artacağı bilincini oluşturmak ve toplumsal yapı içerisinde bireyin gelişiminin güvenlik algısının güçlenmesiyle başarılabilen çalışmanın önemli temel taşlarından diğeridir.

Çalışmanın Amacı

Toplumsal yaşam ilişkilerinin ve insanın içinde bulunduğu dezavantajların sonucu olarak ortaya çıkan suç ile toplumsal ve bireysel dezavantajlara müdahaleyi ve bu sayede dezavantajı yok etmeyi veya en aza indirmeyi gaye edinen sosyal hizmetin modern çağda göz ardı edilemeyeceği, bir varsayım olmaktan ziyade bilimsel bir gerçekliktir.

İnsan düşünen, sevinen, üzülen, birlikte yaşama isteği duyan, idealleri olan, beşeri ve fiziksel çevresinden etkilenen ve aynı zamanda suç işleyen sosyal bir varlıktır. Sosyal hizmet, bu sosyal varlığa yapacağı sosyal müdahaleler ile hayat standartlarını yükseltmeye, çevreyle

etkileşimini en üst seviyede ve sorunsuz sürdürmeye, kendini ve çevresini tanımaya, kendini gerçekleştirebilecek ve motive edecek dinamik süreçleri öğrenmeye ve nihayetinde bütün bunları yaparken kendine ve çevresine zarar vermesini yani suç işlemesini engellemeye yardımcı olacak bir rehber ve danışman görevi gören bir çalışma alanı ve bilimsel bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada suç ile sosyal hizmeti genel hatlarıyla anlamak, tanımak ve bu sayede okuyucuda belli bir kavramsal çerçeve oluşturmak gayesi ön plana çıkmaktadır. Çalışma suçun ve sosyal hizmetin tarihsel gelişimine değinirken suçla mücadele ile sosyal hizmetteki gelişime vurgu yaparak, toplumların suç ile mücadelelerinde sosyal hizmet uygulamalarından yararlanma durumlarını ortaya çıkarmayı gözetmiştir.

Çalışmada genel olarak suç ile sosyal hizmet kuramsal yaklaşımların değerlendirilmesi ve birbirleriyle bağlantılarının ortaya konması ve bu bağlamda suçla mücadele yöntem ve stratejilerini gerçekleştirmek hedeflenmiştir. Suç psikolojisi, suç sosyolojisinin mücadeledeki yeri ve bu alt bilim dallarının sosyal hizmet ile ilişkisi de ele alınmıştır.

Bütün bu bağlantıların ortaya konmasından sonra suçla mücadelede sorun odaklı sosyal hizmet uygulamalarının etkinliğine vurgu yapılırken, sosyal hizmet uygulamaların suçla mücadeledeki koruyucu ve önleyici etkisinin daha da önemli olduğunun kavranmasının sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada, suç ve suçlulukla mücadele ile sosyal hizmet uygulamalarının daha çok Türkiye'nin sosyal ve kültürel yapısı göz önüne alınarak konular değerlendirilmiş, çalışmada kitap, tez, makale, dergi, sempozyum vb. belge ve dokümanlardan yararlanılmıştır.

Bölümler ve bölüm alt başlıkları oluşturulurken fonksiyonel ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmış, bölüm alt başlıkları ana konuyu oluşturan kavramların üzerine şekillendirilmiş, eşit bir şekilde kavramlar değerlendirilmiştir.

Çalışma, alanda az sayıda teorik çalışmanın olmasından dolayı teorik açığı gidermede bir giriş görevi üstlenmiş, konuları destekleyici başka araştırmacılarca yapılmış örneklere yer verilerek pratik yönden de desteklenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde çalışmayı oluşturan konularla ilgili okuyucuya genel olarak ön bilgi verilerek okuyucunun diğer bölümlerde değinilecek olan konularla ilgili hafıza güncellemesi yapılmak istenmiş, ikinci bölümde çalışmanın teorik alt yapısı şekillendirilmiş, son bölümde ise suç ve suçlulukla mücadelede sosyal hizmet uygulamaları hakkında pratik bilgilere yer verilmiştir.

BÖLÜM 1: SUÇ VE SOSYAL HİZMETİN TARİHSEL ARKA PLANI

1.1. Suçun Tarihsel Arka Planı

1.1.1. Suç ve Suçlu

“Suçlu, başkalarını hesaba katmayan kişidir.”

D. Lagache

Suç insanın doğasında olan bir kavramdır. İnsan, sosyal yaşam içerisinde çeşitli nedenlerle yani sosyolojik, psikolojik, ekonomik, antropolojik ve hatta coğrafi nedenlerle suç işlemeye meyleder ve meyillidir.

Tarihte ilk suç ve suçlu olarak; Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın yasaklı meyveyi yemesi veya Kabil' in Habil' i öldürmesi örnekleri verilebilir. Tabi bu örnekler bilimsel nitelikte olmayıp inanç ve rivayet temelindedir. Bu ilk suç ve suçlu olarak verdiğimiz örneklerin alt yapı unsurlarına değinilecek olunursa, Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın yasaklı meyveyi yemelerinin bastırılmış ve yasaklanmış olanın insan psikolojisine nasıl etki ettiğini anlamamız için güzel bir örnektir.

Yine Kabil' in Habil' i öldürmesi, rivayetlere göre aralarındaki kıskançlık ve üstünlük duygusudur. Habil, Kabil' den daha çok sevilir ve Kabil bu durum karşısında tarihteki ilk cinayeti işler (Sokullu Akıncı, 2010). İşte görüldüğü gibi Kabil' i de suça iten neden sosyolojik ve psikolojik nedenlerle açıklanabilir. Bu nedenlere diğer bölümlerde ayrıntılı olarak değinileceğinden burada yer verilmemiştir. Suçla ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmış olup bunlardan bazılarına değinecek olursak;

Suç, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem, davranış, tavır ve harekettir (Dönmezer, 1984: 61). Suç, sosyal, ekonomik, politik, fiziksel ve psikolojik şartlar ile coğrafi faktörlerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir olgudur (Sargın ve Temurçin, 2012:1). Suç tanımı toplumdan topluma farklılık gösterir yani görecelidir, bunun sebebi ise toplumların farklı kültürel yapıları ve toplumsal yapılarındaki olay ve olguları farklı şekilde algılamalarından kaynaklanmaktadır. Kanun koyucuların yani yasama erkinin milletin temsilcisi olarak temsil ettikleri milletin duygu ve davranış tarzından başka bir anlayışa girmeleri özellikle demokratik ülkelerde pek rastlanılmayan bir

durumdur. Bu sebeple kanun koyucular milletin inanç, değer ve düşünce yapısına göre kanunları şekillendirirler.

Hukuki anlamda suç ceza kuralları belirler, eğer bir durum veya davranış kanunda suç olarak geçmiyorsa; örf, adet ve ahlaki ölçekte yüz kızartıcı bir durum bile olsa ve toplumca kınansa bile yazılı ceza kanunlarında geçmediği için hukuki anlamda suç olmaz. Kanunsuz suç ve ceza olmaz. Hukuki anlamda suç, kanunun yasak getirdiği maddi-manevi hareketleri yapmak olarak nitelendirilirken; suçlu ise bu hareketleri yapan yani kanunun suç olarak tarif ettiği eylemi gerçekleştiren kişidir. Ancak suç ve suçluluğun hukuki tanımına kriminologlar eleştiri getirmiştir. Çünkü onlara göre suç ve suçluluk insani öğeleri barındırır. Bundan dolayı suçun hukuk kurallarıyla sınırlanamayacağı, suçun insanın özünde olduğu, suç ve suçluluk kavramlarının toplumdan topluma değişiklik gösteren göreceli kavramlar olduğu, bir yerde suç olan bazı olayların başka bir yerde suç olmadığı bu nedenle hukuki tanımın dar olduğunu savunurlar (Soyaslan, 1998). Hukuki anlamda suç olmayan durum ve davranış lar örf, adet ve ahlaki ölçekte yüz kızartıcı bir durum ise burada norm ihlali veya sosyal sapmadan söz edebiliriz.

Suçun göreceli olması, toplumsala ve kültürel yapıya bağlı olarak değişiklik göstermesi, toplumsal yaşayış içerisinde bireyin maruz kaldığı farklı sosyo-psikolojik, ekonomik vb. etkenler ile meydana gelmektedir. İngiltere’de anayasanın bile geleneksel bir şekilde yüzyıllardır varlığını koruması bu duruma en güzel örnektir. Çünkü ülke kendisini geliştirmiş ve gerçekleştirmiş, toplumsal yaşayışta bir denge oluşmuştur, ancak bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde suç ile ilgili normlar ve yaptırımlar sürekli kendini yenilemektedir çünkü gelişme halen devam etmekte toplumsal kendi devinimini sürdürmektedir. Suç ile toplumsal değişmeyi ele alan sosyal bilimler ise bu değişkenleri göz önüne almaya başlamışlardır.

Suç olgusunun, suçlu davranış ve kişiliğinin nedenlerinin bilimsel yöntemlerle incelenmesi 19. yüzyılda başlamıştır. Bu yüzyıldaki sanayi devriminin ve köylerden kentlere göç olgularının yarattığı sorunları çözülmesine yönelik pratik ihtiyaç da kendini hissettirmekteydi. Suç bu toplumsal sorunların başta gelenlerinden biriydi. Sanayi devriminin ortaya çıkardığı sefalet ve işsizlik sorunu farklı kökenlere dayanan insanların şehirlerde hayatlarını idame ettirebilmek adına suça yakınlaşmalarına yol açıyordu (Gölbaşı,

2008: 49).

Sosyal bilimlerin insana ve topluma dair bilimsel incelemeleri, doğa bilimlerinin aksine deneylenmesi zordu. Sosyal bilimlerde, doğa bilimlerinde olduğu gibi ampirik olguların varlığı farklılık göstermekte, toplumdan topluma, insandan insana değişmekteydi. Her insanın düşünce ve bakış açısının farklı olduğunu düşünürsek, sosyal bilimlerin genel, geçer ve evrensel yaklaşım tarzları geliştirmeleri güçtü. Ancak doğa bilimlerindeki gelişmelere bağlı olarak sosyal bilimlerde gelişme göstermiş ve çağın toplumsal olaylarının nedenleri doğa bilimlerinden de yardım alınarak evrensel kanunlarla, teorilerle açıklanmaya ve ispatlanmaya çalışılmıştır. Sosyal bilimlerin suça dair incelemeleri de bu bağlamda gelişme göstermiş ve aynı yasalar çerçevesinde özellikle Kriminoloji bilimimin deki gelişmeler suçu anlamaya ve mücadele yöntemleri geliştirmeye yardımcı olmuştur.

Suçun evrensel olduğunu ve her toplumun suç ile birlikte yaşayışını sürdürmek zorunda olduğunu, suçsuz bir toplumun hayal olduğunu, toplumun içinde çelişkilerin, çatışmaların ve ihtirasların sürekli var olacağı bu sebeple suçun her zaman var olacağını ileri sürenlerde olmuştur. Hatta Durkheim suçun faydalı olup olmadığı hususunda dikkat çekici fikirler öne sürmektedir. Durkheim'a göre sosyolojinin konusu olan suçun üç niteliği bulunmaktadır. İlk olarak suçun işlenmediği bir toplumu tahayyül etmenin mümkün olmayacağı için suçun normal nitelikte olduğunu savunan Durkheim, ikinci olarak suçun ihlal ettiği duyguların herkesin vicdanında içkin olduğu için suçun zorunlu nitelikte olduğunu, üçüncü ve son olarak ise toplumu durgunluktan kurtardığı için suçun yararlı olduğunu savunmaktadır (Dönmezer, 1984: 62-64).

Suçluluk ile ilgili olarak tanımlamalara değinilecek olunursa;

Suçluluk: Ceza Hukuku'nun tanımladığı gibi, “yasanın cezalandırdığı hareket” olarak ele alınamayacak kadar karmaşık ve çok yönlüdür. Kişiyi toplum halinde yaşayan öteki bireylerin karşısına çıkaran bir çatışmanın ürünüdür (Yavuzer, 2006: 27). Yavuzer'in de belirttiği gibi suçluluk; öyle karmaşık bir yapıya sahiptir ki, bundan dolayı ne bir nedene indirgenebilir ne de suçluluğun salt tanımları yapılabilir; çünkü suçluluk insanın ontolojik yapısının tüm unsurlarını içeren bir kavramdır. Bunu anlayabilmemiz için sosyal bilimlerin ve hatta doğa bilimlerinin bütün alanlarından yararlanmak gerekmektedir.

Suçluluk, sadece sosyal, objektif ve bir olay yığını olmayıp tarih açısından değişen bir olaydır. Farklı tarihsel olaylar ve farklı toplumlarda topluma karşı işlenen aynı suçlar, insanlar tarafından değişik olarak yorumlanmıştır. Suçluluk hem sosyal içeriği bakımından hem de çıkış noktası açısından tarihsel değişiklik gösterir. Dolayısıyla farkı sosyal ekonomik formasyonlarda, aynı formasyonu gösteren farklı ülkelerde suçların işlenme çemberi de aynı değildir. Bu çember, aynı oluşuma sahip olan aynı ülkenin tarihinde değişmektedir. Marx, bir tek ulus hakkında şöyle yazar: “İngilizler, cadıları ateşte yakmayı bıraktıkları zaman, sahte kâğıt para yapanları asmaya başladılar” (Kayrjanov, 2000: 12).

Suçluluk ile ilgili olarak farklı tanımlamalar yapılmıştır. Lowrey, suçun kişi ile çevresi arasındaki etkileşimin bir sonucu olduğunu savunurken, English hukuk ve ahlak kurallarının tahrif olması şeklinde suçluluğu açıklamaktadır. Seligman ve Johnson ise suçluluğun çeşitli formel veya enformel kurumların kurallarına aykırılığı içeren anti-sosyal davranışlar olduğunu ifade etmektedirler. Suçluluk ile ilgili olarak bütün tanımlamaların ortak noktası daha önceden tanımlanan toplumca yazılı veya yazısız kurallarca ilan edilen davranışın içinde bulunan insanları kapsamasıdır. İlkel bir kabilede bu değer yargılarının veya kuralların olmadığını düşünürsek burada suçluluktan da söz edemeyiz ve en basit anlatımla bu kabilede adam öldürmek bir suç sayılmayacağı gibi değerler sistemi içinde suçu işleyen birey cezalandırılmayacağı için suçlu algısı oluşmaz (Yavuzer, 2006; Sokullu Akıncı, 2010).

Suç ve suçlu tanımlarının farklılık göstermesi, toplumdan topluma farklı algılarla ifadeye edilmeye çalışılması; suç ve suçluların evrensel olarak her toplum ve birey için bir sorun teşkil etmesini, sosyal huzuru ve refahı bozan, bireysel güvensizliğe yol açan olay ve olgular silsilesi olduğu gerçekliğini değiştirmemektedir.

1.1.2. Batı Toplamlarında Suç ve Suçlulukla Mücadele

*“İngilizler, cadıları ateşte yakmayı bıraktıkları zaman,
sahte kâğıt para yapanları asmaya başladılar.”*

K. Marx

Çalışmada hem bu bölümde hem de diğer bölümlerde Batı toplumları ifadesi ile AB ve İskandinav ülkeleri, ABD ve Kanada gibi temel özelliği gelişmiş ve ekonomisi güçlü,

toplumsal refahın yüksek olduğu, genel olarak ortak kùltùre ve inanca sahip toplumlar ifade edilmiştir.

Batı toplumları günümüzde suçu ve suçluyu; rasyonalist, pozitivist yaklaşımlarla kısacası bilimsel yöntemlerle ele almakta ve suçun önlenmesinin daha önlemlili olduğunun farkındalığı ile bu bağlamda uygulamaya koydukları önleyici tedbirlerin daha ön plana çıktığını görmekteyiz.

Batı toplumları, bireyselci felsefe ile sosyal devlet anlayışının çıkış noktalarından olan sosyal politikalar bağlamında sosyal hizmeti etkin ve verimli bir şekilde kullanıp, toplumu belirli kalıplar içinde tutarak suçtan uzaklaştırmaya çalıştığı gör÷lmektedir. Dolu ve arkadaşları bu duruma dikkat çekerek suçun toplumda güven ve dayanışma duygusunu zayıflatarak toplumsal düzen için bir tehdit niteliğinde olması sebebiyle Batıda bürokratların doğrudan ilgi alanına girdiğine dikkat çekmektedirler (Dolu vd., 2012: 63).

Batı toplumlarında önemli olan bir suça maruz kalmak değildir. Kişi bir suça maruz kalmasa bile toplumda cereyan eden bir olay toplumu, her bir bireyi etkilemekte ve toplumun ve bireyin psikolojisini bozmaktadır. Bu nedenledir ki batı toplumlarında suç öncesi çalışmalarının daha yoğun olduğu, esas olanın suçı önleme faaliyetleri olduğu gör÷lmektedir. Batı toplumlarının suç önleme faaliyetleriyle ilgili Shaw'ın Gençlere Yatırım adlı çalışması bu bağlamda yönlendirici olmuştur:

Kanada'da Ulusal Suç Önleme Merkezi, gençlerde suçluluğun ve mağduriyetin önlenmesini amaçlayan stratejilerin geliştirilmesinde öncü role sahiptir. Çocuklar ve gençler bu dört öncelikli grup arasındaki iki gruptadır. Diğer taraftan 3. hedef grubu genç kızların ve kadınların kişisel güvenlikleri ve 4. grubu yerel halk ve toplulukları kapsayan önemli çalışma boyutları vardır. Merkez, çocuklar ve gençlerin temel bazı sorunları ve davranışları konusunda çalışmalarını yoğunlaştırmaktadır.

1944'te Avustralya, Genel Savcılık Bakanlığı bünyesinde Ulusal Suç Önleme Birimi kurulmuştur. Diğer devletlerin hükümetleri ve suçla mücadele ulusal stratejileriyle ortak hareket etmektedir. Son faaliyetleri arasında gençlerde suçluluğun önlenmesine yönelik yaklaşımları görebiliriz. Bu yaklaşımlar özellikle gençler, kamuya açık alanlar ve onların

bulunduğu ortamlar ele alınmaktadır. Yerel toplulukların, Torres Boğazı adalılarının ve genç göçmenlerin ihtiyaçlarına cevap verecek programlarının seçiminin önemi büyüktür. Burada özellikle vurgulanan nokta yerel hükümetler, hükümet dışı organizasyonlar, üniversite grupları ve çeşitli topluluklar ile işbirliğı yapılmasıdır. Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç kuzey ülkelerinde, suçun önlenmesi amacıyla, sadece suç önlemekle yetinilmemekte özellikle marjinalleşme ve dışlanmanın da önüne geçilmesi için sosyal politika ve sağlık politikasının önemi vurgulanmaktadır. Suçun belediye düzeyinde toplumca önlenmesi hususu, Danimarka'nın Ulusal Suçu Önleme Konseyinin kurulması ile sonuçlanmıştır. Konsey, yerel okul komitelerini, sosyal hizmet birimlerini ve polis komitelerini bilgilendirmiştir. Belediye komiteleri, polis ile birlikte, sosyal hizmet birimleri, sağlık, eğitim ve sosyal faaliyet birimleri ile yerel projelerin ve stratejilerin geliştirilmesi için hizmet sunmaktadırlar. Riskli gençlere ve uydu şehirler gibi alanlara yönelik ve aynı zamanda marjinalleşmiş gençler için bireysel programlar gibi birçok evrensel program ve sosyal faaliyet imkânı sunulmaktadır. İsveç bir Ulusal Suç Önleme konseyini uzun zaman önce kurmuş ve yerel düzeyde işbirliğı aracılığıyla projeler yapmaya başlayalı uzun yıllar olmuştur. Norveç okullarda baskıyla mücadele için programlar yapmıştır ve Finlandiya dışlanmayı engellemek için polis ile şehir arasında tam bir işbirliğı kurmuştur. Genel olarak dışlanma sorunu ve gençlerin dışlanmasına veya bu sorunların çözümünde yer alacak olan topluluğun gücünü azaltacak yaklaşımların tehlikeleri konularıyla çok yakından ilgilenilmektedir.

İngiltere ve Galler'de, gençlerdeki suçluluk konusunda önemli politika ve uygulamalar içeren değışiklikler yapılmıştır. Gençlerde suçluluk konusunda Kötü Kullanılan Gençlik isimli büyük raporda genç suçluların adalet sistemi içerisinde değıl, bunların davranışları ve nedenlerinin incelenmesi gerektiğı belirtilmektedir. Bununla birlikte raporda özellikle gençler için olan adli sistem kaynaklarının bundan böyle çocuklar ve suç eğilimli gençler için proaktif ve önleyici çalışmalar için kullanmak; önleyici programların hazırlanabilmesi için yerel kurumlar arasında daha sıkı bir işbirliğı, suçluluk düzeyinin yüksek olduğı yerlerde özenle seçilmiş pilot projelerin hedef alınmasının önemi vurgulanmaktadır.

1945'ten beri Fransa gençlerde suçluluk sorununun çözümü için cezalardan çok eğitim ve önlemeye daha çok önem verilmiştir. 80'li yıllarda gençlerde suçluluğun önlenmesi

konusunda şehirler tarafından yapılan girişimlerle yeni bir yaklaşım geliştirilmiş ve 1982 yılında Ulusal Suç Önleme Konseyi oluşturulmuştur. Bu yaklaşım ülke genelinde yerel ve bakanlıklar arası bir bağlantının kurulmasını ve toplu olarak bilgi paylaşımını kolaylaştırmıştır. Bu konseyler toplumsal önleyicilik açısından önem arz eden gençler için önleme projelerinden sorumludurlar. Bu projeler ulusal hükümet tarafından illerle yapılan sözleşme sistemi aracılığıyla desteklenmektedir. Bazı yerlerin valileri, okullar ve diğer profesyonel kuruluşlar ile yerel yönetimler kendi başlarına değil diğer programlar arasında birlikte hareket etmektedirler, tatil dönemleri için gençlere birçok proje hazırlamaktadırlar. Ulusal düzeydeki Yaz Dönemi Önleme Programı çok büyük genişleme göstermiştir. Fransa'da aynı zamanda, gençlerde suçluluk konusunda yeni bir politika düzenlenmiştir. Bu politika ailelerin ve okulların sorumluluklarını göstermektedir: çocuklar için ailenin sorumluluklarını ortaya çıkarmak ve risk seviyesi yüksek aileler için destek vermek; bütün okulların önleyicilik rolünü güçlendirmek; gençlerin mesleki verimliliğini geliştirmek; gençler için kültürel sportif aktiviteler düzenlemek; medyanın olumsuz etkisini engellemek; suçlu hareketlerde sistemli, hızlı ve açık hareket etmek ve her seviyedeki bakanlıklar arasında çok iyi işbirliğini sağlamanın önemini ortaya koymaktadır.

Almanya, birleşmeden sonra gençler arasındaki suçluluğun artışı kapsamındaki çalışmalara cevap olarak, göçmenlikteki ve azınlık gençlerdeki marjinalleşmenin hızlı artışı, devletler düzeyinde ve federal düzeyde önemli bir düzenleme yapılmıştır. Federal Gençlik Bakanlığı Almanya'daki Gençlik Enstitüsü'nde Çocuk Suçluluğunu Önleme Bürosu kurulmuştur. Bununla birlikte bütün ülkedeki gençler için yerel girişimlerin teşvik edilmesini teminen örnek projeler geliştirilmiştir. Bu projeler, sporlar ve güvenlik, sokaklarda yaşam konularına önem vermekte, baskı ve şiddete karşı eylem programlarını da içermektedir.

Hollanda'da gençlerde suçluluğun önlenmesi alanında görevli üç ulusal bakanlık vardır. Uzun süreden beri şehirlerdeki yerel ortaklarla gençleri ilgilendiren suçluluğun önlenmesi projeleri yapılmaktadır. Stratejinin amacı toplumsal uzaklaşma ve etnik topluluklardaki gençlerin sağlıklı gelişimlerini sağlamak; okuldan uzaklaşmayı ve riskli gençlerdeki işsizliğin önlenmesi amaçlı bir eylem programı, çocuklar ve gençlere yönelik bir başlangıç programı üzerinedir. 1999 yılında merkezi, taşra, belediyeler, kurumlar arasında ve iş çevreleri arasında bir işbirliğinin sağlanması amacıyla Emniyet ve Güvenlikle İlgili Entegre

Programı oluşturulmuştur. Gençler ve güvenlik önemli konuları arasında yer almaktadır.

Yeni Zellanda'da 80'li yıllardan itibaren toplumsal alanda ve gençler için adalet sisteminde Maoris'lerin ve diğer yerli toplulukların çok büyük oranda görülmeye başlanması sebebiyle hükümet tarafından gençlerde suçluluğun önlenmesine yönelik güçlü tedbirler alınmıştır. Toplumsal yaşamda Maorilerin çatışmalarının önlenip düzeltilebilmesi için geleneksel şekilde aile konferanslarının ve adaletin kullanılması Kanada gibi birçok ülkeyi etkileyerek, onları da gençlere daha onarıcı yaklaşımların kullanılmasını sağlamıştır. 1999'da ortaya atılan gençlere hizmet amaçlı yeni bir strateji, gençler arasındaki suçluluğun ve sabıkanın engellenmesi için kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliğinin sağlanmasına yönelik tedbirlerle ilgilidir. Kaynakları risk düzeyi yüksek kişilere, ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlıklı yaşamalarının sağlanması, korunmaları, suçluluk konusuna çözüm getirilmesi ve sağlıklı yaşamaları için yoğun ve sürekli hizmetlerin sunulması için kullanmak gerekliliği ön plana çıkmıştır.

ABD'de suçun önlenmesinde sorumluluk sadece bir hükümet kurumunda değildir. Buna karşılık gençlerde suçun önlenmesi federal düzeyde özellikle adalet bakanlığının iki sektörü tarafından sağlanmaktadır. Adalet Yönetim Bürosu devletlerin hükümetlerine, yerel idarelere ve toplumsal adaleti sağlayan kurumlara temeller ve büyük projeler sunmakta araştırma eğitim ve teknik yardım sağlamaktadır. Gençlik Ceza Adaleti ve Suçu Önleme Bürosu aynı türde mali imkân sunmaktadır. Ona bağlı Özel Kuvvet Bürosu başka yerlerde başarıya ulaşmış projelerin uygulanması konusunda mali destek sağlamaktadır. Bu kuruluşlar, gençlerde suçun önlenmesi konusunda en son projeleri diğer federal bakanlıklar, devletlerin hükümetleri ve yerel idareler ile özel kuruluşlar tarafından birlikte yürütülmüştür. Gençler arasındaki şiddetin, uyuşturucu kullanımının, 80'li yıllarda kötü mahallelerin daha da bozulmalarındaki büyük artışa tepki olarak suçun önlenmesinde toplumsal bir değişim görülmüştür. Gençlerdeki suçluluk konusu üzerinde adli çözümlerden çok stratejik ve önleyici yaklaşımlar geliştirmeyi gerektiren bir toplumsal sağlık problemi ve toplumsal bir sorun olarak görülmektedir. Bu yaklaşımlar işsizlik ve ırka dayalı eşitsizlikler üzerinde yoğunlaşmaktadır (Shaw, 2007).

Görüldüğü üzere batı toplumlarında uzun yıllar önce suç önleme sosyal politikaların başında gelmiş, adli uygulamaların yerine suç önleme strateji ve planlarının işlevselliği ön plana

çıkıştır. Neredeyse bütün batı toplumlarında ulusal ve her düzeyde suç önleme merkezleri ve konseyleri kurulmuştur. Bu merkezler ve konseyler, merkezde ve yerelde eşgüdüm içerisinde suç önleme politikalarını faaliyete geçirmişlerdir.

Gençlere ve çocuklara yönelik suç önleme politikaları her alanda etkin ve uygulamaya dönüktür. Özellikle çocukları ve gençleri adli önlemler içerisinde ele alan politikaların çözüm üretemeyeceğini, önleyici sosyal destek programlarının etkin ve sistematik uygulamalarının daha fayda getirici strateji olduğunu çok uzun yıllar önce deneyimlemişlerdir. Yine göç ile gelen veya toplum içerisinde uyum sağlayamayan yerel topluluklara yönelik sosyal dezenformasyonu önleyici, sosyal uyumu ve barışı düzenleyici politikalar merkezi ve yerel yönetimlerin her zaman gündeminde olmuştur.

Batı toplumları, toplumsal tabakanın her kesimine yönelik olarak merkezi ve yerel anlamda suç önleme faaliyetleri yürütmektedir. Toplumun dezavantajlı grupları, göçmenler, sosyal dışlanma etkisi ile toplumsallaşamayan bireyler, çocuklar, gençler olmak üzere kısaca risk guruplarına yönelik merkezi hükümet politikaları ve belediyeler eş güdümünde suç önleme faaliyetleri kapsamında sosyal aktivitelerin ve uygulamaların yürütüldüğü görülmektedir.

Batı toplumlarında bireye olan değer ve suça itilmiş olan bireyi toplumsallaştırma amacı ile suçla mücadele için oluşturulan ve hayata geçirilen projelerin ne denli etkin ve sistematik olduğu görülmektedir.

Batının suçu önleyerek suçlu ile mücadele etme stratejisinin ne denli pragmatik sonuçlar ortaya koyduğu toplumların refahı ve huzuru ile eşdeğerdir. Bu bağlamda da sosyal hizmeti sosyal politikalar bağlamında uygulayan batı, toplumsal refah anlamında da başarıya ulaşmıştır.

1.1.3. Doğu Toplumlarında Suç ve Suçlulukla Mücadele

Çalışma boyunca doğu toplumları olarak kastedilen toplumlar; Ortadoğu ülkeleri ile Asya, uzak doğu ile Arap toplumları kastedilmektedir. Bu kategorideki ülkelerin doğu toplumları olarak kavramsallaştırılmasının sebebi geleneksel kültürün egemen olması ve bireysellikten çok toplumsal önemsemeleri gibi temel ortak özellikleri taşımalarıdır.

Doğu toplumları ile batı toplumlarını karşılaştırdığımızda batının değerlerinin rasyonel, maddi ve bireysel olduğunu; doğunun ise geleneksel, manevi ve toplumsal olduğunu görüyoruz. Toplumsal yapıların ve değer yargılarının farklı olması suçun hem niceliksel hem de niteliksel boyutunda farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Bu farklılıklar suçlulukla mücadele yöntemlerinde de kendini belli etmektedir. Bazı doğu toplumlarında geleneksel suç ve ceza kavramlarına değinilerek, bugünkü doğu toplumsal yapısının suç ve ceza anlayışını kolaylaştırmak için bazı tarihi örneklerle yer verecek olursak, Dinçol bu bağlamda; gerek Mezopotamya’ da gerekse Hitit dünyasında insanoğlunun günaha ve suça yatkın olduğu inancı yaygındır. Bir Sümer şiirinde bu düşünce şöyle dile getirilmiştir: “Doğru ve dürüst bir söz söylüyor akıllı bilginler: asla günahsız bir çocuk bir anneden doğamaz”. Ya da başka bir ifadeyle “günahsız bir genç en eski zamanlardan beri yoktu”. Hitit kralı II. Murşili’ nin (M.Ö. 1343-1310) veba dualarında da aynı inanç vurgulanır: “evet doğrudur, insanoğlu günahkârdır, babanın günahı oğluna geçer, benim babamın günahı da bana geçti”. Eski Önasya da suç ve günah kavramları henüz birbirinden ayrılmış değildi; örneğin Hititçe wastul kelimesi her iki anlamı da içermekteydi. Bir Sümer ilahisinde, Tanrıça Nanşe’nin insanlığı yargıladığı bölümde, kötü işler yapan fena insanın tarifi “kanunsuz yolda gezen, isyanla ellerini kaldıran, geçerli olan âdetleri aşan, anlaşmaları bozan” kişi olarak verilmektedir. Hitit metinlerinde, dürüst insanların Tanrıların nezdinde iyi olduğu ve Tanrıların onları hep temize çıkardıkları vurgulanmaktadır. Genel olarak baktığımızda, Eski Önasya toplumlarının hukuka bakış açısı dinsel olmakla beraber, yasalarının büyücülükle ilgili bazı maddeler dışında, sivil hayatla ilgili olduğu görülür. Yasalarda, ağır ya da daha hafif suç oluşturan benzer eylemlere uygulanan cezaların, toplumların karakterlerine göre bazen aynı türde, bazen de tümüyle farklı olduğu gözlemlenir. Örneğin, bazı yasalarda ölümle cezalandırılan hırsızlık suçlarına bazı yasalarda tazminat cezası yeterli görülmüştür. Buna karşın, evli bir kadının kocasını başka bir erkekle aldatması her yasada ölümü gerektiren ağır bir suç olarak kabul edilmiştir. Eski Önasya’ da toplumun iki ana sosyal sınıfını oluşturan hürler ve kölelere yasalar farklı şekilde uygulanmaktadır. Genel olarak, kölelere karşı işlenen suçlarda cezalar yarı yarıya hafifletilmektedir. Kölelere ölüm ve sakatlama cezalarının daha sık uygulanması dikkati çeker. Yasalar köleleri başka insanlara karşı, yarı nispetinde de olsa korumakla birlikte, kendi efendilerine karşı gelmelerini bağışlamıyordu, şeklinde bilgilendirmelerde bulunmuştur (Dinçol, 2003: 11-12).

Suç araştırmalarında; modernleşme, endüstrileşme, sosyal hareketlilik, kentleşme, aile yapısı, akran grubu, kültürel yapı, sosyalleşme biçimi, medeni durum, öğrenim düzeyi, din, yerleşim yeri, sınıfsal konum, işsizlik ve yoksulluk gibi çok sayıda değişkenin çözümleme unsuru olarak ele alındığı görölmektedir.

Bu değişkenleri ele aldığımızda, bazı doğu toplumlarında geleneksel yapının etkisinin batıya nazaran devam etmekte olduğunu görmekteyiz. Bu durum benzer toplumlarda suçla mücadelede geleneksel yöntemlerin etkinliğini de devam ettirmektedir. Örneğin şariat yönetim tarzını benimseyen bazı Arap toplumları. Bununla beraber bazı doğu toplumlarında teknolojinin de gelişimiyle teknik yöntemler de uygulanmaya devam etmektedir. Örneğin Japonya teknik imkânlardan yararlanarak suçlarla mücadele ediyor; bununla birlikte idam uygulamaları arttığı için suç oranlarının düştüğü de yerel yöneticilerin görüşü. Japonya’da toplumsal yapı ile suç arasındaki ilişkiyi analiz eden Tsushima, yoksulluk, hırsızlık, gasp, işsizlik, adam öldürme ve ekonomik eşitsizlik arasındaki korelasyonu incelemiştir. Bu çalışmasında Tsushima, adam öldürme ve gasp ile işsizlik arasında, hırsızlık ve ekonomik eşitsizlik arasında pozitif korelasyon içeren bulgulara rastlamıştır (Tsushima, 1996: 497, 502’den aktaran: Kızmaz, 2003: 280-284).

Doğu toplumlarının suç ile mücadeledeki motivasyonları toplumun genelini ilgilendirmekte, suçun oluşumundaki bireysel nitelikler göz ardı edilmekte, esas olanın toplumun huzuru olduğu; mücadelede uygulanacak argümanların ise toplumsal yapının özellikleri ile oluşan katı önlemler olduğu gerçekliği ön plana çıkmaktadır. Bireysel çalışmaların yerini grup ve topluluk çalışmaları almaktadır.

Doğu toplumlarında genel olarak suç önleme politikalarının çok fazla gelişmediği, suçu önleme uygulamalarının adli ve güvenlik konsepti içinde geliştiği görölmektedir. Suç ile mücadele sorun oluştuktan sonra ortaya çıkmaktadır. Yine doğu toplumlarında suçu önlemeye dair kayda değer bilimsel çalışmaları olmadığını görmekteyiz.

Suçla mücadele, katı kanunlar ve güvenlik uygulamaları şeklinde devam etmekteyken, suçu önlemeye yönelik geliştirilen sosyal politikaların varlığı yok denecek kadar azdır. Birçok doğu toplumlarındaki ekonomik eşitsizlikler, gelir dağılımının düşüklüğü, eğitim ve kültürel anlamda gelişememe suçun başlıca nedenleri arasındadır. Bazı istisnai doğu toplumları bu

nedenlerle mücadelelerde bulunurken genel olarak böyle bir anlayıştan söz etmek mümkün değildir.

Doğu toplumlarında suçla mücadelede en etkili argüman dini veya geleneksel inanç ve düşünce tarzıdır. Genel olarak kapalı yapıya sahip olan doğu toplumları, toplumsal anlamda oto kontrolü daha iyi sağlamakta ancak uygulamaların çoğu insan hak ve özgürlüklerine ve demokratik yönetim anlayışına zarar vermekte, bu bağlamda suçla mücadelede sosyal ve insani politikaların yerini cezai müeyyideler almaktadır. Suçu önlemektense, suçluyu cezalandırma etkin bir uygulama olarak karşımıza çıkarken bu yaklaşım tarzının kısır bir döngü içerisinde devam ettiği görülmektedir.

1.1.4. Türkiye’ de Suç ve Suçlulukla Mücadele

“Ekmek, su, aş bulmak gecikebilir.

Temele taş bulmak gecikebilir.

Devlete baş bulmak gecikebilir.

Adalet gecikmez tez verilmeli.”

N.Yıldırım GENÇOSMANOĞLU

Türk siyaset yapısında, devlet geleneğinde lider her zaman belirleyici olmuştur. Toplumda adaleti ve düzeni sağlayacak olan da liderdir. Bu derin tarihimizin insanlık tarihinde yer bulduğu ilk zamanlardan beri böyle yer bulmuştur. Eğer Türk toplum yapısında bir adaletsizlik ve düzensizlik var ise bunun sorumluluğunu lider veya devleti yöneten üstlenmiş veya üstlendirilmiştir. Adalet ve düzen her şeyin üzerinde gelmekteydi, en baştan beri adaleti sağlamak Hakanın görevi olarak kabul edilirdi, Hakanda bu görev bilinci ile devleti yönetirdi. Hakan veya devleti yöneten kimse zulme ve adaletsizliğe karşı her türlü önlemi almakla, halkı adaletli bir şekilde yönetmekle yükümlüydü, hükümdar adil olmak zorundaydı ve devlet yönetiminin temelinde imaret yani hayırseverlik; adaletin ve siyasetin başlangıcı sayılırdı (Kanat, 2010).

Osmanlı Devleti döneminde, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar örfi kurallar ve şer’i hukuk kurallarından oluşmaktaydı. Şer’ i hukuk kurallarına göre oluşturulan

kanunnameler ile her suçun karşılığı bulunamadığı durumlar karşısında örfi ve şer' i kuralları birleştirerek kanuni boşlukların giderilmesi ile cezasız kalan suçların önüne geçilmeye çalışılmıştır (Acar, 2001). Kısacası Osmanlıda genel hatları itibarıyla İslam ceza hukukunun suç saydığı meseleler suç sayılarak ceza verilmiş, cezalandırma yöntemi ise kendine has şartlarda olmuş, zaman zaman rasyonel şartlar da cezanın tayininde önemli ölçüde etkili olmuştur (Acar, 2001: 68).

Cumhuriyet dönemi ile birlikte İtalya'dan alınan Ceza Kanunları, İsviçre'den alınan Medeni kanun gibi kanunlarla modern Türk hukuk sistemi oluşturulmuş ve hukuksal yapımız toplumsal taleplere ve değişmelere göre dinamik bir yapı içinde değişmeler göstermiştir. Suç olgusunu sadece hukuksal anlamda ele almanın yetersiz ve eksik olacağını daha öncede belirtmiştik, suçun canlı bir varlık gibi kendini sürekli yenileyen bir olgu olduğunu düşünürsek bu canlıyı besleyen etkenlere de değinmek gerekmektedir. Türkiye'de suç olgusu incelenmeye alındığında daha çok göç, yoksulluk ve diğer demografik etkenler maddi unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de işlenen suç coğrafi bölgeler üzerinden analiz edilirken mala karşı işlenen ile şahsa karşı işlenen suçu ayrı tutulduğu anlaşılmaktadır. Mala karşı işlenen suçun coğrafi profilinde İstanbul, Mersin, Kocaeli, Antalya, Adana, Denizli, Diyarbakır ve İzmir öne çıkarken, şahsa karşı işlenen suçun coğrafi profilinde ise Ardahan, Muğla, Bartın, Zonguldak ve Niğde illeri öne çıkmaktadır. Mala karşı işlenen suçun yoğun olduğu şehirlere bakıldığında sanayileşmenin fazla olduğu ve göçün süreklilik taşıdığı bir nitelik göze çarptıkça şahsa karşı suçun daha fazla işlendiği illerin sanayileşmesi zayıf ve kırsal nüfusu şehir nüfusundan daha fazla olduğu söylenebilir (Sargın ve Temurçin: 17)

Türkiye'de suç, bölgelere, coğrafi özelliklere, illerin nüfus, sosyolojik, ekonomik, kültürel, ekolojik vb. yapılarına göre farklılık göstermektedir. Suçlulukta ki bu farklılığa neden olan değişkenler aynı zamanda suçu neden olan etkenlerdir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), ülkemizde işlenen suçların illere göre dağılımını veren istatistiksel bilgileri yıllık olarak yayınlamaktadır. TÜİK tarafından yayınlanan bu veriler; adam öldürme, yaralama, cinsel suç, hakaret, hırsızlık, uyuşturucu kullanma ve satın alma, gasp, dolandırıcılık, zimmet, icra suçu, kaçakçılık, trafik suçu, ateşli silah ve bıçaklı suç,

askeri suç, kabahat, rüşvet ve sahtecilik gibi suç türlerini içermektedir. (www.hkmo.org.tr, 26.04.2012). Bu veriler istatistiksel olarak yönlendirici olmuş ve hangi önlemlerin nerelerde nasıl alınacağı ile ilgili fikir verici olmuştur. Bu veriler ile ortaya çıkan suç türlerine nasıl bir yaklaşım tarzı ile yaklaşılabileceği ve hangi yöntemlerin belirlenmesi gerektiği de bu bağlamda suç türleriyle mücadelede aynı zamanda farklı yöntemlerin gelişmesini de beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de suç ve suçlulukla mücadele, maalesef sadece güvenlik konsepti şeklinde yürümüş ve yürümeye devam etmektedir. Güvenlik güçleri ile mücadele yapılmaya çalışılmakta olduğunu, suçun alt yapı unsurlarını içeren sosyal teorilerin dikkate alınmadığı ve uygulamalara yönelik ciddi bir sosyal politika üretilmediği ve çalışmanın olmadığını görmekteyiz. Yok denecek kadar az olan yerel bazda bazı belediyeler ve STK’ların suç önleme ile ilgili olarak sosyal faaliyetleri çok cılız kalmaktadır. Herhangi bir kamu kuruluşunda dahi doğrudan suç önleme faaliyetlerine dair bir teşebbüsün olmadığı görülmektedir.

Türkiye, doğu ile batının değerlerinin birlikte görüldüğü bir ülkedir. Türkiye, hem doğudur hem batı. Bu konumun, hem avantaj hem de dezavantajlı durumlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Avantajdır çünkü batının ortaya koyduğu değerler, toplumsal yapımızda ve insani boyutta gelişmeyi daha pratik ve hızlı bir şekilde yapılmasına izin verirken bir taraftan da batının bazı alınan değerleri toplumsal yapımızın bazı unsurları ile çatışmakta ve toplumsal git-geller yaratmaktadır. Toplumsal anlamdaki bu değerler çatışması bir yozlaşmaya ve ahlaki çöküntüye neden olmakta geleneksel kurumlar yıpranmaktadır. Batının kapitalist ve bireyselci felsefesi toplumda adeta bir zehir gibi yayılmakta, insanlar sadece kendi menfaatleri için aile ve çevrelerine bile mekanik/materyalist bir bakış açısıyla bakmakta ve her şeyi kendi çıkarları için kullanmaya başlamalarına sebep olmaktadır. Kültürel anlamdaki bu yozlaşma, bizim gibi batı ile doğunun inanç ve değerlerini birlikte yaşayan toplumların en büyük çıkmazıdır.

Burada yapılması gereken geleneksel ve kendi inanç/değer motivasyonumuzla kurulmuş kurumları ve ilişkileri geliştirirken, batının sosyal hayatı iyileştirici, refah seviyesini yükseltici politikalarını özümsememiz ve kendi değerlerimize göre yorumlayarak uygulamaya koymamız gerekmektedir. Suçla mücadelede de, batının önleme politikalarını

rol model alırken, uygulamada kendi kültürel ve sosyal yapı özelliklerimizi dikkate alarak uygulamaya koymamız gerekmektedir. Ayrıca suçla mücadelede sosyal tepkinin ve oto kontrolün sağlanması açısından gelenek, değer ve inançlarımızı da güçlendirmeliyiz. Yani suçla mücadelede batının ve doğunun faydalı ve gelişmemize katkı sağlayacak yönlerini örnek alırken her iki uygulamayı da birlikte alanda uygulanabilir hale getirmeliyiz. Kısacası batının bireysenci önleme faaliyetleri ile doğunun toplumsal önleme faaliyetlerini ortaklaşa ve eş güdüm içerisinde ortaya koyabilirsek suçla mücadelede ve sosyal hayatın iyileştirilip, refahın ve huzurun sağlanmasında başarıya ulaşabiliriz.

1.2. Sosyal Hizmetin Tarihsel Arka Planı

1.2.1. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet, sanayi devrimi ile birlikte tüm sosyal bilimlerde olduğu gibi modern toplum yapısında kendine yer edinmiş bir çalışma alanı olarak sanayi toplumunun ortaya çıkardığı bakım ve korunma ihtiyacının toplumun sorumluluğunda olduğu anlayışıyla üretilmiş kamusal, yarı kamusal veya gönüllü etkinlikleri ifade eden bilimsel bir meslek olarak ortaya çıkmıştır (Tomanbay: 1999: 237). Literatürde benzer şekilde sosyal çalışma kavramsallaştırmasıyla da ifade edildiği görülen (Kongar, 1972: 1) sosyal hizmetin diğer toplumsal ve beşeri bilim dallarından ayıran niteliğinin uygulamaya yönelmiş olmasıdır.

Sosyal hizmet; modernleşmeye, insan hak ve özgürlüklerinin gelişmesine, insanın refah içinde yaşaması için oluşturulan sosyal politikalara, bireyin kendini gerçekleştirerek sorunlarına çözüm bulma algısının yükselmesine paralel olarak ortaya çıkan uygulamaya dönük, kendine özgü müdahale yöntemleri olan bir bilim ve meslek olarak sosyal bilimler arasında yerini almıştır.

Sosyal hizmet, pozitivist ve rasyonalist argümanları kullanarak gelişmesi diyalektik olmuş, nelere müdahale edilip edilemeyeceği sentezi ortaya çıkmıştır (Şeker, 2011: 47). Engelli, çocuk, yoksul, evsiz ve kadın gibi belli şartlarda yaşam olanaklarından mahrum olan insan gruplarını özne edinen sosyal hizmet, yarım yüzyıl önce Arlien Johnson tarafından modern bir meslek biçimi olarak tanımlanmıştır.

Sözlük anlamı olarak bakıldığında; bireyin sıkıntı çekmesini önleyerek ya da rahat olmasını sağlayarak, insan refah düzeyini yükselten çeşitli örgütlü yöntemler için kullanılan genel bir terimdir (Marshall, 1999: 674).

Sosyal hizmetin insanı ve toplumu bir bütünlük içinde anlama çabası, insanların kapasitelerini geliştirerek sorunlarla baş edebilmelerini sağlayacak becerilere kavuşturulmasını amaçlamaktadır ve bu amacını gerçekleştirme mücadelesiyle sosyal hizmet sosyal bilimler arasında bütüncü, uygulamacı ve disiplinlerarası niteliğiyle özgün bir içeriğe sahiptir (Cılga, 2004: 33).

Sosyal hizmet bilim ve meslek olarak üç ana problem üzerinde yoğunlaşmıştır. Biri uyumsuzluk ve anti sosyal kişiliklerin nelerden kaynaklanmış olduğunun tespiti ve bunların giderilmesidir. İkincisi normal olmayan sosyal yapı ve çevrelerin varlığı ve bunların düzeltilmesi, üçüncüsü ise insan ve grupları için risk oluşturan durumların ortadan kaldırılması veya giderilmesidir (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 2). Bu bağlamda sosyal hizmet normal olmayana, sosyal yaşantı içerisinde dezavantajı ile ön plana çıkan bireye maddi ve manevi uygulamaları ile bütün dezavantajlıları toplumsal yaşayışa entegre etmeye çalışarak, genel anlamda toplumsal huzuru ve refahı sağlamaya yönelik bir tutum içerisinde mutlu ve geleceğinden umutlu birey porteleri çıkarmayı gaye edinmiştir.

Sosyal hizmetin tarihsel gelişimi üzerinde çeşitli faktörlerin etkisinden söz edilebilir. Bunların başında 18. ve 19. Yüzyıllarda Batı Avrupa’ da yaşanan dönüşümlerin ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik değişimler, meydana gelen yapısal sorunlar ve bunlara yönelik çözüm arayışları gelmektedir. Gerçekten, ilk ve orta çağlardan farklı olarak Endüstri Devrimi ve Fransız Devrimi sonrasında yakın çağda teknolojik, sosyal, ekonomik ve politik alanlar ile devlet anlayışında değişimler yaşanmış, zamanla ekonomik ve sosyal politikalar gelişmiş, hukuk devleti anlayışından sosyal devlet anlayışına dönüşüm sürecinde tüm nüfusa ve özellikle yoksullarla, çalışanlara yönelik sosyal güvenlik sistemleri oluşturularak, sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında yeni programlar meydana getirilmiştir. Yine bu dönemde, sosyal hizmetin gönüllü çabalarından meslekleşmeye dönüşümü gerçekleşmiştir. Günümüzde ise, küreselleşme süreciyle devletin niteliğindeki değişimin ve endüstri sonrası toplum modeline geçişin sosyal hizmet üzerindeki etkileri tartışılmaktadır (Demirbilek, 2009: 23).

Sosyal hizmet, insanının iyilik halini isteyen, sosyal refahı amaç edinen bir bilim, meslek ve çalışma alanı olarak ortaya çıkmakta ve uygulandığı ülkelerin gelişmişlik seviyesini ortaya koymaktadır. Eğer bir ülke sosyal hizmeti özümsemiş ve bütün toplumsal tabakaya yaymışsa aynı zamanda bakıldığında o ülke maddi ve manevi anlamda yüksek yaşam kalitesine haiz bir ülke olduğuda görülecektir. Modern toplum sonrası insanların ortalama yaş seviyeleri yükselmiş, yönetim erkinden sosyal fayda beklentisi artmış ve artık bilgi toplumu sosyal beklentisi yüksek nüfusa yeni hizmet argümanları geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu yeni yaklaşım, sosyal hizmete gelecekte daha çok ihtiyaç duyulacağını habercisidir.

Sosyal hizmet bir gönüllülük hareketidir, sosyal hizmet hayırseverlik anlayışının tezahürüdür, yine Marshall önceleri sosyal hizmetin maddi yoksunluğun hafifletilmesi amacıyla, ikinci dünya savaşından sonra sosyal hizmetin giderek profesyonelleştiği ve ekonomik refahın yanında duygusal ve zihinsel boyutları da kapsayan çok daha geniş bir uygulama alanı içinde olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Marshall;

“Sosyal hizmet görevlilerinin eğilmeleri beklenen konular, içsel yaşamın kalitesini azaltan çok çeşitli türlerdeki problemlerdir (örneğin, evlat edinme, küçüklere ve ihtiyarlara bakma, evlilik uyumu, cinsel ve fiziksel istismar, genelde insanların birbirleriyle ilişkilerine bağlı olan problemler ve bunalımlar). Uygulamada çeşitli sosyal hizmet modelleri vardır. Problem çözme yaklaşımı, sosyal hizmet görevlisinin, ilgilendiği kişinin kendi sıkıntılarıyla başa çıkacak duygusal ve örgütsel kaynaklarını güçlendirmesini gerektirir. Çeşitli psiko-sosyal terapiler, psiko-sosyal tedavinin ön koşulu olarak baştan bir psiko-sosyal teşhiste bulunma gerekliliğini vurgular. Kısmen bu yaklaşımda içerili olan determinist ve mekanik eylem görüşüne karşı bir tepki olarak işlevselciler, sosyal hizmet görevlilerinin, uygun bir destek ilişkisi kurarak, ilgilendikleri kişilere (onları tedavi etmek yerine) yardımcı olma rolünü vurgulamışlardır. Diğer modellerde ise davranışı değiştirici, krize müdahale edici ve kısa vadeli iş merkezli çabalara öncelik verilmektedir. Aslında sosyal hizmet, pratik, özgül bir yöntemle bağlı kalmaktan daha çok, eklektik pragmatizmle karakterize edilir” (Marshall, 1999: 674-675).

Sosyal politikaların topluma ve bireye uygulanması sadece maddi yönden olmamış aynı zamanda bu uygulamalar sosyal siyasetin gayri maddi hizmet alanı olarak da ortaya çıkmış ve bu sorumluluğu üstlenen sosyal çalışma, korumaya muhtaç kişilere sağlık, psiko-sosyal danışmanlık, hukuk, finans, gayrimenkul yönetimi, mesken temini ve eğitim desteği gibi alanlarda yapılan yardım ve desteklerdir. Fertlerin birbirleriyle ve çevreleriyle uyum sağlamasını kolaylaştırmak maksadını taşıyan sistemleştirilmiş ve kurumlaştırılmış çalışmalar olarak yer almıştır (Seyyar, 2007).

Toplumlar geliştikçe ihtiyaçları da artmaktadır, artan ihtiyaçlar beklentilerin yükselmesine sebep olmaktadır. Modern toplumda artık bireylerin maddi yetersizliğine çözüm bulmak yeterli olmamaktadır. Maddi refah insanlara mutluluk getirmemektedir, insanlar içsel anlamda da mutlu olmak ve ruhsal doyum yaşamak istemektedirler. Bu bağlamda günümüzde yürütölen sosyal hizmet uygulamaları sadece maddi temeller çerçevesinde kalmayıp, bireyin sosyo-psişik bütün süreçlerini kapsamaktadır.

Devlet, gönüllü veya özel kuruluşlar tarafından sistemli bir hizmet programını ifade eden sosyal hizmet, kişi gurup ve topluluk düzeyinde çalışırken insanın sahip olduğu kaynaklarına odaklanmakta ve rehabilitasyon veya danışmanlık hizmetleriyle sosyal çevresine kazandırma peşindeyken diğer taraftan insanın içinde yaşadığı sosyal sorunların toplumsal yapıyla olan bağlarını inceleme çabasındadır (Seyyar, 2007: 883-884).

Sosyal hizmet sistemli bir yardım hizmetidir. Sosyal hizmeti diğer yardım hizmetlerinden ayıran en büyük özelliği, belli bir bilgi birikimi çerçevesindeki insan kaynağı ile kurumsal ve profesyonel anlamda yardım hizmetlerini yürütmesidir. Bu yardım hizmeti salt yardım kapsamında yapılmamaktadır, yardımın amacı yardım yapılan bireyi, gurubu, topluluğu veya en geniş kapsamda toplumsal yapı dinamiklerini değiştirmek ve bu değişikliği kalıcı kılmaktır.

Sosyal hizmet çalışanları sadece insanlara yeteneklerini keşfetmelerine yardım etmekle kalmazlar; aynı zamanda insanların yüz yüze geldikleri sosyal gerçekliklerin değişmesine de yardımcı olurlar. Kısaca hem insan değiştirici-geliştirici, hem de sistem değiştirici veya geliştirici rol üstlenmektedirler (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 3).

Daha öncede ifade edildiği gibi sosyal hizmette mesleki gelişimin ilk dönemlerinde bireye odaklanma başka bir deyişle terapi yaklaşımının benimsenmesi sonucu bireyle çalışma sosyal hizmet uygulamasında temel olarak uygulanmıştır. Sosyal hizmetin ilk yıllarındaki bu birey odaklı ele alış, uygulama alanlarına göre uzmanlaşmayı beraberinde getirmiştir. 1940 ve 1950’li yıllarda ise uygulama alanlarındaki odaklaşma, mesleğin yöntemleri çerçevesinde gelişmiş; sosyal hizmet uygulama ve eğitiminde kişisel çalışma, grup çalışması, toplum örgütlenmesi, yönetim ve araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Toplumsal ihtiyaçlar ve birey-evre etkileşimine, çevrenin bireysel sorunlara etkisine ilişkin bilinçliliğin arttığı,

psikanalitik teorilerin çürütölmeye başladığı 1960 ve 1970’li yıllarda, sosyal hizmet uygulama ve eğitiminde “sistem” yaklaşımı olarak tanımlanan yaklaşım kabul görmeye başlamıştır. Sosyal hizmetin geleneksel algılanmasında sosyal hizmet uzmanının vaka çalışmacısı, grup çalışmacısı veya toplum çalışmacısı olduğu düşüncesi hâkimdir. Sosyal hizmet uzmanları, rollerinin bundan daha karışık olduğunu bilmekte ve birey, grup, aile, kurum ve toplumla çalışırken “değişim ajanı” olmaktadır (Duyan vd., 2008).

Bir değişim ajanı rolünü üstlenen sosyal hizmet, bireyin değişmesinde engel olan kabuklarının kırılmasında ve kendi kendine yeterlilik kazanmasına yardımcı olarak insan yaşamının pozitif yönde ilerlemesine ve hayattan zevk almasına katkı sunmaktadır.

1.2.2. Batı Toplumlarında Sosyal Hizmet

Sosyal Hizmetin beşiğı olan İngiltere’ de Orta Çağda ve özellikle 14. Yüzyılda kilise faaliyetleriyle, sosyal koşullarından dolayı kendisini geçindiremeyenlere olanaklar yaratılmış, ilk Yoksullar Yasası 1349 yılında büyük veba salgınından sonra kabul edilmiştir. 1572 yılında Kraliçe Elizabeth’ in Parlamento Statüsünü kabul etmesiyle de bakıma muhtaçlara devletin bakma zorunluluğı gündeme gelmiş ve 1601’ de sosyal hizmetin yapı taşlarından sayılan Yoksullara Yardım Yasası her idari birimin kendi bölgesindeki yoksullara sahip çıkması sağlanmıştır. ABD’de, sosyal hizmetin ilk öncüleri sosyal sorunlar üzerine eğilen filantropistler (bağışçılar) ve reformistlerdir. ABD’de de İngiltere ile benzer şekilde sosyal hizmetin gelişiminin temelinde Yoksullar Yasası yer almıştır. 1773 yılından başlayarak çeşitli eyaletlerde yoksullar, engelliler, suçlular ve akıl hastaları için yerel düzeyde hizmetler sunulmuştur. 1877’ de Hayırseverlik Derneğı Açılmış, sonraları bu gibi dernekler çoğalmıştır. Günümüzdeki sosyal hizmetler, modern refah devletinin bileşenlerini oluşturan diğere toplumsal hizmetlerle arasına bir fark koyamamanın sıkıntısını çekmektedir. Söz gelimi Britanya’ da, sosyal hizmet görevlilerinin, tamamı başka toplumsal hizmetlerin sorumluluk alanına giren işsizlik, barınma ve yoksulluk sorunlarına eğilmelerini gerektirecek hiçbir hukuki yükümlölükleri (ve pratik kaynakları) yoktur (Demirbilek, 2009; Marshall, 1999).

Sosyal hizmet, batıda ilk tezahürü olarak yoksullukla ve işsizlikle mücadele olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hizmetin bütüncül felsefesi ile bakıldığında bu bir başlangıç olarak

önemi göz ardı edilemezken, sosyal çalışmacıların statülerinde ilk başlarda bir tanım sorunu oluşmuştur. Sosyal çalışmacılar toplumdaki bütün dezavantajlı gruplara müdahaleyi kendilerine yüklenen bir sorumluluk olarak görmelerinden dolayı uzmanlaşma çok geç olmuştur.

Tarihsel açıdan bakıldığında sosyal çalışma ve sosyal hizmetin, meslek olarak temellerinin modern batı toplumlarında atıldığı görülmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte yaşanan toplumsal ve ekonomik anlamdaki değişimler yeni sorun alanlarını da beraberinde getirmiştir. Sözü edilen sorun alanlarının giderilmesi sürecinde sosyal hizmet bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır (Çağlar, 2012: 33).

Sanayi devrimi ile birlikte daha önce var olmayan sorunlar ortaya çıkmış, büyük kentlerde nüfus artmış, şehirleşmede ki yozlaşmalar kültürel yozlaşmalara neden olmuş ve birçok toplumsal sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorunlara müdahalede bir gereklilik olarak ortaya çıkan sosyal hizmet uygulama alanlarındaki başarıları ile batı toplumlarında sosyal refahın iyileştirilmesinde ve bireyin dezavantajlarını gidermede öncü rol almıştır.

Sosyal hizmetin Batı toplumlarında gelişim ve değişim süreci ile ilgili olarak Demirelek'in görüşlerine değinecek olursak:

“Sosyal hizmet, Birinci Dünya Savaşından önce yalın bir nitelik taşımıştır. Savaşın sona, sosyal hizmet uzmanları uluslararası düzeyde hareket etmeye başlamışlardır. 1917 yılında o güne kadar Hayırseverlik Cemiyetleri ve Islah Konferansı olarak adlandırılan meslek toplantıları Ulusal Sosyal Hizmet Konferansı adını almıştır. 1928 yılında da, uluslararası nitelikli sosyal hizmet birimleri kurulmaya başlanmıştır. Bunlar; Uluslararası Sosyal Hizmet Konseyi, Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu, Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği'dir. İkinci Dünya Savaşı başladığında, savunma harcamalarına daha fazla pay ayrılması nedeniyle bazı sosyal hizmet programları bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiştir. Savaş' tan sonra ise, sosyal hizmet meslek olarak önemli gelişmeler sağlamış ve sosyal hizmet uzmanları çeşitli kuruluşlarda çalışma olanağı bulmuştur. Bir diğer anlatımla sosyal hizmet uzmanları çocuk, yaşlı, engelli vb. dezavantajlı kesimlerin sorunlarının giderilmesinde önemli roller üstlenmeye başlamışlardır. Ayrıca, sosyal hizmet uzmanları ülkeler arasında karşılıklı yardımlaşma ve işbirliğine girmişlerdir. Dolayısıyla, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sosyal politika yaklaşımının gelişmesine paralel olarak gelişen sosyal hizmet, 1950'ler ve 1960'lar boyunca giderek bir uzmanlık ve meslek dalı haline gelmiştir. Önceleri yaşlı, sakat ve yoksul gibi yardıma muhtaç bireylere yönelmesi sonucu ilk gelişen yöntemi sosyal kişisel çalışma olmuştur.

1960'lardan 1980'lere kadarki dönemde ise, Sosyal hizmet açısından yeni sorun alanlarıyla yeni müracaatçı grupları ortaya çıkmış ve yeni yöntemler uygulanmıştır. Bu

dönemde, sosyal hizmet teorik açıdan zengin bir alt yapıya kavuşmuştur. Soğuk savaş yıllarının sonundan başlayarak da, uluslararası sosyal hizmetin yeniden canlandırılması konusuna ilgi artmıştır. Bu bağlamda, Doğu Avrupa ülkelerinde sosyal hizmet eğitim sistemlerinin kurulmasına ve aynı zamanda sağlık ve refah hizmetleri sunumunun iyileştirilmesi konularında yardımcı olunmasına odaklanılmıştır” (Demirbilek, 2009: 29-30).

Sosyal hizmet gelişim sürecinde dönemin konjonktürüne göre müdahale eylem planları hazırlamış, içinde bulunulan koşullar gereği toplumda vuku bulan olay ve olguları anlamaya ve çözümlemeye yönelik adımlar atmıştır. Tarihi gelişim periyoduna bakıldığında sosyal hizmetin; devletlerin, şefkat eli, yumuşak yüzü ve yardımsever politikalarının bir yansıması olduğu görülecektir. Kamu teşebbüslerinin himayesinde yürütülen ilk sosyal hizmet uygulamaları pratik ihtiyaçları gidermeye ve temel yaşamsal koşulları iyileştirmeye yöneliktir.

Sosyal hizmetin ABD’de gelişimi ve ilgi alanları ile ilgili olarak Yener ise;

“Amerika Birleşik Devletlerinde sosyal hizmetler, karmaşık ve çok parçalı bir sistem içinde yürütülmektedir. Programlar genelde kamu yönetiminde olmakla birlikte gönüllü ve özel girişimler sosyal refah faaliyetlerinin oldukça önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Amerika’ da sosyal refah programları genellikle fakirler için hazırlanmış programlarla özdeşleşmektedir. Ancak kişilerin sosyal mevkii veya geliri ne olursa olsun sağlanan sosyal hizmet programları da mevcuttur. Bu nedenle sosyal hizmetler, çok geniş bir alana hitap etmekte ve aşağıda belirtilen konuları içermektedir.

- Çocuk gelişimi, gündüz bakımı, okul sonrası bakım,
- Evde bakım, evde yardım ve günlük işlerle ilgili yardım,
- Kişisel ve aileye yönelik rehberlik, danışmanlık, aile danışmanlığı hizmetleri,
- Çocuk refahına ilişkin hizmetler, koruyucu aile, evlat edinme, ihmal ve istismar edilmiş çocukların korunması,
- Mahkeme, okullar ve aileler için çocukların kişilik ve yetenek değerlendirmeleri, aile ilişkilerinin incelenmesi, (sosyal inceleme),
- Büyük ağabey, abla ve benzeri gönüllülerin rehberlik faaliyetleri,
- Aile planlaması hizmetleri (rehberlik, tavsiye ve havale etme),
- Yaşlılar, gençler ve aileler için toplum merkezleri,
- Yaşlılar için ulaşım, özel koruma ve tekerlek üstünde yemek programları hizmetleri,

- Ergenlerle grup çalışmaları, konut projelerinde kiracıların örgütlenmesi, zihinsel özürlü çocukların ebeveynlerinin örgütlenmesine yönelik grup programları,
- Ev idaresi için rehberlik, eğitsel faaliyetler ve geliştirici servisler,
- Kırsal refah programları, göçmen işçiler için programlar,
- Göçmenlere danışmanlık hizmetleri ve yeni çevrelerine intibakları için özel programlar,
- Fakir ve geri kalmış bölgedeki nüfus gruplarına yardım,
- Bilgilendirme, yol gösterme, şikâyet halinde yardımcı olma şeklinde hizmetler,
- İhmal edilmiş, muhtaç, bağımlı kişilere verilen kurumsal hizmetler, yaşlı evleri, erişkin evleri, çocukların kurumsal bakımı,
- İlaç bağımlıları ve alkolikler için rehberlik, tedavi edici, eğitici ve rehabilitasyon hizmetleri,
- Okul, hastane, klinik, kilise ve sınıai kuruluşları ve diğer ortamlardaki sosyal hizmetler”(Yener, 1996: 1-3).

ABD’ de nerdeyse bütün toplumsal alana yayılan sosyal hizmet programları hemen hemen her türlü dezavantaja karşılık bulmaktadır. Evsiz insanların çokluğu, etnik sorunlar (siyah-beyaz), hızlı, değişken ve dinamik toplumsal yapının meydana getirdiği sorunların çözümü ABD’ de sosyal hizmet faaliyetleri ile giderilmeye çalışılmaktadır.

Avrupa’ da sosyal hizmet uygulamaları ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal, tarihi vb. faktörlerin etkisi ile çeşitlilik ve farklılık göstermektedir. Avrupa’daki ülkeler arasındaki sosyal hizmet algısının farklılığı uygulamalarda kendini göstermektedir. Bu bağlamda Agten (2004: 8); İskandinav yazarları gibi bazı yazarlar danışmaya ve terapiye yönelik/dayalı sosyal hizmetin farkındadırlar. Almanyalı, Danimarkalı, Lüksemburglu ve Hollandalı yazarlarda olduğu gibi, diğerleri katkılarını eğitim ve pedagojik konulara odaklarlar. İngiltere gibi bazı ülkeler toplum, gençlik ve şartlı tahliye konularına özel ilgi gösterirler. İtalya ve Finlandiya gibi bazı ülkeler daha genel yaklaşım izler. Yoksulluğa karşı savaş açmış Estonya ve Litvanya gibi birçok Doğu Avrupa ülkesi pratik ve ekonomik yardım gibi faaliyetleri, sosyal savunmacıların ülkesi Hollanda, savunuculuğu ve iş (meslek, istihdam) sorunlarını tartışıyor. Sivil Toplum Örgütleri’nin önemi her yerde artıyor olmasına rağmen Avrupa’ da sosyal

hizmet uzmanlarının çoğunluğu kamu kuruluşlarında görevlidirler, şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

İsveç'te kendi içinde bağımsız ama yasal olarak hükümete bağlı görülen socialstyrelsa isimli bölüm, sosyal hizmet politikalarını belirleme görevine sahip olmakta, bu yönde belediyelerin ve dini kuruluşların sosyal hizmet politikalarına süpervizyonluk yapmaktadır (www.sosyalhizmetuzmani.org, 13.06.2016).

Sosyal hizmet çalışmalarının genel anlamda mali gücü yüksek ülkelerde etkinliğinin daha fazla olduğu görülürken, ülkelerin gelir-gider dengesine göre sosyal politikaların uygulama sıklığı ve genelliği değişmektedir. Büyük parasal ve insan kaynağına olan ihtiyaçtan dolayı sivil kuruluşlar sosyal hizmeti uygulamada yetersiz kalmış, bu sebeple liberal ve kapitalist batıda bile sosyal hizmet ve sosyal politikaların devlet güdümünde yürütüldüğü görülmektedir.

1.2.3. Doğu Toplumlarında Sosyal Hizmet

Doğu, batı ayrımı bir kavramsallaştırmadan daha fazla bir anlam taşımakta, kelime anlamları coğrafi yönden ziyade toplumlar arasındaki ayrımı anlatmada kullanılmaktadır. Ortak kültür, inanç ve yaşayış tarzları bu ayrımın temel sebebidir. İnsanların dünya ile ilgili en büyük karşıtlıklarından ve ayrımlarından biri Doğu-Batı'dır. Doğu-Batı ayrımı yüzyıllar öncesinde oluşmuş ve hala süren bir ikilemdir. Doğu ve Batı bizim kullandığımız ve anlam yüklediğimiz yön isimleri dışında tarihsel derinliğe sahip olan iki kavramdır, her iki kelime de aslında bir tarafa ait olmayı simgelemektedir (Kocabay, 2010: 38).

Sosyal hizmet açısından bakacak olursak, Batıyı referans alıp batının kendi sosyal ve siyasal dinamikleriyle ortaya çıkan sosyal hizmetin karakteri doğuyla kan uyuşmazlığı yaşadığı için doğu toplumlarında çok fazla ve çok rahat bir yayılma alanı bulamamıştır. Doğu toplumlarında sosyal hizmet uygulamaları imece, vakıf vb. geleneksel yapının öğeleriyle sağlandığı için standardize edilmiş, örgütlü ve sistematik bir sosyal hizmet uygulamasından söz etmek pek de mümkün olmamaktadır.

Doğu toplumlarında sosyal hizmet uygulamaları bilimsel bir meslekten veya çalışma alanından ziyade, toplumsal ihtiyaçlar karşısında toplumsalın bu duruma imece bir şekilde karşılık vermesi ile anlamlaşmıştır. Burada da STK ve vakıf anlayışı ön plana çıkmaktadır. Tarihsel kökenleri itibariyle bir sivil toplum örgütü olarak tevarüs ettiğimiz vakıf, Doğu İslam toplumlarında kendi döneminde henüz tartışmaları kavramsallaştırılmamış olan sosyal refah, sosyal güvenlik, sosyal adalet ve sosyal hizmet gibi bir çok sosyal politika meselesini kurumsal olarak yerine getirmiş olup, diğer sivil toplum unsurlarıyla ilişkisi neticesinde bir öneme haizdirler (Abay, 2004: 56)

Doğu toplumlarında sosyal hizmet uygulamaları inanç temelinde devam etmekteyken bu uygulamaların bilimsel bir temele oturtulamaması bu uygulamaların sistematik bir şekilde uygulamasını engellemiştir. Doğu toplumlarında bu eksikliğin sebebi ise, var olan yardım yöntemlerinin bilimsel olarak gerçekleşmemesi bu toplumların sosyal hizmet anlayışlarındaki bir handikapı olarak görülebilir. Ancak, doğu toplumlarında uygulanan sosyal hizmet müdahalelerinde inanç yani manevi sosyal hizmet ve toplumsal vicdanın daha ön planda olması; sosyal hizmet uygulamalarının genelci bir yaklaşıma kavuşmasını sağlamıştır.

Buradan yaklaşımla anlaşılmaktadır ki sosyal hizmet bilgisi Batıda seküler bir örgütlenme bilgisini temsil ederken Doğuda daha çok kültürel ve kimliksel bir formda görünür olmaktadır. Meslekleşme noktasında ise Doğu'da henüz meslekleşmemişken Batı'da klasik bir orta sınıf mesleği olarak öne çıkmaktadır. 21. yüzyılda da etkinliğini artıracak düşünülen sosyal hizmet, geçerli var oldukça olmaya devam edecek ancak bu varoluş toplumdan topluma sosyolojik gerçeklikler karşısında farklı bakış açıları ile veya yaklaşımdaki değişikliklerle yerini ve değerini her zaman koruyacaktır (www.sosyalhizmetuzmani.org, 24.04.2012).

Bununla birlikte sürdüreceği bu etkinin içeriğinin daha sağlam olması gerekmektedir. Kuşkusuz bu da sosyal hizmet alanında akademik çalışmaların artması ve çalışmaların toplumsal alana yayılması ile mümkün olacaktır.

Doğu toplumlarında sağlıklı insan bağlı/bağımlı, ayrışmamış, bireyleşmemiş insandır. Sağlıklı aile de kişilik sınırları iyice belirlenmemiş, iç içe ve kaynaşmış bireylerden oluşan

ailedir (Dönmezer, 2009: 193). Doğu toplumları yapıları itibariyle daha kapalı, muhafazakâr, geleneksel ve otoriter bir yapı temelinde olması, sosyal hizmet uygulamaları açısından hem avantaj hem de dezavantajdır. Avantajdır çünkü toplumsal birliktelik ve dayanışma daha fazladır, bu da sosyal çalışmacının işini kolaylaştırır, sosyal hizmetin sosyal politikalar bağlamında iş yükünü azaltır; dezavantajdır çünkü bireyin önemi yoktur, sosyal çalışmacı bu oto kontrol içinde bireye müdahalede zorlanabilir.

Doğu toplumlarında sosyal hizmet daha çok toplumcuymken batı toplumlarında bireyseldir. Doğu toplumlarında sosyal hizmet uygulamaları mevcut toplumsal yapıyı korumaya yönelikken, batı toplumlarında sosyal hizmet uygulamaları bireyin refahını korumaya ve geliştirmeye yöneliktir. Ülkemiz ise hem doğu hem de batı toplumunun özelliklerini taşıması özelliği nedeniyle bu durum ülkemizdeki sosyal hizmet uygulamalarını da etkilemiştir. Yani ülkemizde sosyal hizmet uygulamaları hem toplumcu hem de bireyseldir.

1.2.4. Türkiye’de Sosyal Hizmet

*“Tanrı buyurduğu için, devletim, kismetim var olduğu için,
ölecek milleti diriltip besledim. Çıplak milleti elbiseli kıldım.*

Fakir milleti zengin kıldım.”

Bilge Kağan Yazıtı

“İnsanı yaşat ki devlet yaşasın.”

Şeyh Edebâli

“Varlıklı, zengin millet üzerine oturmam. İçte açsız, dışta elbisesiz; düşkün, perişan millet üzerine oturdum. Küçük kardeşim Kül Tigin ile konuştuk. Babamızın, amcamızın kazanmış olduğu milletin adı sanı yok olmasın diye Türk milleti için gece uyuyamadım, gündüz oturmam. Küçük kardeşim Kül Tigin ile öle yite kazandım. Öyle kazanıp bütün milleti ateş, su kılmam. Ben kendim kağan oturduğumdan her yere gitmiş olan millet yaya olarak, çıplak olarak, öle yite geri geldi. Milleti besleyeyim diye kuzeyde Oğuz kavmine doğru; doğuda Kıtay, Tatabı kavmine doğru; güneyde Çine doğru on iki defa ordu sevk ettim savaştım. Ondan sonra Tanrı buyurduğu için, devletim, kismetim var olduğu için, ölecek milleti diriltip besledim. Çıplak milleti elbiseli kıldım. Fakir milleti zengin kıldım” (www.gokturkce.net, 11.03.2013).

Büyük medeniyetimizin kökenlerine, Türk tarihinin ilk yazılı kaynaklarına bakıldığı zaman Türk devlet ve toplum yaşantısında sosyal hizmet ve sosyal politikaların varlığının ne denli

önemli olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu destekleyen ve kanıtlayan eserlerin başında gelen Orhun abideleri ya da Göktürk yazıtlarından; Bilge Kağan Yazıtı devlet yönetiminde sosyal hizmet ve sosyal politikanın önemini ortaya koymaktadır.

Türk tarihinde sosyal hizmet düşüncesinin ilk olarak Orhun ve Kültigin yazıtlarında yer alan açlık ve yoksulluğa karşı alınan önlemler örneklik teşkil etmektedir. Daha sonra ise Anadoluya Selçuklularla taşınan kültür, vakıf, ahilik ve lonca teşkilatları ile sosyal hizmetin kurumsallıklarını taşımıştır. Belli meslek dallarının haklarının korunması ve geliştirilmesini ereklemişlerdi. Üyelerinin ödentilerinden oluşan orta sandığından düşkünlere sosyal yardım da yapılır, evlenene, ölen üyenin ailesine para verilirdi (Tomanbay, 1991: 209).

İslamiyet'in sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önem doğrultusunda sadaka, zekât ve fitre verme ile kurban kesip dağıtma gibi dini esaslı yardımlaşmalar sosyal yardım temelindeki ibadetler olarak gelişmiştir. Ayrıca, birçok Türk devletinde vakıf kurumu sosyal hizmet sunumunda görev üstlenmiştir. Örneğin, Selçuklular döneminde kurulan çok sayıda vakfın gelirleriyle, aşevleri, yetimhaneler ve sağlık yurtları tesis edilmiştir. Benzer şekilde, Osmanlılar döneminde de vakıflar sayesinde çeşitli kesimlere sosyal hizmetlerde bulunulmuş ve devletin sorumluluğunda olan sosyal hizmet yükü hafifletilerek savunma alanında güçlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, özellikle Hayri vakıflar ile Avarız vakıfları aracılığıyla dul ve yetimlere para yardımı yapılmış, esnafa yaşlılık ve sakatlık durumlarında aylık gelir sağlanmış, iş kurmak isteyenlere yardım edilmiş, yoksul ve kimsesiz çocukların beslenme, giyişi ve okul ihtiyaçları karşılanmış, körlere, dilsizlere, yolda kalanlara, hacca gideceklerle yardım edilmiş, köle ve cariyelerin kırıdıkları tabak, çanak gibi eşyaların bedelleri ödenmiş, kervansaraylar, aşevleri, hamamlar, hastaneler ve gezinti yerleri inşa edilmiştir (Demirbilek, 2009: 35-36). Osmanlı'da bir yandan vakıf, lonca ve ahilik teşkilatı gibi kurumlarla sosyal nitelikli hizmet sunulurken, diğer taraftan sadaka ve zekât gibi dinin emrettiği sosyal ve mali nitelikli dayanışma harekete geçirilmiştir (Kesgin, 2012: 139).

Türk toplumlarında vakıfların gördükleri hizmetler, özellikle Osmanlı İmparatorluğu zamanında, imparatorluğun yükselme çizgisine paralel olarak genişlemiş, camiler, koruma, öksüz kızlara çeyiz temini, borçlu ve müflislere yardım, istihkâmlara ve donanmaya yardım gibi çok çeşitli konular, vakıfların hizmet alanlarına girmiştir (Keleş, Nowak, Tomanbay, 1991: 219).

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın gereği olarak ülkemizde sosyal hizmet uygulamaları batı toplumlarından çok daha önceleri uygulamada yerini almıştır. Tarihte yerini alan Türk devletleri önce halkının huzurunu, refahını ve güvenliğini sağlayan eylem ve politikaların içine girmiştir. Ayrıca uygulama alanında batının tersine bizde sosyal hizmet kamunun yanında, inancın ve kültürel yapının getirdiği özellikler gereği sosyal yardım faaliyetleri olarak halkın bizzat kendisi tarafından bireysel ve imce bir şekilde yerine getirilmiş, vakıflar, ahilik, zekat, sadaka vb. uygulamalar pratikte sosyal hizmetin maddi anlamda uygulanmasında öncü rol üstlenmişlerdir.

Türk toplumlarının ve devlet geleneğinin temelinde sosyal hizmeti görmek mümkündür. Sosyal politikalar her zaman halkın ve devlet yönetiminin gündeminde olmuştur. Ancak sosyal hizmet faaliyetleri döneminin şartlarına göre çok daha sistematik ve örgütlü görünmesine karşın bu gelişme uzmanlaşma ve kurumsallaşma anlamında daha sonraki yıllarda kendini gösterememiştir. Sosyal hizmetin beşiği olan medeniyetimiz 20. ve 21. yüzyılda batı medeniyetlerinin hızlı gelişen sosyal devlet politikasına ayak uyduramamıştır. Tabi bu duruma ülkemizin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve siyasi sorunların fazla olması neden olmuştur. Yeni ve sağlam temeller üzerine kurulu ülkemizde refah seviyesinin artmasıyla orantılı olarak sosyal sorunlara yönelik uygulamalarda da gelişme olmuştur. Türkiye’ de kurumsal anlamda sosyal hizmetin gelişim sürecini Duyan vd. kronolojik bir şekilde açıklamışlardır;

“Sosyal hizmetler, Osmanlı İmparatorluğu devrinde “Vakıf örgütlenmesi” biçiminde ortaya çıkmıştır. Vakıflar aracılığı ile yoksullara, kimsesiz dul ve yetimlere, sakatlarla sosyal yardım yapmak bir gelenek halinde devam etmiştir.1893 yılında dilencililiğin önlenmesi için “Teselün Men’ine Dair Nizamname” çıkarılmış, İstanbul’da kimsesiz sakatların bakımı için “Darülaceze” kurulmuş, 1909’da çıkarılan “Serseri ve Mazanna’i Su-i Eşhas” kanunu ile başıboş durumda olan ve çalışabilecek güçte olduğu halde dilencilik yapanların çalıştırılması için zorunluluklar getirilmiştir.

Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili ilk adım, Mithat Paşa’nın Tuna Valisi iken bu bölgede açtığı “İslahhane”lerle atılmıştır. Daha sonra korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olarak Devlet tarafından “Darüleytam”lar kurulmuştur.

Meşrutiyet devrinde kurulan “Darüleytam”lara, bu devrin birbirini takip eden savaşlarında şehit düşenlerin, göçmen ve mültecilerin yetimleri yetiştirilmeye ve ülkeye yaralı kişiler olarak kazandırılmaya çalışılmıştır.

30.06.1921 tarihinde ulu önder Atatürk’ün emri ile Dr. Fuat Umay ve arkadaşları tarafından “Himaye’i Eftal Cemiyeti” kurulmuştur. Kuruluş yıllarındaki amacı; Kurtuluş

Savaşı sırasında, cephe gerisinde bakacak kimsesi olmayan çocuklara ve şehitlerin çocuklarına bakmak olmuştur.

1935 yılında, “Himaye’i Eftal Cemiyeti” adı “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu” olarak değiştirilmiştir. Kurum, 26.11.1937 tarihli ve 1223 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına çalışan derneklerden sayılmıştır. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, açtığı kreş ve gündüz bakım evleri, çocuk yuvaları, hemşire kolejleri, poliklinikler gibi kuruluşlarda amacına uygun hizmetleri yürütmüş, ayrıca; merkez ve ilçe teşkilatları ile fakir çocuklara yemek, giyecek, okul malzemeleri vermek şeklindeki sosyal yardımlarını 1983 yılına kadar sürdürmüştür.

1949 yılında korunmaya muhtaç çocuklar hakkında çıkarılan 5387 sayılı kanun, 1957 yılında 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” ile yeniden düzenlenmiştir. Bu kanun gereği, illerde kurulan “Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri” de kimsesiz, korunmasız kalmış çocuklara yönelik hizmetleri yürütmeye devam etmiştir. 1963 yılında, 225 sayılı kanunla; her türlü sosyal yardım ve sosyal güvenlik hizmetlerini düzenlemek, korunmaya muhtaç çocuklarla, sakatların ve yaşlıların bakım, yetiştirilme ve rehabilitasyonunu, çalışma gücünden yoksun fakir kimselerin sosyal güvenliğini sağlamak üzere görevlendirilen Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı olarak kurulmuş ve görevini 24.05.1983 tarihine kadar sürdürmüştür.

24.05.1983 tarihli 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile anayasanın Sosyal Hizmetlerle ilgili amir hükümlerinin yerine getirilmesi yönünde önemli bir adım atılmış olup, 1991 yılında da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinden ayrılarak, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü adı altında, Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak faaliyet göstermeye başlamıştır” (Duyan vd., 2008: 16-17).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 633 sayılı KHK ile kaldırılmış ve 31.12.2011 tarihi itibarıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde yer alan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir (www.shcek.gov.tr, 09.05.2012).

Günümüzde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı himayesinde yürütülen sosyal hizmet ve politikalar eskiye nazaran daha sistematik ve örgütlü bir yapıya kavuşmuş, ancak kamuda süre gelen yoğun bürokrasi, sosyal hizmet ve politikaların uygulanmasını yavaşlatmış ve gerçek ihtiyaç sahiplerine yönelik maddi ve manevi ihtiyaçların giderilmesindeki bu zaman kaybı ve hantallık yüzünden daha etkin ve faydalı olabilmenin önüne geçilmiştir. Bu bağlamda, ülkemizde güzel gelişmelerin olduğu sosyal hizmet müdahalelerinde bu bürokratik engellerden ve hantallıktan uzaklaşılarak her zaman bilimsel perspektif içerisinde dezavantajlı bireylerde ve gruplarda telafisi mümkün olmayan izler oluşmadan gerekli önlemler alınmalıdır.

Akademik anlamda da ülkemizde sosyal hizmet eğitimi ve yayınları artmış, birçok üniversitemizde sosyal hizmet bölümleri kurulmuş ve bazılarında yüksek lisans, doktora derecesinde eğitimler vermeye başlanılmıştır. Bir uygulamalı bilim, meslek, disiplin veya çalışma alanı olarak sosyal hizmetin ihtiyaç duyduğu insan kaynağının giderilmesinde üniversitelerimiz etkin rol almaya başlamıştır.

1.3. Suç ve Sosyal Hizmet İlişkisi

Başta adalet ve güvenlik olmak üzere eğitim, sağlık ve hizmet gibi her türlü sosyal amaçlı faaliyetin ilgi alanına giren suç, bireyin refahıyla ilişkili olarak toplumsal refahı sağlamada önem taşımaktadır. Bunun için ise öncelikle bir işbirliğinin tesisi gerekmektedir (Yıldırım, 2007: 160-161).

Suçu oluşturan etkenlere bakıldığında, bu etkenlerin sosyal hizmetin uygulama alanları olduğu görülecektir. Etkin ve verimli sosyal hizmet uygulamaları, suçu oluşturan nedenlerin ortadan kaldırmasına yardımcı olacak ve bunun sonucunda da orantılı olarak toplumda refah ve huzur artacaktır. Bu bağlamda suç ve sosyal hizmet ilişkisi önemi göz ardı edilemeyecek kadar derinliğe ve etkinliğe sahiptir. Bu ilişkiyi sağlam temeller üzerine kuran ve bu çizgide sosyal politikalar geliştiren ülkeler suçu önleme noktasında hiç şüphesiz başarıya ulaşacaktır.

Genel olarak sosyal hizmetin suçluluk alanında müracaatçıların tedavi ya da rehabilitasyonunda önemli rol oynadığı kabul edilmektedir. Özellikle suçlunun davranış değişiminin gerçekleştirilmesinde katkısına başvurulmuş sosyal hizmet uzmanının ceza ve adalet sisteminde etkin ve görünür bir hal aldığı da görülmektedir (Duyan vd., 2008: 189-190).

Suçla ilgili mücadele eden bütün kurumlarda (güvenlik, sağlık, adliye, cezaevleri vb.) sosyal hizmet paradigmalarının yer alması ve gelişmesi gerekmektedir. Günümüzde emniyette, adliyede, cezaevlerinde, suça itilmiş çocuk yuvalarında ve sağlık kuruluşlarında görev alan sosyal çalışanların sayısı artırılmalı, bu kurumlarda yoğun olarak üretilecek ve yürütülecek olan sosyal hizmet faaliyetleri kapsamında fayda sonuç ilişkisi göz önüne alınarak daha çok mali ve yasal destek sağlanmalıdır.

Suç ve sosyal hizmet ilişkisi kapsamında, sosyal hizmetin sadece suçlulara değil suçtan zarar gören mağdurlara yönelik uygulamaları da hayati önemi arz etmektedir. Suçun mağduru olmuş bireyler veya guruplar yoğun travmatik duygular, maddi ve manevi yoksunluk içerisinde bulunmaları bu durumun önemini ortaya koymaktadır. Mağdurlarla çalışma profesyonel bir müdahale gerektirir, ihtisaslaşmış ve alanda profesyonelleşmiş sosyal çalışmacı müdahale eylemlerinde rehber ve danışman görevi görecektir ve mağduriyetin minimum zararlarla atlanmasına katkı sunacaktır.

Suçun önlemleri ve herhangi bir sebeple önlenemeyen suçlarda da suçluların rehabilite edilmesi bir toplum hizmeti olarak sosyal hizmetin görevleri arasında olmalıdır. Sosyal hizmet sosyal refahı sadece maddi yardımlarla sağlayamayacağından bahisle sosyal huzuru ve refahı en çok etkileyen suç eylemine ve suç korkusuna karşı sosyal hizmet daha pratik bir işlevselliğe kavuşturulmalıdır.

1.3.1. Suç Psikolojisi ve Sosyal Hizmet

Suç etkinliklerini belirli bir davranış ya da belirli türden bir kişi tarafından yapılan bir eylem olmaktan çok bir sürecin parçası olarak düşünmekte yarar vardır. Süreç, insanlar yasal olmayan davranışlarda bulunduklarında başlar fakat bu davranışların kökenleri daha erken deneyimlerde yatabilir. Psikologlar daha geniş toplumsal, siyasal ya da ekonomik süreçlerden çok, bireyler üzerinde odaklanırlar. Bu nedenle, suç psikolojisi hakkında elde edilen bilgiler genel suç istatistiklerinden çok, suçluların davranışlarına ilişkin olarak parça parça seçilip bir araya getirilmek zorundadır. Dolayısıyla, suça ilişkin süreç altında yatan bilişsel, duygusal ve kişilerarası yönlerin anlaşılması görevi, hangi suçlar ve suçlular hakkında bilgi toplamının olası olduğuna çok bağlıdır (Canter, 2011: 19).

Sosyal hizmet, suçun alt yapı unsurlarına dair çalışma yürütürken, dezavantajlı durumda olduğunu tespit ettiği suça bulaşmış bireyin psikolojik bakış açısına yönelik uygulama stratejisi geliştirir. Sosyal çalışmacı suçlularla çalışırken suç psikolojisinin kuram ve yaklaşımlarından faydalanır. Psikolojinin bir alt bilim dalı olan suç psikolojisi suça dair psikolojik veriler sunarken kişiyi anlamamıza da yardımcı olur.

Klasik suç bilimi öğretilerinde, insanların suç isleme sebebinin zevklerini en yükseğe çıkarma ve dertlerini/kederlerini en aza indirmeye olduğu savunulmaktadır (Fert, 2007: 84). Çağdaş bilim adamlarından Burt, suça yalnızca bir “septom” gözüyle bakılabileceğini ve bunun kökeninin de zihin olduğunu, suçluluğun ruhsal bir sorun olarak ele alınması gerektiğini öne sürmüştür (Yavuzer, 2006: 26).

İnsan ihtiyaçları sonsuzdur ve insan arzuları doyumsuzdur. İnsanlar çeşitli psikolojik nedenlerden dolayı suç işlerler; parasal güce ulaşma hırısı, kendini üstün gösterme, cinsel eğilimler, toplumsal dışlanmanın kişi üzerinde oluşturduğu toplumdan öç alma hissi, kişinin hazları vb. birçok psikolojik etki sayılabilir.

Başkalarına saygılı olmayı ve beğeni toplamanın önemli olduğunu çocuklarına aşılamayan ailelerin, geleceklerinde suç işlendiği tespit edilmiştir (Fert, 2007: 70). İnsan psikolojisinin, bireyin ilk iletişime geçtiği kurum olan ailede, daha sonra okulda olmak üzere ve nihayetinde sosyal çevreyle şekillendiği göz önüne alındığında, yaşam tarzı ve koşullarının suçlu profillerinin psikolojisini nasıl şekillendirdiği ortadadır.

Hedonistik (hazcılık) inanışa göre insan, davranışlarını zevk ve ıstırap prensibine göre ayarlar; belirli bir hareketin vereceği zevk, aynı hareketin doğuracağı ıstırapla denge halindedir. Böylece, yasaya karşı gelmenin vereceği zevk, onun getireceği ıstıraptan fazla olduğu takdirde birey, bu davranışa yönelecektir. (Yavuzer, 2006: 251-252). Suç psikolojisinde bu denge çok önemlidir, suç işlemeye meyilli olan bir birey kısa vadede pragmatik faydaya ve acıya bakacaktır, zaten suçlu profillerinin düşünce tarzı bu şekilde olmasaydı suç olmazdı. Suçlu; toplumun, çevrenin ve ailesinin refahı, huzuru ve mutluluğundan ziyade kendi bireysel çıkar ve mutluluğunu düşünür.

Eski bir yunan düşüncesi temelinde oluşan hedonizm (hazcılık) insanın hazları ve zevkleri için yaşadığını öngörür. Bu akımdan hareketle suçluların ıslahında verilecek cezalar işledikleri suçun hazzından daha çok ıstırap getirmelidir. Suçluları rehabilite ederken ve suçlulara sosyal hizmet müdahalesinde bulunurken bir denge gözetmelidir. Suçlunun ıslah edilirken ceza ve ıstırap çekmesi gerektiği de unutulmamalıdır. Aksi takdirde ıslah olan suçlu topluma kazanım sürecinde tekrar suça meyilebilir. Bundan dolayı yapılacak müdahaleler caydırıcı ve dengeli nitelikte olmalıdır.

İçinde bulunduğu psikolojik etkiler sonucu anti sosyal davranışlar geliştiren insanların daha çok suç işlediği ortadadır. Bu bağlamda, Terrie E. Moffitt tarafından ileri sürülen teori, sosyal ve anti sosyal davranışları inceleyerek, anti-sosyal olanların, suçlu olduğunu iddia eder. Anti sosyal kişileri hayatı boyunca anti-sosyal olmuş ve ergenlik dönemine kadar anti sosyal olmuş kişiler olarak iki grupta inceler (Fert, 2007: 71).

Sonuç olarak, sosyal olmayan kişi ya, a-sosyal ya da anti sosyaldır. A-sosyal kişi toplumsallaşma kavramından yoksundur, toplumun kendisinden ne istediğinin bilincinde değildir. Anti-sosyal kişi, toplumun, başkalarının kendinden ne istediğini bilir, ama kasten bunları yerinde getirmeyi, karşı çıkar. Bu tür kişi, gerektiğinde boyun eğmeyi bilmeyen, zarar verici, başkalarının zararına da olsa, kendi arzularına doyum sağlamaya çalışan bir yaratıktır. Tıpkı bedensel hastalıklarda olduğu gibi, suça konu olan anti-sosyal davranışlarda, ahlaka ilişkin hastalıklarda da belirtilerle değil, nedenler bulunup onlarla savaşılmalıdır. Çünkü nedenler, bütünüyle ortaya konulmadan hiçbir tedavi önerilemez (Yavuzer, 2006: 25-27).

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşılacağı üzere suç, bireyin doğumundan yaşamının sonuna kadar ki a-sosyal ve anti sosyal davranışlarının yok edilmemesiyle bağlantılıdır. İşte bu noktada sosyal hizmet uzmanı kendi elinde olmadan dezavantajlı duruma düşen a-sosyal (bedensel, zihinsel vb. engelli) ve anti sosyal (psikolojik yapı itibarıyla sosyalleşmeye karşı çıkan birey) bireylere sosyal hizmet uygulamaları bağlamında müdahale ederek, bireyi içinde bulunduğu dezavantajlı durumundan kurtulmasına yardımcı olur ki, bu da suç psikolojisiyle sosyal hizmet uygulamalarının ne kadar iç içe olması gerekliliğinin önemini ortaya koyar.

Sosyal hizmet uzmanı, bu tür bireylere müdahale ederken bireyi kişiliği, ailesi ve çevresiyle bir bütün halinde ele almalıdır. Sosyal hizmet müdahalesindeki bu yapısal fonksiyonel yaklaşım, bireyin en az tepkisiyle onu içinde bulunduğu dezavantajlı durumdan çıkaracaktır.

Sosyal hizmet uygulamalarına bu bağlamda örnek verecek olursak; aile içerisinde bireyin yaşadığı, maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddet, yoksulluk, aile fertleri arasındaki çatışmalar, eğitim yetersizliği gibi olumsuz koşullar bireyde psikolojik olarak anti sosyal bir kişiliğin oluşmasına etki etmektedir. Sosyal hizmet uzmanı bireyde oluşan anti sosyal kişiliğin psikolojik nedenlerine inmeli, bunlara sistematik olarak müdahale etmelidir. Sosyal

hizmet uzmanının bireyi aile içerisindeki sorunlarıyla ele alması, bir sosyal hizmet uygulamasıdır.

Suçu oluşturan eylemler, var olan fırsatlar üzerinde işlerlik kazanır. Fırsatlar, başka insanlar ya da onların malları olabilir. Dolayısıyla, fırsatlar değiştikçe suçlar da değişir. Eğer psikologlar suçları anlama, kestirme ve yönetmede bir rol oynayacaklarsa, gelişen fırsatları ve bunların insan davranışı için sonuçlarını anlama gereksinimi vardır (Canter, 2011: 468).

Suç psikolojisi ve sosyal hizmet arasındaki ilişkide buradadır. Yani suç psikologları suçun altında yatan nedenleri, bireyi suça iten fırsatları ve dürtüleri oraya koyacaklar, sosyal hizmet uzmanları da bu nedenlere göre sosyal hizmet müdahaleleri geliştirerek bireyi suça iten psikolojik süreçleri yok edecektir. Örneğin içinde bulunduğu yoksulluk psikolojisi ile fakir ile zenginin arasında her geçen gün artan uçurumda kendinin haksızlığa uğradığı hissi ile mala karşı suç işleyen bireye; uzman tarafından yapılacak olan sosyal yardımlar ile bireyi içinde bulunduğu durumdan meşru çalışma yolları ile çıkış yolu bulabilmesinde ve kendine olan öz güveninin güçlendirilmesinde reel sosyal hizmet müdahaleleri etkin olacaktır.

1.3.2. Suç Sosyolojisi ve Sosyal Hizmet

*“Toplum suçu hazırlar,
Suçlu ise ancak bir araçtır.”*

Quetelet

Suç sosyolojisi, suçun oluşumundaki sosyolojik süreçlere yönelik açıklamalar getirir ve suçun sosyal yaşam döngüsü içinde canlı bir varlık gibi takibini yapar. Suçun sosyolojik süreçleri ile ilgili ikinci bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir ancak burada genel olarak belirtmek istersek; aile, sosyal sapma, dışlanma, yoksulluk, kentleşme, nüfus artışı, kültürel yozlaşma, sosyalleşememe vb. süreçleri sayılabilir. Gelişim sürecinden beri sosyolojinin kuram ve yaklaşımlarından beslenen ve teorik alt yapısını oluşturan sosyal hizmet, suçu anlamada ve çözümler getirmede sosyolojinin ortaya koyduğu ve inceleme alanı olarak geliştirdiği bu süreç ve yaklaşımlardan faydalanır.

Bireyin suç işleminde; başta aile olmak üzere, ekonomik, sosyo-kültürel ve demografik gibi çok sayıda sosyolojik değişkenlerin etkisinin olması ve suçun bireyler arası bir etkileşim biçiminin uzantısı olarak gerçekleşmesi, suç olgusunun doğrudan sosyal bir fenomen olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu değişkenler, sosyal yapının aynı zamanda ana bileşenlerini oluşturmaktadır. Suç olgusu ise, sosyolojik olarak sosyal yapıdan bir sapma anlamına gelmektedir. Son zamanlarda suç, hukuk ve sapma ile sosyolojinin özü arasında ilişki kurucu tarzında, akademik araştırmalarda, artış olduğu gözlemlenmektedir (Sümer, 2006: 95).

Suçu inceleyen sosyolojik teoriler bireysel değişken üzerinde durmaktan ziyade dış faktörlere odaklanmakta ve bireyi kuşatan kültürel ve sosyal çevreyi incelemektedir. Bu bağlamda suçu inceleyen teorileri yapısal ve alt-kültür olarak ikiye ayırabiliriz. Yapısal teoriler toplumsal yapıda var olan sınıflar arası farklılıkların suçu ortaya çıkardığını savunurken, alt-kültür teorisi ise toplumsal yapıda insanların kendilerini alt kültürlerle yakınlaştırarak diğer kültürlerle arasına mesafe koyduğunu ve alt kültürün amaçlarıyla ilişkili olarak hukuka aykırı belli davranışlar ürettiğini ileri sürmektedir (Sokullu ve Akıncı, 2010: 160-172).

Suçun temellerini inildiğinde genelde ekonomik eşitsizlikler, dışlanma ve kendi alt kültürünü oluşturan grupların bu sosyal sorunlar sonucu suça meylettiği görülecektir. Pratik bir örnek olarak, büyük şehirlere göç eden insanlar bir hemşeri dayanışması içerisinde kendi mahallelerini ve kültürlerini oluştururlar. Oluşturdukları bölgeyi içinde bulundukları şehirden soyutlarlar ve suçlu profilleri hep iç içe hareket halinde olup sosyal gruplara kendilerini ispatlama gayesi içindedirler.

Sosyoloji sözlüğünde suç kavramı ve içeriği şu şekilde tanımlanmaktadır. “Kişisel alanı aşırıp kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (devlet ya da yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren fiiller suç sayılmaktadır.” Suç olgusu, tüm toplumlarda ve zamanlarda var olan bir fenomen olduğu için evrenseldir. Ancak, neyin suç olup olmadığı hususu, kısmen toplumlara göre değişkenlik arz ettiği için de göreceli bir karakteristiğe sahiptir. Aynı şekilde, birden çok kişi ile ilişkili olarak gerçekleştiği ve sosyale ilişkin uzantıları ve sonuçları olduğu için de sosyolojiktir. Toplumda suç, muhtelif sebep ve sonuçlar ile kurulmuş bulunan ve görünen toplum düzenini bozanların bir cezaya çarptırılması duygusunun doğduğu ve iradenin bu yolda tezahür etmesi halidir (Sümer, 2006: 93).

Sosyal yapı teorisyenlerinden olan Durkheim ve Merton'da “anomi” merkezi bir konum teşkil etmektedir. Sosyal düzenin bozularak suçun oluşmasına kaynaklık eden bir zemini ifade eden anomie, toplumsal bütünleşme yerine ayrışmanın, sistemsel kökleşme yerine çözülmenin hakim olduğu durumun kavramsallaştırmasıdır. Çatışmanın hakim olduğu söz konusu yapıda kurallara uyumlu vatandaşlar ise yalnızlığa itilmekte ve suça uygun bir ortam oluşmaktadır (Marshall, 1999: 32-34'den aktaran: Kahya, 2006: 37).

Sonuç olarak suç sosyolojisi ve sosyal hizmet ilişkisine değin yalın anlatımla izahta bulunacak olursak; teorik alt yapısı ve birikimi yüksek olan sosyoloji ve alt bilim dalı olan suç sosyolojisi, suçun oluşumuna dair ortaya koyduğu hipotezleri, uygulama alanı ve alandaki pratik faaliyetleri ile sosyal hizmet, suç sosyolojisinin ortaya koyduğu bu hipotezleri sınama ve deneyleme imkânı bulur. Örneğın; suç ve suçlulukla mücadelede; sosyal hizmetin ailelere ve toplumsal yapıya yönelik yapacağı uygulamalar ve müdahalelerde suç sosyolojisinin metodolojisinden ve kuramsal birikiminden yararlanır.

BÖLÜM 2: SUÇ VE SOSYAL HİZMETİN KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Suçla İlgili Kuramsal Yaklaşım

Suçu inceleyen teoriler köken olarak ilk insana kadar uzanmakta, mağaradaki değerli sopanın çalınması olayına kadar götürülmektedir. Daha sistematik açıklaması ise dinler tarafından ortaya konmuş ve Tanrının buyruklarını ihlal anlamında günah ile benzer anlamda ifade edilmiştir (Sokullu-Akıncı, 2010: 133).

İlk insanlar Hz. Adem ve Hz. Havva'dan beri gelen suç (anlatılana göre yasak olduğu halde yasaklanmış elmayı yemeleri insanların işlediği ilk suçtur) ve suçlu üzerinde sosyal ve doğal bilimlerin bilim olma uğraşlarının başladığı yıllardan başlamak üzere günümüze kadar araştırmalar farklı bilim ve disiplinler içerisinde gerçekleşmiştir. Suç olgusunu açıklamaya çalışan çeşitli yaklaşım ve kuramlar geliştirilmiş olup; bu kuram ve yaklaşımları genel olarak; biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve sosyal psikolojik kuram ve yaklaşımları başlıkları altında ele alacağız. Bu yaklaşımlardan hiç biri tek başına suçu açıklamada yeterli olamaz. Bütün bu yaklaşımları değerlendirdikten sonra suç yapısını ve suçlu profili analiz ederken hepsini genel olarak ele almalıyız ve her yaklaşımın ayrı çıkarsamalarından faydalanmamız gerekir.

2.1.1. Biyolojik Yaklaşımlar

Bu tür yaklaşımlar, suçluların biyolojik ve genetik olarak toplumun genelinden daha aşağı bir durumda olduklarını savunmaktadırlar. Sokullu-Akıncı bu kuramların çok taraftar bulabilmelerini basitliklerine bağlamaktadırlar. Benzer şekilde Reckless biyolojinin kalıtım yasaları üzerinde çalışan branşının (genetik) ortaya çıkışından ve uygulamalı öjenik (ırk ıslahı) biliminin gelişiminden sonra insan davranışını ve sosyal problemleri açıklamakta kalıtım faktörüne yalnızca bilim insanları tarafından değil, sıradan insanlar tarafından da büyük vurgu yapıldığına dikkat çekmekte ve bu tür açıklamaların popülerliğini onların görünüşte çok makul olmalarına bağlamaktadır (Gölbaşı, 2008: 52-53).

Lombroso'nun suçlu adam teorisinde ise, insanları “normal kişi” ve “suçlu” olarak ikiye ayırmaktadır. Bu teori, Cesare Lombroso tarafından 1876'da ortaya konmuş olup, aynı

zamanda biyolojik suç teorilerine önemli kaynak teşkil etmektedir. Hatta Darwin'in Evrim Teorisi'nden de destek alarak, "suçlu sınıfının normal insan sınıfı gibi gelişmediği, dolayısı ile gelişmeyen genlerin hala vahşilik, barbarlık özellikleri sebebi ile suçlu sınıfını suç işlemeye teşvik ettiği" savunulmaktadır (Fert, 2007: 84).

Biyolojik teorilere göre suçlu insan organizmasının koşullarına göre suç işlemektedir. Suçlu insan diğer insanlardan fizyolojik ve biyolojik yapısı ile farklılık gösterir bu yapılar genetik ve kalıtsal olabildiği gibi gözle görülebilir anormallikleri de içerir. Biyolojik teoriler suçlu davranışı, bireyin istem dışı hareketi olarak tanımlarlar. Suçluların doğuştan suçlu olarak dünyaya geldiklerini savunurlar.

Biyolojik yaklaşımın öne çıkan isimlerinden olan Lombroso, bazı hayvan ve bitkilerin vahşi doğması gibi bazı insanların da doğuştan saldırgan olduğunu ve suça meyilli olduklarını ileri sürmektedir. Bu insanların belli karakteristik niteliklerinin genellenebilir olduğunu da savunan Lombroso, kısa boy, küçük kafatası, dar alın ve kaş altında ileri kemik sahibi olmak gibi fiziksel "anomaliler" sıralamaktadır. Biyolojik gayritabiîliklere gelince; bunlar tat almayı ve acı duymayı sağlayan duygulardaki anomalilerden ve bedenin çeşitli organlarının fonksiyon anomalilerinden ibarettir. Tat alıcı ve acı duymaya ilişkin bulunan hassasiyet doğuştan suçlularda normal insanlara göre daha azdır yani doğuştan suçlularda maddi duygusuzlar vardır (Dönmezer, 1984: 114-115).

Benzer şekilde suç ile soyaçekim arasında ilişki bulunduğunu savunan Rosenthal, bu tartışmayı dört grupta ele almaktadır. İlk olarak adaleli ve atletik gençlerin daha yatkın olduğunu savunan bedensel yapı, ikinci olarak EEG verileriyle bozuklukları gösteren beyin anormallikleri, üçüncü olarak geri zekalılık olarak kabul gören akıl zayıflığı ve dördüncü olarak da genetik anormallikler gelmektedir (Sokullu-Akıncı, 2010: 145).

Kriminoloji, tam olarak biyolojik özelliklerin genetik kalıtsallığını reddetmek değil, kabul etmek zorundadır. Genler, insanın bireysel psikolojik, duygusal, akli ve iradi özelliklerini, karakterini, niteliklerini ve insanın potansiyel özelliklerini belirleyebilir. Bu olanakla özellikler gerekli koşullarda suç işlemeye yardım edebilmektedir. Ama bu genler neden olarak kabul edilemez. Suçu oluşturan davranışların nedeni olmadan, bu genler bireyin doğru ahlaki gelişmesinde yardımcı ya da engelleyici rol oynamaktadır. Gerekli koşullar içinde

doğru gelişmemiş bir birey, kötü yola gidebilmektedir. Tüm bunların olmaması için, eğitimin organizasyonunda bireyin biyopsikolojik özelliklerini göz önünde bulundurmanız gerekir. Bir bireyin gelişme çağında bu genetik koşulların altında kalmaması için özen göstermeliyiz (Kayrjanov, 2000: 37).

Suçun oluşumunu biyolojik temellere oturtan ve kalıtsal-genetik özelliklerin suçun meydana gelmesinde etkili olduğunu savunanların bu yaklaşım tarzı ilkel gelebilir. Suçun oluşumunda sadece biyolojik yapı yeterli değildir, biyolojik durum bir etkidir, nedenlerden biridir. Suçlu profillerine bakıldığında; zeka eksikliği olan, muhakeme yeteneği zayıf olan insanların sayısı azımsanmayacak derecede fazladır. Eğer diğer koşullarda, yani psikolojik, sosyolojik ve sosyal psikolojik koşullarda birey için dezavantajlı ise bu durumda, biyolojik yapısı suça meyilli insanın normal insana göre suça meyiletme olasılığı daha fazladır. John Locke'nin; "Doğuştan bilgi yoktur ve insan zekâsı doğduktan sonra dolmaya başlayan bomboş bir levhadır." özdeyişi bize bu durumu açıklamada kolaylık sağlamaktadır.

İnsan dünyaya geldiğinde, kalıtsal/genetik olarak bir anomali içinde olabilir, ancak bu kişiden bir canavar çıkması da, topluma faydalı bir birey çıkması da onun aile ve bütün sosyal sistemdeki yetiştirme ve iletişim mekanizmalarına bağlıdır. Kısaca suçu tanımlamada ve anlamada biyolojik yaklaşımları yok sayamayız ancak bu yaklaşımı da suçun alt yapısını oluşturan tek bir temele de indirgeyemeyiz.

2.1.2. Psikolojik Yaklaşımlar

*"Hasta bir ruhun yaratabileceği
en büyük eser cürümdür."*

Quintus

Psikolojik yaklaşımlar suçun nedenini temel olarak zekâ geriliği ya da ruhsal sorun ve hastalıklarda arar. 20. Yüzyılın başlarından itibaren suçu, suçlu birey üzerinde odaklanarak ele alan araştırmalar ilgilerini bedenden psişik süreçlere doğru yöneltmeye başladılar. Goddard çocuk suçlular üzerinde uyguladığı psikometrik testlere dayanarak bütün suçluların en azından %50' sinde zekâ geriliği bulunduğu sonucuna varmıştır. Ancak Goddard bu durumu kalıtıma bağladığı için, onun görüşünde de belirleyici olan psikoloji değil biyolojidir.

Yani biyolojik bir yaklaşımı haklı çıkarmak için, psikolojinin metodolojik ve kavramsal araçları kullanılmıştır. Ancak biyolojik temellerin suçu açıklamada yeterli olmadığı eleştirisini yukarıda yapmıştık. Örneğin Murchison, Amerikan ordusuna mensup askerler ile mahkûmların zekâ düzeylerini karşılaştırmış ve mahkûmların ortalama olarak daha zeki oldukları sonucuna varmıştır (Gölbaşı, 2008: 59).

Suçu psikanalitik ekseninde açıklayan teori ise suçlu davranışı, id'in kabul edilen ilkel ve anti-sosyal güdülerinin iç kontrol mekanizması tarafından sınırlanamamasının bir sonucu olarak kabul etmektedir. Bu noktada suç da ruhsal dengenin dengeye ulaşması için araçsallaştırıldığı savunulmaktadır (Sokullu-Akıncı, 2010:153).

Ego, idi etkili bir şekilde yönetemediği zaman nevrozlar ve yine aynı nedenle suç ortaya çıkar. Norm ihlali, ya insanın kendini kontrol edemeyecek kadar bir duygusallık veya çıkar güdüsü içerisinde olması, ya nevroz nedeniyle özdenetim mekanizmasının etkisiz hale gelmesi, ya da kişinin suç olarak tanımlanan bir eylemi gerçekleştirmek için ahlaki gerekçelere sahip olması durumunda ortaya çıkar ki bu sonuncusu psikanalitik modelle açıklanamaz. İd-ego-süper ego bir ahenk içinde olmalıdır, eğer bu ahenk olmazsa suçlu davranışın ortaya çıkmaması mümkün değildir. Birey akılcı bir düşünce tarzıyla bilinçaltının ve benliğinin her isteğinin yapamayacağının farkındalığı içinde olmalıdır (Gölbaşı, 2008: 61).

Franz Alexander, sosyal çevre faktörünü de kabul ederek suçlu davranışa yönelimin arka planında anal dönemdeki eğitimin etkili olduğunu ve bu dönemde çocuğun uyumlu davranışlara taşınmasının eksikliğinin bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Özellikle anne veya baba yoksunluğunun da belli hissel eksiklikler neticesinde çocuğun suçlu davranışa eğilim göstermesinde etkili olduğu dile getirilmektedir (Sokullu-Akıncı, 2010:155).

Suçun oluşumunu psikolojik nedenlere indirgeyenler, insan benliğinin kendi oto kontrolünü yapmamalarından kaynaklandığını ileri sürerler. Her insanda az veya çok kötü düşünceler, gayri ahlaki istekler, suç işleme duygusu olabilir. Bu bilinçaltı duyguları benliğimiz kontrol altına almaktadır, bunları kontrol altına alamayan veya legal alanlara sevk edemeyen kişiler suç işlemektedir.

2.1.3. Sosyolojik Yaklaşımlar

“Suçu cemiyet hazırlar, fert işler.”

Alfieri

Suç problemine sosyolojik yönden yaklaşım uygulaması, 19. Yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Toplumbilim bilimsel bir disiplin olarak gelişirken, suçu insan davranışlarının sosyal kökenlerine dayandıran izahlara bağlamaya çalışmıştır. Sykes’ ın da belirttiği gibi, suçun sebebi konusunda hali hazır sosyolojik teoriler başlıca üç unsura yollama yapmak suretiyle izahlar getirmektedirler, bu unsurlar; sosyal değerler, sosyal yapılar ve sosyal normlardır. Sosyal değerler, toplum içinde işleyen ve değerlendirmelerde kullanılan standartlardır. Sosyal değerler bireyin gaye ve hedeflerini seçme hususunda kullandığı idealler, ölçülerdir. Suç ise, bazı amaç ve hedeflere ulaşmak üzere bilinçli olarak seçilmiş bir davranıştır. Bazı yazarlara göre suçu oluşturan davranışın hedefi de kazanç, itibar sağlamak veya duygusal bir gerilimi boşaltmak gibi şeylerdir ve bunlar hukuk içi hedeflerin aynısıdır (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 90).

Suçluluğun temelde bir kültür çatışması olduğunu savunan sosyolojik teorilerin öne çıkan figürlerinden Quetelet, Prins, Van Hamel ve Von Liszt sosyal çevrede var olan kriminolojik koşullara odaklanmışlardır. Bireysel farklılıkları dışarıda tutarak dış faktörleri inceleme nesnesi edinen bu teoriler özellikle coğrafi, politik ve sosyal yapıyı tartışmaya dahil etme yoluna gitmişlerdir (Sokullu-Akıncı, 2010: 160-161).

Sosyolojik yaklaşımlar suçu açıklamada çevrenin bireyi etkilemesi üzerine dururlar. Birey etkilenen bir varlıktır, önemli olan etkileyen unsurlardır, bu unsurlar aile, gruplar, iş, okul gibi çevresel faktörlerdir.

Uzun zamandan beri, suçluluğun ileri derecede karmaşık hareket şekillerinin bulunduğu ve meydana gelişinin büyük sayıda yardım edici faktörleri gerektirdiği kabul olunmuştur. Suç teşkil eden hareketin tam bir şekilde anlaşılması, aynı zamanda kişinin ve onun içinde hareket ettiği sosyal çevrenin doğru ve kesin surette incelenmesini zorunlu kılar. Muhtemel olarak bünyevi, zihni duygusal ve sosyal bütün faktörler suçluluğun teşekkülünde etkili olmaktadır ve belirli suçluluk hallerinin incelenmesinde ve suçlu hakkında yapılacak işlemler

bakımından göz önüne alınmalıdır. İnsan hareketlerini inceleyen araştırmacılar, genel olarak, çocuğun hareketlerine yön veren itiyat ve davranışların onun geçmişteki tecrübelerine göre kurulmuş bulunduğunu ve çocuğun içinde yaşadığı çevrenin birbirini izleyen karşılıklı etkileri süreci içinde geliştiğini kabul etmektedirler. Bu nedenle sözü geçen sürecin karakteri aynı zamanda organizmanın şartları ve çocuğun içinde bulunduğu sosyal şartların ve kültür şartlarının niteliği ile belirir. Çocuk bazı fikir karakteristiklerle, reflekslerle, kabiliyetlerle ve tarif edilemez dürtülerle birlikte, dünyaya gelir. Buna ek olarak, o daima içinde bazı kişiliklerin esasen bulunduğu, bir sosyal dünyaya da gelmiştir (Dönmezer, 1984: 233).

Suç işleyen bireyi, onu toplumun bütününden, içinde yaşadığı sosyal çevreden soyutlayarak ele alan yaklaşımlara karşı; sosyoloji suçu toplumun yapısından, bu yapının içerdiği çelişki, çatışma ve değişimlerden kaynaklanan bir olgu olarak ele alır (Gölbaşı, 2008: 62).

Suçun temellerini sosyolojik problemlerde arayanlar, insanın sosyal bir varlık olduğu ve dolayısıyla içinde yaşadığı sosyal yapının ve bu yapının tezahür ettiği problemlerden etkilenmesinin çok doğal olduğunu, suçun toplumlar için kaçınılmaz olduğunu, toplumun dinamik yapısının ve birlikte yaşamının gereği olarak suç işleme eyleminin gerçekleşeceğini ileri sürmüşlerdir. Toplumsallaşamamanın bir getirisi olarak görülen suça değin sosyolojik açıklamaları; aile, ekonomik koşullar, ekoloji/kentleşme ve toplumsal yapıya bağlı olarak kuralsızlık/değişme(me) başlıklarında ele alacağız.

Aile ve Suç

Aile, insanın yalnızca fizyolojik değil ruhsal ve sosyal açıdan da gelişiminin ilk evresini geçirdiği kurumdur. Aile kurumu toplumun üretegeldiği değerleri toplumun yeni bireylerine aktarılması noktasında da son derece işlevsel bir role sahiptir. Bu bağlamda Evrim (1970: 82); aile müessesesi, mensup olduğu sosyolojik tip ne olursa olsun, evvela devamlılığı bakımından dikkate değer bir sosyal olgudur. Bundan başka veya bundan dolayı çocuğun ilk andan itibaren sosyalleşme (veya sosyalleşmeme) prosesüslerinde birinci derecede amil olan bir davranış oluşmasının kaynağıdır. Öyle görünüyor ki çocuk, sonradan insanlarla kuracağı münasebetlerin en esaslı hatlarını ana babası ile olan münasebetlerinin mahiyet ve örneğine göre tayin eder, keza bir insanın görüş zaviyesi ve meseleleri, problemleri telâkki ediş tarzı da muhakkak ki ailenin teşkil ettiği mikrokozmda edinir, şeklinde ifade etmektedir.

Ailenin çocuk gelişimine katkısının yanında çocuğun henüz dünyaya gelmeden önce biçim almasına da imkan vermektedir. Özellikle çocuğun aile tarafından istenip istenmemesini hissedeceği belirtilen çocuğun ruhsal anlamda bir sakinliğe kavuşması da aile içi bireylerin sağlayacağı bir katkıdır. Söz konusu etkinin daha sonraki dönemde zor değişmesi durumu ise ailenin önemini tekrardan öne çıkarmaktadır (Yavuzer, 1996: 125-126).

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile kurumunda, bireyin sosyalleştiğini ve değer yargılarına sahip olduğunu düşünürsek, suç ile mücadelede ve suçun oluşumunda aile yapısının ne denli öneme haiz olduğu ortadadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda hızla artan suç olaylarının, bu toplumlarda çözölen aile yapıları ile ilişkisi üzerinde durulması gerekli bir olgudur (Solak; 2009: 33). Aile kurumu, suça meyleden bireyin kişiliğinin oluştuğı ilk temel yapı olduğı göz önüne alındığında bu kurumun suç ile ilişkisi incelenmeye ne denli değeri olduğunu ve üzerinde yoğun çalışma ve analizlerin yapılmasının zorunluluğı bir varsayımdan öte gerçekliktir.

Suç ile aile ilişkisi ele alındığında, bireyin aile çevresinde görölen bazı temel özelliklerin suça nasıl bir zemin oluşturabileceğı üzerinde durulmalıdır. Bu konu ile ilişkili olarak çalışmalarda üzerinde en çok durulan hususların, anne-babanın suç işleme eğilimli modeller oluşturması, ailedeki çocuk sayısı, çocukların doğum sırası, ilk ve tek çocuk olma, aile içinde disiplin, ilgi ya da sevgi yetersizliğı, anne-babanın sorumluluklarını yeterince yerine getirmemesi, fiziksel saldırganlığın sıkça görölməsi, parçalanmış aile ve yoksulluk olduğı görölmektedir (İçli, 1993: 31).

Aile, çocuğun eğitiminde, sosyalleşmesinde ilk iletişime geçtiğı kurumdur. Ailedeki problemler, ailenin yanlış eğitim ve yönlendirmesi çocuğun sosyal dünyasına etki ederek onun kişiliğinin şekillenme sürecinde olumsuz izler bırakmaktadır. Sonuçta ailenin neye göre iyi neye göre kötü olduğı tartışmaya açık bir konudur, ailenin çocuğa nasıl bir eğitim ve yaklaşım tarzında olunması gerektiğı de değışiklik gösterir. Ancak insan ilişkilerini bir ağ gibi düşünürsek aile kurumu genel olarak bu ağın ilk öröldüğü yerdir ve dikkatli olunmalıdır.

Ekonomik Koşullar ve Suç

Suçluluğun ekonomik izahlarının çoğunun arkasında, bir ekonomik determinist olan K. Marx ilham kaynağı olarak yer almaktadır. Marx, ekonomik altyapının cemiyetteki sosyal ilişkilerin ve bütün diğer kurumların yapısını belirlediğini iddia ediyordu. Bu görüşe göre, kapitalist düzen, işçilerin kapitalist sınıf tarafından sömürülmesiyle ekonomik eşitsizlikler yaratır. Bu izah tarzı, yoksulluğu ve diğer bütün sosyal problemleri kapitalist üretim ilişkileri sistemine bağlar. Marx'a göre, sosyal problemlerin çözümü, üretim kazancının eşit dağılımı ve üretim araçlarının kolektif mülkiyetiyle nitelendirilen sosyalist bir toplumun yaratılmasıyla başılır (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 211).

Ekonomik eşitsizlikler sonucu bireyde meydana gelen sosyal problemlerden biri olan dışlanma ile kişi kendisinin ekonomik durumunun zayıf olmasını bir neden göstererek suça meyletmektedir. Toplumsal yapıya olan bu düşmanca tavır ile kişi öç almak veya kendisinin ekonomik durumu iyileştirmek için, içinde bulunduğu illegal faaliyetlere kendince bir dayanak teşkil etmektedir. Marx, toplumda vuku bulan bu eşitsizliklere kendine özgü ekonomik diyalektik felsefesi ile bakmış ve üretim araçlarında ki eşitlikle suç da dâhil olmak üzere sosyal problemlerin çözüleceğini ortaya koymuştur.

Willem Bongers'e göre, suçun nedenlerini bulmak için öncelikle, neden bir bireyin birlikte bir sosyal birim oluşturduğu kişilerin çıkarlarına zarar verici eylemler gerçekleştirdiği, yani neden egoist bir biçimde davrandığı sorusu cevaplandırılmalıdır. Kapitalist üretim tarzı, farklı sınıflardan insanların kişiliklerinde farklı etkilerde bulunur. Bu üretim tarzının gerçekleştirdiği ilişkiler içerisinde, bir grup insan yavaş yavaş diğerlerini yalnızca kendisine zenginlik sağlayan araçlar olarak görmeye başlar. İşçilere karşı bu duyguları besleyen burjuva, bir yandan da kendi sınıfındakilerle rekabet içerisine girer. Bu rekabet duygusunun sonucu ise, rakiplerine üstünlük kazanabilmek için içerisinde suç olarak nitelendirilen eylemler de dâhil olmak üzere her yolun denenmesidir. Burjuvazinin bir grubu ise, kendini her türlü çalışmadan azade kılan, bir parazit gibi yaşayan, çalışmadan yaşadığı için türdeşleriyle herhangi bir ahlaki bağı bulunmayan, böylece de ahlaki olarak yozlaşanlardır. Son olarak, Bongers'in, burjuvazinin liberal meslekleri icra eden grubu diye adlandırdığı, küçük burjuvazi bulunmaktadır. Bu mesleklerdeki kişiler kendi idealleriyle uyum içerisinde değil, bu ideallere karşıt bir biçimde çalışmaktadırlar. Bongers bu durumu "entelekt

fahişeliği” olarak adlandırmaktadır. Proletaryada ise egoist eğilim, kendilerini bağımlı, aşağı, yoksul ve her şeyden yoksun hissetmeleri sonucu gelişmektedir. Ancak burjuvalardan daha az izole edilmiş bir biçimde yaşayan işçilerde altruist (başkalarını düşünen) duygu, burjuvalardan daha fazla bulunmaktadır. Bununla beraber işsizlik durumunda tekrar diğerlerinin elindeki ekmeği kapmak için rekabet başlamaktadır. İşçiye ahlaken yozlaştıran, onun yoksulluğu değil, yaşam koşullarının belirsizliğidir. Cehalet ve eğitimsizlik işçilerin suçluluğunda önemli olan diğer faktörlerdir. Bongner’ in “alt proletarya” diye adlandırdığı kesimin koşulları ise proletaryanın geri kalanından çok daha suçluluk doğurucudur. Uzun süren işsizlik dönemleriyle ve kronik bir yoksullukla karakterize edilen bu kesim, çalışan insanların her şeye rağmen muhafaza ettikleri özsaygı duygusunu zamanla kaybederler. Bu durumda yoksulluk onların içindeki toplumsal duyguları öldürür. Toplum tarafından kendi kaderine terk edildiğini düşünen kişi, artık diğerlerine karşı herhangi bir bağlılık hissetmeyecektir (Gölbaşı, 2008: 71-75). Her iki düşünürün suç ile ilgili tezlerini irdeleyecek olursak, hem Marx, hem de Bogner kapitalist sistemin yarattığı ahlaki çöküntü ve yozlaşma ile bireylerin nerdeyse canavarlaştığı ve toplumla bir hesaplaşma içine girdiğini söylemek yerinde olacaktır.

Ekoloji-Kentleşme ve Suç

Kent var olan bir mekanı ifade ederken kentleşme sosyal bir oluşum sürecine karşılık gelmektedir. Söz konusu sosyal oluşum ise kentleşmeye ilişkin bir durum olan göç ile ilişkili olarak bir devamlılığa işaret etmekte ve sosyal açıdan bu hareketlilik ise kent kültürüne hızlı adapte olmakta zorlanan kültürler arasında bir uyumsuzluk ve zaman zaman çatışmayı beraberinde getirmektedir. Taşıyageldiği kültürel yapısından da vazgeçmeyen kent insanları kentin sahip olduğu kültür ile bir mesafe kurmakta ve zamanla bu mesafe yabancılaşma dediğimiz içine kapanıklılık halini ortaya çıkarmaktadır. Yabancılaşmanın bireyde yol açtığı bu tahribat masumiyetin yitimi ile kolayca suç ya da vukuat makinesi haline gelen bireyleri, tahrike açık, mevcut hukuksuzluk ortamını doğuran ya da belirleyen bir durum oluşturabilir (Erkan, 2002: 195-197).

Suç istatistiklerine bakıldığında suçun daha çok büyük kentlerde işlendiği görülecektir. Ancak bu durum nüfusun çok olması ile bağlantılı değildir. Hiçbir ekonomik değeri ve mesleki tecrübesi olmayan yığınların büyük kentlere göç etmesi ve çarpık kentleşme

(gecekondulaşma) sonucu kendi alt kültürlerini oluşturan bu kitlesel yığınlar, içinde bulundukları kentin insanlarından ve sosyal yaşantısından kendilerini soyutlayarak, kentin değerlerine ve kendinden olmayanlara düşmanca tavır sergilemelerine, zarar vermelerine neden olmaktadır. Kendi mahallelerinde, ekolojik çevrelerinde çok rahat davranış tarzları geliştiren bu yığınlar kendinden olmayanların arasında kendilerini farklı görmektedirler, bu hissiyatla onlara zarar vermek için suç işlemektedirler.

Suç sosyal değişimin bir işlevi olarak kabul eden ekoloji teorisyenlerinden Guerry, belli bölgelerin suç bölgesi olarak öne çıktığını savunurken Shaw ve Mcka ise bu bölgelerin fiziksel yapıda bozukluk, sanayi bölgelerine yakınlık, yoğun nüfus ve ileri göçmenlik gibi temel niteliklerinin bulunduğuna dikkat çekmektedirler (İçli, 1993: 36-37).

Küçük yerleşim yerlerindeki yüz yüze, sıcak, birincil ilişkiler, kentteki hızlı yaşam temposu nedeniyle kurulamamaktadır. Bunun yanı sıra kentteki değer yargıları, ahlak kuralları, giyim-kuşam alışkanlıkları, bireylerin birbirleriyle kurdukları formel ilişkiler oldukça farklıdır. Bu bakımdan, yoğun ve sürekli değişmeyi göze alamayan, yeni ilgi ve iletişim araçlarına uyum gösteremeyen, henüz fiziksel koşullarına bağlı sorunların üstesinden gelemeye çalışan ve tüm bu sorunlar kaosu içinde değişmeyi göze alamayan bireyler için tipik bir izolasyon ve yabancılaşma süreci başlamaktadır (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 231-232).

Kendisini içinde bulunduğu topluluğun değerlerinden, yaşam kültüründen farklı gören bireyler, içinde bulundukları çatışma ve uyumsuzluklara da çözüm bulma kabiliyetlerinden yoksundurlar. Sosyal sapma ve dışlanmanın bütün özellikleri kapsayan bu kişiler yoksulluk ve sosyal yoksunluğu suçluluğun meşruiyet zemini olarak görmektedirler.

Kentsel yaşamda anonimlik ile kolay/hızlı hareket olanağı yanında ilişkide bulundukları kişilerin artan anonimliği de cesaretlendirici olmaktadır (Yücel, 2008: 95). Birey suçu işleme kararlılığını gösterdiğinde çevresinde bir oto kontrolün ve kendisini tanıyan kimse olmadığının bilinci ile bu kalabalık ve girift haldeki şehirlerde kendisini daha rahat hissederek suçu işleyecek bireyin eylemsel davranışını kolaylaştırmaktadır.

Şehirlerde suçluluk oranı hiç şüphesiz kıra göre daha fazladır. Bunda kentteki nüfusun köydekenden fazla olması gösterilebilir ancak kentteki suçluluğun artmasının ana nedenleri

gelir dağılımındaki eşitsizlik ve adaletsizlik duygusunun daha belirgin hal alması olarak gösterilebilir.

Toplumsal Yapıya Bağlı Olarak Kuralsızlık-Değişme(me) ve Suç

Belli kültürel ihtiyaçlar içinde yaşanan kültürde yeterli düzeyde giderilebilirken özellikle sonradan ortaya çıkan ihtiyaçlar farklı kültürler ile tanışma ve yakınlaşmaya yol açmaktadır. Çoğu zaman memnuniyetsizlik ve huzursuzluk oluşturan (Turhan, 2002: 48) bu yakınlaşma sürecinde her kültürün aktarım yapabilme becerisi farklılık arz etmektedir.

Sosyal adaptasyon sorunu, kültürlerin etkileşim içerisine girememesi, yabancı kültürlerle karşı ön yargı ve düşmanca tutumların var olması, gelişmeye ve değişmeye olan direnç, geleneksel yapının kemikleşmiş sorunları gibi hepsi birlikte düşünüldüğünde bireylerin ve grupların sosyalizasyon süreci ya hiç olmamakta ya da eksik ve yarım bir toplumsallaşma ile sorunlar çerçevesindeki ilişki temelinde devam etmektedir. Genel bir sorun gibi görülen sosyal yapıdaki bu sorunlar arttıkça bir patlama evresine ulaşmakta ve suç gibi sosyal alanı tahrip edecek kanallara yönelmektedir.

Toplumsal kurallar sosyal niteliğiyle bireylerde var olan biyolojik eğilimlerle çoğu zaman çelişir ve insanlar bu kurallara uyabilmek adına kendilerini çoğu zaman zorlarlar. Bu haliyle kişisel arzu ve egoların kurallarla bir savaş halini aldığı toplumsal yaşama alanı bazen gönüllü bazen gönülsüz bir uzlaşımı ifade etmektedir (Yavuzer, 2006: 19).

Suçun her toplumda görülebileceğini ve bunun normal bir durum olduğunu ileri süren Durkheim'in görüşleri ile ilgili olarak Gölbaşı; Durkheim, bütün kriminologların suçun patolojik bir toplumsal olgu olduğu konusunda birleştiklerini, oysa sorunun bu kadar basit çözümlenmemesi gerektiğini belirtmektedir. Suçun bütün toplumlarda gözlemlendiğini, ayrıca toplumlar aşağı tiplerden yukarı tiplere doğru evrimleştikçe de azalmadığını, bu nedenle de normalliğin bütün belirtilerini suç kadar fazla gösteren bir toplumsal olgu olmadığını iddia etmektedir. Ona göre suç, ilk bakışta düşüncenin bütün rahatsız ediciliğine rağmen her sağlıklı toplumun bütünleyici bir parçası, kamusal sağlığın bir unsurudur, suç kaçınılmazdır, faydalıdır ve toplumsal dinamik açısından zorunludur (Gölbaşı, 2008: 67). Suçun toplum yapısı için faydalı ve zorunlu olduğunu ileri süren Durkheim, suçun görünür

olmasının diğerk sosyal olgulara nazaran daha fazla olması bu durum sayesinde diğerk görünmeyen sosyal olgulara göre daha az tehlike barındırdığını, eğer suçta görünmez bir hal alırsa o zaman tehlike oluşturacağı yönündeki düşünceleri ortaya koymuştur.

Toplumlar kendi dinamikleri içinde çelişkileri de beraberinde getirmektedir. Toplumsal yapıdaki bu çelişkiler sosyal problemlere yol açar, değişime ayak uyduramayan ve sapma gösteren bireyler sosyal normlara uymakta sorun yaşarlar.

Suç, yalnızca şu ya da bu tür toplumların çoğunda değil, ama her tipten bütün toplumlarda gözlemlenir. Bir suçluluğun var olmadığı toplum yoktur. Suçluluk biçim değiştirir; böyle nitelendirilen edimler, her yerde aynı edimler değildir, ama her yerde ve her zaman, ceza baskısını üzerine çekecek biçimde insanlar oldu. Suçu toplumsal hastalık saymak, hastalığın rastlantısal bir şey olmadığını, tam tersine bazı durumlarda canlı varlığın temel yapısından türediğini kabul etmek olacaktır; bu da, fizyolojik ile sayrıl (patolojik) arasındaki tüm ayrımı yok etmektedir. Kuşkusuz, suç da normal biçimler alabilir; örneğin bu, aşırı bir orana yükseldiği zaman olur. Gerçekten de, bu aşırılığın hastalıklı bir yapısı olduğu kuşkusuzdur (Durkheim; 1995: 82).

Durkheim'ın yaklaşımında anomi kavramının merkezi bir konumu vardır. Durkheim'a göre bireylerin birbirleriyle çelişen arzu ve taleplerini toplumsal kural ve normlar dengelemektedir. Ancak bu kurallar ihlal edilir ve normlar yıpratılırsa o zaman ortaya normsuzluk durumu olan anomi çıkacaktır. Anomi durumunda da yapısal bütünlük bozulur ve norm düzeni dağılır (Sokullu-Akıncı, 2010: 162-163).

Merton, toplumdaki bazı kişiler, zenginlik, şöhret, mal mülk sahibi olmak gibi toplumsal hedeflere ulaşabilme hususunda araçlar sınırlı/kısıtlı olduğunda gayri meşru yollara da başvurumaktadırlar-sosyal değerlerin sapma üretmesi olgusu. İşte Merton' e göre, gerçekleştirilemeyen istekler, kişilerde sapma türü davranışlara ve topluma egemen olan ahlakın reddine, anomiye yol açmaktadır (Yücel, 2008: 95).

İleri demokrasilerde, eğitim ve fırsat eşitliği sayesinde bireyler elde etmek istedikleri statülere ve konumlara gelebilmektedirler, ancak burada da eşitsizliklerin olması, bireyin

içinde bulunduğu durumdan çıkışı zorlaştırmakta ve bu durum kişide kuralsızlığa yol açmaktadır.

2.1.4. Sosyal Psikolojik Yaklaşımlar

Sosyal psikoloji, psikolojinin bir alt dalı olarak algı, davranış ve tutumlar üzerine odaklanır ve kişiler arası ile gruplar arası olmak üzere iki biçimde durumu anlamaya çalışır. Sosyal psikologlar bu bağlamda suçlu davranışı da yine bu iki düzey üzerinden inceleme yoluna gitmektedirler (Güler, 2010: 357). Sosyal psikologlar suçlu davranışını açıklarken bireyin içinde bulunduğu toplumsal şartların psikoloji üzerine getirdiği etkiler üzerinde dururken, kişiliğin oluşum sürecinde gerek ailede gerek çevrede gerekse okul ve iş hayatında bireyi etkileyen faktörlerin insan psikolojisindeki yerine değin analizler yaparlar, çıkarsamalarda bulunurlar.

Sosyal psikoloji teorilerini yüzeysel olarak Kontrol ve Doğrudan Doğruya Öğrenme olarak ikiye ayırmak mümkündür. İnsanların aksi öğretilmediği takdirde anti-sosyal davranışa eğilimli olduğunu savunan kontrol teorileri kendi içinde Hans Eysenck'in Görüşleri, Sınırlama Teorisi ve Kohlberg'in Gelişim Aşaması Teorisi olarak üçe ayrılmaktadır.

Hans Eysenck'in görüşlerini içeren teoride hazları uğruna suç işleyen bireylerin, çocukluk aşamalarında bazı yanlış şartlanmalarla yetiştirilmesi durumunun sonucu oluştuğunu, çocuklukta haz ve ceza dengesinin çocuğun bilincinde yeteri kadar yer edinmemesinden kaynaklandığını ileri sürer. Eğer bir davranışın sonucu meydana gelen haz verilecek olan cezanın oranından fazla ise ya da ceza verilmeme olasılığı yüksek ise başkalarına zarar bile verse kişi haz getirici eylemine devam edecektir. Bu durumun çözümü ise çocukluk deneyimlerindeki haz ceza şartlanmalarının doğru bir şekilde çocuğa yansıtılması ile çözülebileceğini savunurlar.

Sınırlama teorisine göreyse soysal oto kontrolün mümkün olduğu toplum veya topluluklarda suçun daha az işlenirken, sosyal oto kontrollerin olmadığı yerlerde ise bireysel oto kontrol ile kişilerin suç eylemine sınırlamalar getirebilecektir. Bunun aksi durumunda ise suç eyleminin kaçınılmaz olduğunu ileri süren bu teoride iç ve dış sınırlamaların önemine değinilir.

Kohlberg'in gelişim aşaması teorisi ise kültürden kültüre değişmez durumda olan altı gelişim aşaması olduğunu ileri sürmekte ve ilk iki aşamanın ödül ve ceza yoluyla çocuğa kazandırılan ilk davranışları oluşturduğunu ifade etmektedir. İkinci iki aşama ise suçun konu edildiği hukuk ve toplumsal kurallara karşılık gelmekte olup bireyleri belli çerçevede istenilen davranışlara yönlendirmeyi içermektedir. Son iki aşamada ise mantık değerlendirmesi yapılır. Düzenin değeri, kişisel ilkeler, ahlak ve adalet standartları bu dönemde oluşur.

Doğrudan doğruya öğrenme teorileri ise kendi içinde aykırılıkların birleşmesi ve sosyal damgalanma olarak ikiye ayrılmaktadır. Aykırılıkların birleşmesi teorisi öğrenilen bir davranış olarak gördüğü suçun çocuğa ailesi ve yakın çevresi tarafından verildiğini savunmakta, sosyal damgalanma teorisi ise Becker'in çerçevesini çizdiği şekliyle söz konusu davranışı işleyen bakışına göre değişmekle birlikte suçun bir sapma olarak toplumda damgalanmasıyla ortaya çıktığını öne sürmektedir (Sokullu-Akıncı, 2010).

Sosyal psikologlar, suça neden olan davranış tarzlarını incelerken, bireyi çocukluk döneminden ele alırlar ve sosyal yaşamda meydana gelen sapma, kişinin kendini sınırlayamaması, sosyal dışlanma, haza ulaşma isteği, suçluların rol model alınması ve bireyin gelişim süreci ile ilgili olup olmadığı hususunda incelemeler yaparlar. Sosyal psikolojik yaklaşımlar; psikolojik ve sosyolojik yaklaşımları kendine özgü yaklaşım tarzıyla yorumlayarak, suça ilişkin kavramsallaştırmalar oluşturmuştur. Psikolojinin bireyseldiliği sosyolojinin ise toplumsalcılığı kapsamında birey odaklı sosyal etkilere değin görüşler ileri sürülmüştür.

Bütün bu kriminojen alanda ortaya konan bu yaklaşımlar ve kavramsallaştırmalar suçun nedenlerini ortaya koyarken çözüme dair fikirler vererek yönlendirici olması ve bu bağlamda uygulayıcılara suça nasıl yaklaşılması gerektiği hususundaki pratik bilgiler vermesi önem arz etmektedir.

2.2. Sosyal Hizmete Kuramsal Yaklaşım

Sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları, sosyal bilimlerin (psikoloji, sosyoloji vb.) gelişim süreçlerine göre kuram ve yaklaşımlarından etkilenmiş ve tarihsel süreç içerisinde hizmet

alanı olarak müracaatçıya yardım ederken bu kuram ve yaklaşımlardan faydalanarak kendine özgü yeni kuram ve yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır.

Sosyal bilim teorilerinin sosyal hizmette uygulanması ve yerini alması periyodik bir gelişim süreci ile olmuştur. Dönemin bilimsel yaklaşımları da sosyal hizmet uygulamalarını etkilemiştir. 20. yy. öncesi hasta olan bireye teolojik bakış açısı ve ortaçağ din anlayışı çerçevesinde bakılmış, hastalıklı bireyin içine kötü ruhlar girmiş vb. açıklamalar ile tedavi edilmek yerine toplumdan izole edilerek hapsedilmiş veya öldürülmüşlerdir. Psikanalist S.Freud bu tür hastalıklı kişilere karşı medikal model, terapi teorisiyle yaklaşmış ve medikal modelde davranışsal ya da duygusal sorunları olan insanlar tıbbi etiketler (şizofren, psikopat gibi) almış, ve insanlık dışı uygulamaların yerini daha hümanist uygulamalar almıştır.

1920'lerde Sigmund Freud'un kişilik gelişimi ve terapi (medikal) teorileri popüler olmaya başlamıştır. İnsanlarla birebir çalışan sosyal hizmet uzmanları için de bu yeni kavram ve teknikler uygun bulunmuş ve kullanılmıştır. Bu psikiyatrik yaklaşım bireylerin intrapsişik (iç ruhsal) süreçlerine ve müracaatçıların sosyal çevreye uyumuna odaklanmış ve sonraki otuz yılda birçok sosyal hizmet uzmanının, sosyal hizmetin başlangıç noktası olan reform anlayışından terapi anlayışına geçmesi sonucunu doğurmuştur. Bu dönemde sosyal hizmet uzmanları sosyal çevrenin değişimi yerine birey, bireyin davranışı, tutumları ve ilişkilerine odaklanmıştır; çalışmalarındaki vurgu bireyin çocukluk deneyimleri ve bu deneyimlerin bireyin sonraki yaşantısı üzerindeki etkisi olmuştur. 1960'larda sosyal hizmet uzmanları yeniden sosyolojik yaklaşımlara ya da reform yaklaşımına ilgi duymaya başlamıştır. Bakış açısındaki bu değişikliğin temelinde sosyal ve ekonomik baskı altındaki yoksul bireylerle konuşma tekniğinin ne derece etkili ve başarılı olduğunun tartışılır hale gelmesi yatmaktadır. Bunun yanı sıra psikodinamik yaklaşımlar eleştiriye tabi tutulmuştur. Bireysel ve sosyal sorunların çözümünde çevresel koşullardan ziyade yalnızca bireye odaklanmak ve suçlu bireyde aramak tartışılır hale gelmiştir. Sosyolojinin gelişmesi ve 60'lı yılların ruh hali, sosyal kurumların toplumun ihtiyacının karşılamadaki yeterliliğinin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde yardım edici meslek elemanları değişim ajanı, olarak görülmüş ve planlı değişim, müracaatçı sistemi-kışı, grup, toplum, değişim güçleri gibi kavramlar kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla terapi yaklaşımından reform yaklaşımına geçiş yaşanmıştır. Sosyal hizmet, odağını sorunların kaynağını bireyde arayan medikal

modelden, çevrenin önemini vurgulayan yaklaşımlara doğru (sosyal model) değiştirmiştir. Sosyal model müracaatçıya yardım etmek için sistemleri değiştirmeye odaklanır. Yoksulluk karşıtı politika ve programlar bu yaklaşımın uygulama örnekleri olarak gösterilebilir şeklinde ifade etmişlerdir. Ancak günümüzde sosyal hizmetin hem reform yaklaşımını hem de terapi yaklaşımını bir arada benimsediğini söylemek mümkündür (Duyan vd., 2008).

Sosyal hizmet uygulamaya dönük bir alan olarak müracaatçıya yardım ederken birçok kuram, yaklaşım ve modelden faydalanarak müracaatçının sorunlarına çözüm bulmuş veya bulmaya çalışmıştır. Bu bölümde sosyal hizmetin uyguladığı veya faydalandığı kuram ve yaklaşımları 4 (dört) ana başlık altında değerlendireceğiz. Burada ele alınmayan veya değerlendirilmeyen sosyal hizmet kuram, yaklaşım veya modelleri genel olarak bu 4 (dört) kuram ve yaklaşımdan esinlenmiş veya doğrudan etkilenmiştir. Bu kuram ve yaklaşımlar: Sistem teorisi, ekolojik yaklaşım, güçler perspektifi-güçlendirme yaklaşımı ve genelci sosyal hizmettir.

2.2.1. Sistem Teorisi

Sistem, belirli görevleri yerine getirme kapasitesine sahip, aralarında karşılıklı bağlantılar olan elemanlar bütünüdür (Kut, 1998: 93). Sistem, belli bir işlevi yerine getirmek üzere bir araya gelmiş, aralarında bağlantı ve etkileşim olan elemanlar kümesidir. Buna göre bir sistemin var olmasının temel nedeni bir işleve sahip bulunmasıdır (Turan, 1999: 278). Sistem teorisi sosyal bilimlerdeki gelişmelere paralel olarak ortaya çıkmış, insanı çevresi ile birlikte değerlendiren ve bir bütüncül anlayış içinde soruna odaklanan bir teoridir. Bu teoriye göre parçalar bütünü oluşturur ancak yeni oluşan bütün, parçaların toplamından farklı bir yapıdadır. Bu durumu sosyal hizmetin yapısal ve işlevsel teoriyi sistem teorisine uygulanması olarak ta değerlendirebiliriz.

Sistem teorisini sosyal bilimlere 1950’li yıllarda uyarlayan Ludwig Von Bertalanffy biyolojik olaylarla ilgili ilkeleri sosyal bilimlere ve davranış bilimlerine uygulayarak bunlara matematiksel açıklamalar getirmek istemiştir. Ona göre, bitkiler, hayvanlar ve insanlar birbirinden farklı canlılar olmalarına rağmen, örneğin hücre yapısı bakımından yapısal benzerliklere sahiptirler; diğer bir deyişle izomorfturlar. Sistemler niteliklerine göre, kapalı ve açık olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlar arasındaki en önemli fark sınırları ile ilgilidir. Her sistemi belirleyen, nerede başlayıp, nerede sona erdiğini gösteren bir sınır vardır. Kapalı

sistemlerin sınırları katı ve geçilmezdir; yani bulundukları çevre ile sürekli alış verişte bulunmaz, özelliklerini olduğu gibi korurlar. Açık sistemlerin sınırları ise esnek ve geçirgendir, çevreleri ile alışverişte bulunmaya elverişlidir. Bu sistemler niteliklerini korumakla beraber zamanla bazı özellikleri değiştiği için gelişme gösterirler. Sistem teorisine göre bütün canlı varlıklar açık sistemlerdir. Buhar kazanı, dinamo, pil, fotoğraf makinesi gibi objeler kapalı sistem teorisi olup fizik biliminin teorisine girerler. Sosyal bilimlerde, yaşayan ve canlı sistem kabul edilen insanlar çevrelerinden sürekli şekilde besin alır, enerji tüketir, bilgi alış verişinde bulunurlar (Turan, 1999).

İnsan sosyal bir canlıdır, insanların bir araya getirdiği teşebbüsler olan aile, okul, iş, gruplar, topluluklar ve toplum hep bir eşgüdüm içerisinde ve birbirlerini tamamlarlar. Bu büyük çerçeve ahenkli bir sistemdir, karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler ve gelişmeyi beraber yaparlar. Küçük sistemler büyük sistemleri oluşturur, sistemin yönetim organizasyonu her zaman daha büyük sisteme uymak zorundadır. Büyük sistemde küçük sistemlerin görevleri bellidir ve her sistem sorumluluklarını yerine getirir ancak bu yerine getirme mevcut oldukları büyük sistemin düzeni içindir.

Parçaların bir araya gelerek ortaya çıkardığı sistem de daha geniş çerçevede başka bir sistemin parçası haline gelebilmektedir. Burada parçaların toplamında fazlasını ifade eden sistem olgusu, parçalar arası ilişkileri de içermektedir. Özellikle koordinasyonu sağlama noktasında önem taşıyan bu ağlar çoğu zaman denge sağlayıcı bir işlevi de yerine getirmektedir (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 7).

Sosyal hizmet uzmanı, sistem teorisini müracaatçıya uygularken, müracaatçının sorunlarının nedenlerini tek tek değil de, bütüncül bakış açısıyla değerlendirmek zorundadır. Çünkü sistem teorisinde sorunun nedeni sadece bireyde aranmaz, daha genel ve yapısal temelde soruna bakılır. Bu görüşü Kut şöyle açıklamaktadır:

“Sistem teorisi, bir bütünün parçaları arasında karşılıklı ilişkileri anlamaya yarayacak bir düşünce yoludur. Bir sistemin diğer bir sistemin üzerindeki etkisini ele alır. Sosyal hizmet uzmanı açısından bir analiz aracı olarak kullanılmada önemli bir yere sahiptir. Bu haliyle sistem teorisi, sosyal hizmet uzmanına nasıl davranacağını gösteren bir bilgi birikimi olmayıp, oluşumlara bir bütün halinde yaklaşımda bulunulmasını sağlayan bir esaslar bütünüdür.

Sistem teorisi, çevreyi ve bireyi ayrı ayrı ele alan analitik yaklaşımdan farklı olarak, birey ile sosyal ve fiziksel çevresinin oluşturduğu karmaşık düzeni bütüncü bir yaklaşımla ele almaktadır. Burada temel varsayım şudur: parçaların davranışı tek tek veya bütün olarak ele alındığında farklılık gösterir. Çünkü bir bütünün parçası olarak gözlemlenecek dinamik ilişkiler sadece bütün için söz konusudur. Bir başka deyişle, parçanın davranışlarını tek başına ele alıp ayrı olarak incelediğimizde ulaştığımız sonuçlar ile bir bütünün parçaları olarak ve bütün içinde ele alıp aralarındaki dinamik etkileşim ve kalıpları incelediğimizde elde edilen sonuçlar farklı olmaktadır” (Kut, 1988: 93-94).

Aile bir sistemdir, okul bir sistemdir, iş hayatı bir sistemdir, çevremiz bir sistemdir. Burada önemli olan bunlardan herhangi birine yönelik çalışma yapacak olan sosyal hizmet uzmanı bütün bu sistemleri bir arada düşünmesi gerekmektedir. Örneğin sadece aile üzerine müdahalelerde bulunacak olan sosyal çalışmacı sadece aileye yoğunlaşarak aile içerisinde ki problemi anlayamaz, aileye yönelik sosyal problemin tam manasıyla giderilmesi için ailenin etkileşim içinde bulunduğu çocuğun okul sistemi, ebeveynlerin iş sistemi, ailelinin komşularla ilişkilerini değerlendirme bağlamında çevre sistemi hep birlikte düşünülmelidir.

Sistem teorisi alt sistemlerden oluştuğu gibi kendini oluşturan sistemlerden farklılık gösteren bir organizasyonu ifade eder. Sistemi oluşturan bu alt sistemler birbirleriyle ve çevreyle de bağlantılıdır. Sosyal çalışmacı özel gereksinim duyan dezavantajlı bireye, aileye genel olarak müracaatçıya müdahale ederken hep bir sistem içerisinde planlamalarını ve uygulamalarını yapmalıdır.

2.2.2. Ekolojik Yaklaşım

İlk olarak ekoloji kavramını 1965 yılında Roger Barker kullanmış olup bu kavram kişisel çalışmaya ise 1979 yılında Caryl Germain tarafından uyum dengesi tartışmasıyla dahil edilmiştir. Söz konusu uyum insanın çevresiyle edindiği iyi ilişkileri ifade etmekte ve bu ilişkiler bozulduğunda ise insana bir baskı olarak dönmektedir. Bu görüş yetersiz çevre faktörlerinin birey ve aile üzerindeki olumsuz etkilerini giderme amacını taşıyan sosyal hizmet uzmanlarına çekici gelmiştir (Turan, 1999: 311).

Ekolojik yaklaşımda, bireyi doğrudan ve dolaylı yünden etkileyen çevreyle ilgili faktörler göz önüne alınmış, sosyal hizmet uygulamalarında bireyin etkileşim içinde olduğu sistemlerin ne şekilde yansımalarının olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bir sistem içerisinde belirli ekolojik seviyelerin içinde olan bireyin, bu sistemlere uyumunun nasıl olması

gerektiği, hangi koşullarda nasıl bir davranış tarzı oluşturması yönünde durum analizleri yapılarak bir rehber ve yol haritası çizilmesine yardımcı olunmuştur.

Ekolojik yaklaşımın sosyal hizmete uygulanması birey ve çevre arasındaki ilişkinin durumuna göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda Duyan vd.'nin fikirleri yönlendirici olmuştur:

“Ekolojik model doğa bilimlerinden adapte edilerek insan davranışını açıklamada kullanılmıştır. Bronfenbrenner’ in ekolojik modelinde ekolojik çevre birbiriyle bağlantıda olan sistemler olarak açıklanmaktadır. Bronfenbrenner’ in ekolojik yaklaşımda, birey ve çevresi arasındaki etkileşim çok önemli görülmekte ve bireyler; değişen, yeniden yapılanan ve çevresiyle karşılıklı uzmanlaşma içinde olan aktif katılımcılar olarak görülmektedir. Bu teoriye göre çevre doğrudan bulunulan mekândan daha geniş sosyal mekânlara kadar birçok mekânı içermektedir ve bunlar birbiriyle bağlantı halindedir.

Toplumların kurumsal yapısı, politik ve ekonomik liderlerin nüfusun iyilik halini geliştirme konusundaki isteklilikleri ve yaygın sosyal değerler ekolojik model tarafından sosyal sorunların oluşumunda önemli etkenler olarak görülmektedir. Bu model müdahale çabalarının birçok sisteme (aile ve sosyal çevre, politik ve ekonomik faktörler gibi) yönlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Duyan vd., 2008: 50-51).

Tablo 1. Bireyleri Çevre Seviyeleri Nasıl Etkilemektedir?

Ekolojik Seviye	Tanım	Örnekler	Kişi Etkileyen Konular
Mikro-sistem	Kişilerin içerisinde yüz yüze kaldığı konumlar diğerleri ile etkili ilişki kurmaktadır.	Aile, okul, cami-kilise ya da sinagog, iş yeri, akran grupları.	Kişi olumlu bir şekilde karşılanır mı? Kişi kabul edilir mi? Kişi uygun davranışlara zorlanır mı? Kişi kültürü ve etnik kökeni ile değerlendirilir mi?

Mezo-sistem	Mikro-sistemler arası ilişki; konumlar arası iletişim.	Ev-okul, ev-işyeri, ev- cami-kilise-sinagog, okul-komşuluk.	Kurumlar her biri için uygun mudur? Kurumlar arasında kültürel faktörlere bakılır mı? Kurumlar tutarlı temel değerler ortaya koyar mı?
Ekzo-sistem	Kişinin hatırlamadığı fakat kişileri etkileyen ya da kişilerle doğrudan etkilenen diğerlerinin önemli kararlarının verildiği ortam.	Kişinin mikro-sistemindeki diğerlerinin istihdam yeri, okul panosu, lokal yönetim. Kişinin mikro-sistemindeki diğerlerinin arkadaş grupları.	Kararlar kişinin ilgisine göre yapılır mı? Ebeveyn ve çocuklar için ailelerin stres dengeleri nasıl daha iyi desteklenir? Kararlar verildiğinde, çeşitlilik düşünülür mü?
Makro-sistem	Toplumsal kurumsal hayatını organize etme ve tanımlamak için ayrıntılı planlar	İdeoloji, sosyal politika, insan doğası hakkında varsayımlar, sosyal sözleşme	Bazı gruplar diğerleri bakımından değerli midir? Bazı gruplar baskı altında mıdır?(Msl. Irkçılık, bölücülük) Bireysel ya da müşterek bir oryantasyon var mıdır? Şiddet bir norm mudur?

Kaynak: Yıldırım ve Yıldırım (2008: 135-136)

Bireyi etkileyen en temel ve küçük sistem mikrosistemdir. Bu sistemde birey doğrudan diğerleri ile ilişki kurar ve doğrudan bu ilişkinin sonucundan etkilenir. Örneğin aile, okul ya da iş yeri. Mezosistem ise mikrosistem etkileşimlerini kapsar yani aile ile okul, okul ile iş, iş ile aile arasındaki etkileşimdir, bir nevi kurumlar arası etkileşim söz konusudur. Ekzosistem, bireyin doğrudan etkilenmediği ve iletişim içinde olmadığı ancak aile üyeleri gibi yakın çevresinin doğrudan etkilendiği ve iletişim içinde olduğu sistemlerdir. Örneğin babanın

çocuğunun okulu. Makrosistemler ise bireyi etkileyen genel sistemlerdir, örneğin devlet yönetimi, siyasi yapı, sosyo-kültürel durumlar sayılabilir.

Görüldüğü gibi ekolojik yaklaşım bireyi tüm sosyal-psikolojik-kültürel-ekonomik-siyasi vb. çevresi ile ele alarak mevcut sorunu değerlendirmektedir. Sosyal hizmet bu anlayış ile ileri teknoloji, modernleşme, kentleşme ve iletişim araçlarının gelişmesiyle daha karmaşık bir yaşam tarzına sahip olan bireyin; günümüzde kendine, işine, sosyal çevresine ve topluma yabancılaşmasının getirdiği sorunları, sorunların nedenleri ile çözme yöntemiyle ele alma çabasının ürünü olan bu yaklaşımı çözüm bulma yaklaşımı olarak geliştirmiştir.

2.2.3. Güçler Perspektifi - Güçlendirme Yaklaşımı

Sosyal hizmet literatüründe şimdilerde üzerinde önemle durulan güçler perspektifi, problem ve patolojilerden ziyade insanların güçleri ve kaynaklarının sosyal hizmete yardım sürecinin odağı olması gerektiğini savunmaktadır (Şahin, 2011: 1).

Geçmiş sosyal hizmet uygulamalarında psikolojinin önceki yaklaşımlarından etkilenilmiş ve bu doğrultuda müracaatçının sorunlarına çözüm aranmıştır. Örneğin Sigmund Freud’ un yardıma muhtaç sorunu olan bireyleri patolojik anlamda ele alan görüşü sosyal hizmetin ilk yıllarında kendine uyarladığı sorun çözme yaklaşımı olmuştur. Bu patolojik yaklaşımda sorunların bireyden kaynaklandığı, bireyin zayıf ve kusurlu yönlerinin ön plana çıkarılması gerektiği, bu problemleri yok ederek sorunun çözülebileceği kanısı hâkimdi. Bu hâkim görüş o zamanki sosyal bilim anlayışında insancıl bir nitelik taşıyordu. Çünkü daha önceleri örneğin orta çağda problemlili bireylere “deli” gözüyle bakılıyor, bireyin içine şeytan ya da başka bir ruh girmiş gibi metafizik düşünceler ile sorun değerlendiriliyordu. Freud, bu metafizik nitelendirmeleri yok etmiş ve sorunlu bireye bilimsel bir bakış açısıyla bakılması gerektiği görüşünü ortaya çıkarmıştır.

Diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi sosyal hizmette Freud’ un bu görüşünden etkilenmiştir. Lakin bu görüş bireyin kusurlu ve zayıf yönlerini ele aldığından sorun çözmedeki başarısı yetersiz kalmıştır. Çünkü gelişen psikoloji ve sosyal hizmet sadece bu bakış açısıyla sorunlu bireye yardımcı olunamayacağını, bireyin kendini gerçekleştirmek suretiyle sorunu çözmede daha başarılı olunacağı görüşü egemen olmaya başlamıştır.

Sosyal bilimlerdeki gelişmelere paralel olarak gelişen sosyal hizmetin uygulamalardaki algısı da değişmiş ve sorunların temelinin sadece bireyden değil, hem birey hem de çevresel faktörlerden kaynaklandığını, çalışmaların bireyi ve çevreyi kapsamı gerektiği görüşü hâkim olmuştur. Burada bireyle yapılacak olana çalışmada; bireyi motive edecek güçlerinin öğretilmesi ve kendini gerçekleştirmesi amaçlanmıştır. Bu yaklaşım tarzını uygulamaya koyarken güçler perspektifi-güçlendirme yaklaşımının felsefi temelleri bir kılavuz niteliğindedir.

Sosyal hizmet uzmanı bu görüşe göre sadece danışman rolü üstlenmiş, bireyin kendisini tanımada bir rehber olmuştur. Bu bağlamda müracaatçı olan sorunlu bireyin veya ailenin güçlü yönlerini bulmaya, kendilerinin problemlerle mücadele edebilecek yeterlilikte olduklarına inandırmaya, bireyin yüce bir benlik sahibi olduğuna ve bu sayede öz güven kazanacak bireyin sorunlarının kendisinin çözebileceği yetisini kazandırmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda müracaatçı konumundaki sorunlu birey yeni karşılaştığı sorunları yardım almadan çözebilme kabiliyetine de kavuşacaktır. İşte sosyal hizmetin yeni bir yaklaşım tarzı olarak geliştirdiği ve uyguladığı güçler perspektifi ve güçlendirme yaklaşımı bu amacı taşıyan bir perspektif olarak ortaya çıkmıştır.

Güçler perspektifi ve güçler yaklaşımı, bireyi çevresel faktörlerle birlikte düşünürken sahip olduğu kaynaklara yönlendirerek sadece bireye yönelik uygulamaların bir alternatifi olabilir (Duyan vd., 2008: 62-63). Güçler perspektifi ve güçler yaklaşımı, insancıl temel içerisinde, insana insan olduğu için değer vermiş, onun kusurlarının olmasının kendi hatasının olmadığı, kusurlarını ve sorunlarını yine kendi gücü ve çabası ile yenmesi gerektiği, sosyal hizmet uzmanının sadece bu gücü ortaya çıkarmada müracaatçıya yardımcı olmasını temel alır. Bu yaklaşım ile ilgili yukarıda da belirttiğimiz gibi değişik görüşler olmakla birlikte görüşler sonuç itibarıyla aynı çizgide toplanmaktadır.

Güçler perspektifinin insana bakışını Şahin (2011: 2); Güçler perspektifi, diğer tüm insancıl yaklaşımlar gibi büyüme ve gelişme kapasiteleri olduğuna inanır. Güçler perspektifinin temelinde yer alan bu inanca dayalı olarak, yaşam gücü ve yetenek, dönüştüren ve iyileştiren bir dürtü olarak betimlenir. Birey ve ailelerin pek çok yetenek ve güçlerinin olduğuna inanılır. Bu yaklaşıma göre, yardım isteyen müracaatçıların onları tanımlamakta kullanılabilecek deneyim ve özelliklerinin olduğuna inanılır. Güçler perspektifinde yer alan bir başka sayılı

ise, insanların kendi durumlarını tanımlamak açısından önemli bilgilere sahip olduklarıdır. Bu yaklaşımda, insanların şu ana kadar nasıl ayakta kalabildiklerini ortaya koyan bilgilerin, onların geleceklerini biçimleme açısından temel bir başlangıç noktası olarak ele alınması gerektiği kabul edilir, şeklinde ifade etmiştir.

2.2.4. Genelci Sosyal Hizmet

Genelci sosyal hizmet yaklaşımı adı üzerinde genel olarak; sistem teorisi, ekolojik yaklaşım, güçler perspektifi-güçler yaklaşımının görüşlerinden oluşan genel bir sistem yaklaşımıdır. Genelci sosyal hizmet yaklaşımı bu yaklaşımların her birinden faydalanılmış ve bu görüşleri ortak bir payda da birleştirmiştir.

Genelci sosyal hizmet yaklaşımı, bir sorunu ele alırken sorunun ilişkili olduğu tüm sistemleri analize dahil ederek bütüncü bir okuma getirme çabasını ifade etmektedir. Örneğin korunması gereken çocuk sorununu sadece mikro düzeyde ailesiyle birlikte yaşadığı şartlar üzerinden tartışmanın ötesine giderek aileyi mevcut şartlara iten toplumsal, ekonomik ve politik yapıyı da makro düzeyde tartışmaya taşımakta ve bu etkileşim üzerinden anlamaya çabalamaktadır (Yolcuoğlu, 2010: 80-81).

Genelci sosyal hizmet anlayışı, uygulama modelinde sorunu tek başına ele almaz. Sorunu oluşturan bütün sosyal ağa yönelik çıkarsamalarda bulunur ve bir birleriyle bir sistem içerisinde bağlı olduğunu kabul ettiği bu sistemsel ağın birbirlerini etkilediğini ve çözümün genel bakış açısıyla mümkün olduğunu ileri sürer.

Genelci sosyal çalışma modeli; bireysel, ailevi, gruplar, organizasyonlar, topluluklar (komünler) ve sosyal seviyedeki müracaatçılar ile çalışmada çoklu müdahalelerin kullanımını öneren lisans seviyesindeki öğrenmeyi sağlamaktadır (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 155).

Temelde sosyal hizmet uzmanının bir vakaya yaklaşımında, içinde bulunulan durumun gerektirdiği yaklaşım, model ve uygulama tekniklerini her düzeyde (mikro-mezzo-makro) uygulamaya açık olacağını vurgulayan yaklaşım, günümüzde sosyal hizmet uygulamasının temel bakışını temsil etmektedir. Genelci uygulama ve genelci sosyal hizmet uzmanı; geniş bilgi ve beceriye sahip, birçok yaklaşımdan ve modelden yaralanan ve bir uygulama

alanından diğetine geçerken çok az güçlük yaşayan sosyal hizmet uygulayıcısı olarak tanımlanmaktadır. Genelci uygulamanın tersi ise uzmanlaşmadır. Uzmanlaşma herhangi bir müracaatçı grubu (r. Sadece zrller, sadece yoksullar gibi), kullanılan yöntem (sadece bireyle çalışma gibi), uygulama düzeyi (mikro-mezzo ve makro uygulamadan sadece biri gibi) ya da sosyal hizmet uzmanının rolü (sadece danışmanlık vermek gibi) alanlarında gerçekleşebilir.

Genelci sosyal hizmetin birbirini ardı sıra izleyen dört temel dayanağı ne çıkmaktadır. İlk olarak genelci sosyal hizmet bireyi anlama mücadelesinde bireyi kuşatan sosyal ve fiziksel çevreyi de göz önünde bulundurur. İkinci olarak müdahaleye geçmeden önce mikro, mezzo ve makro olarak üç düzeyi de tanımlar ve değerlendirir. nc olarak ise bireyden başlayarak topluma kadar çok düzeyli müracaatçı sistemleri kurar. Dördüncü ve son olaraksa gerçekleştireceği müdahaleleri araştırmak ve sosyal politikalara yn vermektir (Duyan vd., 2008: 46-47). Bu yaklaşım biçimi bütünleştirilmiş ve çok düzeyli bir anlama çabasını ne çıkarmakta ve bireyler ile toplumsal faktörler arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Bu formuyla da bireyden topluma kadar her aşamayla çalışmayı teşvik eder (şahin ve Küçükkaraca, 2002: 172-173).

Genelci sosyal hizmet yaklaşımı hem bireyin sorunlarını kendi içinde değerlendirip çözüm yolu ararken hem de birey evre ilişkisini ele alır ve birey kadar evreninde önemli olduğunu savunur. Genelci yaklaşım müracaatçının kendi öz sorunları ile ilgili çözüm yolları geliştirirken, sosyal çevrenin, sosyal koşulların, sosyal politikaların vb. bireyin sorunları ve bu sorunların çözümünde etkisi olduğu görüşüyle müracaatçıya yardım eden bir yaklaşımdır.

2.3. Suç ve Sosyal Hizmet Kuramsal Yaklaşımlarının Birlikte Değerlendirilmesi

Sosyal hizmet uygulamaya dönük ve pratik bir meslek, disiplin veya bilim olarak uygulama yaklaşımlarını ortaya koyarken diğer sosyal bilimlerin (sosyoloji, psikoloji vb.) teorik alt yapısından etkilenmiş ve onların kuram ve yaklaşımlarını uygulamaya dönük bakış açısıyla değerlendirip harmanlayarak kendi yaklaşımlarını oluşturmuştur.

Sosyal hizmet uygulamalı bir bilimdir. Sosyal hizmetin uygulamalı bir bilim olma niteliği; uygulamaya temel olacak kuram, yöntem ve tekniklerin üretilmesine ve geliştirilmesine yol

gösterir. Uygulamalı bilim yaklaşımı kuram ve uygulama arasındaki ilişkiyi ortaya koyar ve kuramın uygulamaya geçirilmesi ile hayat bulur. Kuram, uygulama ve araştırma sosyal hizmet bilimini tanımlayan döngüsel bir süreçtir (Zengin, 2012: 226).

Sosyal hizmetin uygulanabilir olması, toplumsala ve bireye doğrudan müdahalelerde bulunması gelişimini de etkilemiş, ürettiği teoriler tamamen uygulama alanına yönelik olmuştur. Sosyal hizmetin bu özelliği diğer sosyal bilimlerin kuram ve yaklaşımlarından beslenmesi ile süregelmıştır. Uygulamaya dönük teorileri olan, sistem teorisi, ekolojik yaklaşım, güçler perspektifi-güçler yaklaşımı ve genelci sosyal hizmet yaklaşımları; suçun nedenlerine dair kaynağını, suç ile ilgili yaklaşımlar olan biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve sosyal psikolojik yaklaşımların analizlerinden alarak kendine özgü bir bakış açısı oluşturmasında ve eylem planı uygulamasında yardımcı olmuştur.

Temel olarak organizma ile çevre arasındaki ilişki biçimini inceleyen ekoloji, sosyologlar tarafından kriminolojiye de taşınmış ve suça yol açan çevreyi suçluluk bölgeleri şeklinde tanımlamıştır. Bu bağlamda da sosyal ekoloji teorisyenleri ekonomik eşitsizliğin görünür ve istihdam imkanlarının sınırlı olduğu bu bölgelerde suçluluk oranının yükseleceğine dikkat çekmektedir (www.kriminoloji.com, 26.04.2012). Sosyal hizmet ekolojik yaklaşımı uygulamada, bireyi, topluluğu, toplumu, sosyal politikaları bir bütün içerisinde ele alır ve birbirlerini etkileyen açık sistemler olduğunu ileri sürer. Görüldüğü gibi biyolojinin ekolojik yaklaşımının sosyal bilimlere uyarlanması ve sosyal bilimcilerin çevrelerindeki problemler sonucu meydana gelen suç profillerini bir sistem içerisinde ele alması, sosyal hizmet, biyoloji ve sosyoloji yaklaşımlarının eş güdümüne işaret eder.

Toplumda her düzeyde çalışma çabasında olan genelci sosyal hizmet uygulamaları için aile kurumu da önemli bir çalışma düzeyini ifade etmektedir. Bireylerin sorunlarının çözümünde önemli bir konumda olan yakın çevresi ailesi için de genelci sosyal hizmet yaklaşımı bakım, koruma veya danışmanlık hizmetleri sağlayarak bireylerin aileleriyle birlikte sosyal işlevselliğe kavuşmalarına yol açmaktadır (Yolcuoğlu, 2010: 81). Sosyal davranışları birey çerçevesinde ele alan sosyal psikoloji ile aile kurumunu sosyal yaşamın işleyişine ve işlevselliğine dair odak nokta olduğunu kabul eden sosyoloji ile sosyal hizmetin genelci sosyal hizmet yaklaşımının benzerlik gösterdiği ortadadır.

Genelci sosyal hizmet uygulamalarının sosyal sorunların çözümlenmesinde çevrenin bütün özelliklerini göz önünde bulundurması, sosyolojik yaklaşımların ekonomi ve kentleşme gibi genel çevresel özelliklere yer vermesi, kuramların diğer bağdaştıkları noktadır.

Güçlenme yaklaşımı, yaşanan sorunu bireyden başlayarak toplumu da içeren bir çerçevede düşünmektedir. Yani problemin kişisel, kişiler arası ve politik yönlerine ilişkin faktörler üzerinde durmaktadır. Faktörler değişse bile, önemli olan sorunu çözmek açısından kapsamlı bir anlayış geliştirebilmektir. Güçlenme yaklaşımını da içeren aile temelli müdahalelerin temel hedefleri ailenin kendi kontrolünü kazanabilmesi ve sürdürebilmesidir. Burada, ailenin ve çocuğun desteklenmesi ve bu sürdürebilirliğin sağlanmasındaki sosyal, politik ve ekonomik unsurların aile ve çocuğun yararına düzenlenmesi önemlidir. Kişisel, kişiler arası ve çevresel düzeyde güçlenen suça yönelen çocuğun ailesi, kendi içindeki oluşum ve değişimleri keşfedebilir, bir başka deyişle aile kendinin ve güçlerinin bilincine varırsa, çocuğun korunması ve suça yönelme riskinin azalmasından söz edilebilir (Baykara Acar ve Gökçearsan Çıfci, 2011: 62). Güçlendirme yaklaşımının kişinin gizil güçlerine ortaya çıkarması ve problemlere yönelik mücadele gücünü kişide araması psikolojik yaklaşım ile güçlendirme yaklaşımının bireyi aile içerisinde güçlendirmeye çalışması sosyolojik yaklaşımlar ile iç içeliğini gösterir.

Aile bir sistemdir. Bu nedenle aile, sistem teorisinin kavramlarıyla değerlendirilebilir. Holman' in dediği gibi, Aile, sistem teorisinin terimleriyle dinamik bir sistem olarak kavranabilir. Sistemi oluşturan unsurlar olan aile üyeleri, belirli zamanlarda şebekenin kendisi olan aileyle bağlantılı ve kararlı bir şekilde sisteme katkıda bulunurlar. Ayrıca aileyi sistem olarak düşünmek, aileyle çalışırken sorunları çözmede uzmana yardımcı olan bir faktördür (Yolcuoğlu, 2007: 47). Aileyi bir sistem olarak gören sistem teorisi ile aile yapısını bütüncül ve fonksiyonel bir bakış açısı ile ele alan sosyolojik yaklaşımların bir birleriyle etkileşiminin olduğu açıktır.

Suçla ilgili olarak kuramsal yaklaşımlardan biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve sosyal psikolojik yaklaşımlar ile sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları olan sistem teorisi, ekolojik, güçler perspektifi-güçlendirme yaklaşımı ve genelci sosyal hizmet uygulamaları bir bütün içerisinde düşünüldüğünde suça neden olan sorunları determinist bakış açısıyla ele alan suç

ile ilgili kuramsal yaklaşımlar ile bunların çözümü için müdahale yöntemleri geliştiren sosyal hizmet kuram ve yaklaşımlarının birbirine benzerliği ve etkileşimi görülecektir.

BÖLÜM 3: SUÇ VE SUÇLULUKLA MÜCADELEDE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARININ ÖNLEYİCİ ETKİLERİ

3.1. Sorun Odaklı Sosyal Hizmet Uygulamaları

3.1.1. Denetimli Serbestlik Sisteminde Sosyal Hizmet Uygulamaları

Denetimli serbestlik, Mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim ve denetleme planı doğrultusunda şüpheli, sanık veya hükümlünün toplumla bütünleşmesi açısından ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulamayı ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle denetimli serbestlik, hükümlülerin suç işlemesine neden olan davranışlarının düzeltilerek, tekrar suç işlemelerinin önlenmesi, ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin takip edilmesi, madde bağımlılarının rehabilitasyonu, mağdurların uğradıkları zararın giderilmesi ve bu yolla toplumun korunmasıdır (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, 13.02.2013).

Denetimli serbestlik hizmetinin geçmişi, hem İngiltere’ de hem de ABD’ de 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu dönemde ilk olarak İngiltere’ de hükümlülerin kolonilere sürgüne gönderilmesi tercih edilmiştir. Daha sonra çeşitli sosyal reformcular, hükümlüleri cezalandırmak yerine gözetim altına alarak başarılı sonuçlar elde etmişlerdir. İngiltere’ de 1840’lı yıllarda bu tarz bir deneyim toplamda 483 hüküm giymiş gencin yalnızca 78’inde suça dönüşün görünmesi uygulamaya güven kazandırmıştır (Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personel El Kitabı, 2011: 34).

Osmanlı ceza kanunnamelerine bakıldığında ise “Nefi” cezası verilen hükümlünün, devlet tarafından tayin edilen bir mahalleye gönderilerek orada üç yıla kadar ikamet etmesini ve başka bir yere gidememesini, zaptiye nezareti altında bulundurulmasını ve hükümlünün zaptiye memurları tarafından göz hapsine alınmasını içeren cezalar olduğu görülür. Cumhuriyet döneminden sonra ülkemizin denetimli serbestlik sistemi ile tanışması ise, 1946 yılında on devlet tarafından kurulan ve kuruluşundan üç ay sonra Türkiye’ nin de üyeleri arasında yer aldığı Avrupa Bakanlar Komitesi’ nin üye devletlere tavsiye ettiği 22 Ocak 1965 tarihli ve R (65) sayılı kararını kabul etmesiyle olmuştur. Bu tarihten sonra ulusal mevzuatımızın içerisinde denetimli serbestlik hizmetlerine benzer düzenlemeler yer almıştır. 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerin Kuruluşu Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununda da küçükler hakkında koruma, tedavi, eğitim, gözetim, bakım, meslek edindirilmeleriyle ilgili tedbirler yer almıştır (Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personel El

Kitabı, 2011: 34-35).

Türk Ceza Sistemi içerisinde öteden beri denetimli serbestlik özellikleri taşıyan yaptırımlara yer verilmiş olmakla birlikte, 2005 yılına kadar bugünkü anlamıyla bir denetimli serbestlik uygulamasının varlığından söz edilemez. 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da 'denetimli serbestlik' ifadesine açıkça yer verilmiş; 03.07.2005 tarihli 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu'nda da, denetimli serbestlik tedbirinin yerine getirilme şekli düzenlenmiştir. Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliğinin 4. maddesindeki tanımda denetimli serbestliğin, “Mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim ve denetleme planı doğrultusunda şüpheli, sanık veya hükümlünün toplumla bütünleşmesi açısından ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulamayı” ifade ettiği belirtilmiştir (Kurt, 2011: 226).

Denetimli serbestlik sistemi uygulamaları özellikle ABD’ de suçluları rehabilite etmekte yoğun olarak kullanılmaktadır. Uygulamadaki denetimli serbestlik sistemlerinden farklı olarak yoğun ve bireyin sosyal yaşantısındaki rahatlıkları kısıtlayıcı yönde uygulamalar şeklinde yerini almıştır. Yoğun denetimli serbestlik veya şartlı tahliye, suçluların cezaevi yerine toplum içerisinde yaşamlarına devam etmesini sağlayan, onların gözlem altında tutulmalarını ancak normalden biraz daha zor şartlarda yaşamalarını ve böylece davranışlarını kontrol edebilmelerini öngören bir toplumsal rehabilitasyon (ıslah) stratejisidir. Yoğun denetimli serbestlik ve şartlı tahliye programları Amerika Birleşik Devletleri’nde özellikle son yirmi yılda uygulanmasına ağırlık verilen ve sürekli artış gösteren mahkûm sayısına karşı alınan tedbirler arısındadır. YDS, kamu güvenliğini mahkûmiyetten az, ancak tamamen serbestlikten daha fazla bir gözlemi ve denetimi esas almaktadır. Tedavi hizmetlerini içeren çeşitlerinin yanında, çoğu YDS uygulaması yüksek seviyede gözetim, rastgele ve yoğun uyuşturucu kontrolleri gibi denetimleri içermektedir. Bu programlar genellikle şiddet suçlarını veya şahsa karşı işlenen suçları kapsamayıp hem çocuk hem de yetişkinlere uygulanabilmektedir. YDS programları caydırıcılık üzerine kuruludur; temel gaye suçluları tekrar suç işlemekten caydırmaktır. Ancak bu programlarda kullanılan tedavi unsuru sosyal-psikolojik rehabilitasyon teorisi ile ilişkilidir (Hilinski ve Ekici, 2011).

Ülkemizde uygulanmayan yoğun denetimli serbestlik sistemi aşırı denetim ve takip mekanizması üzerine kuruludur. Ancak denetimli serbestlik sisteminin temelinde suçluların ıslahı ve rehabilitasyonu yer almalıdır. Yani takip ve denetim bırakıldığında suçlu suç işleme eyleminde bulunmayacak sosyal ve bireysel terapilerden geçmelidir. Denetimli serbestlik sisteminin en büyük handikabı toplumsal vicdanı rahatlatamamasıdır. Yani toplumun, suç işleyen birey nasıl olurda rahat bir şekilde sosyal yaşama devam edebilir sorusu adaletle güveni sarsabilir. Bu bağlamda denetimli serbestlik hafif nitelikte suçlarda uygulanmalıdır. Aksi takdirde suçla mücadele edeyim derken yeni suçluların oluşmasına zemin hazırlayabilir.

Denetimli serbestlik uygulaması ceza hukukunda hümanist felsefe ile temellerini almıştır. Ağır cezayı gerektirmeyen suçlarda her insan hata yapabilir anlayışı ile toplum içinde cezanın çekilmesi amaçlanmıştır. Cezaevlerindeki mahkum ve tutuklu sayısının yüksek olması, cezaevlerinin suçlulara yönelik rehabilitasyon faaliyetlerinin yetersiz kalışı, yaptırımlarda amacın ıslah olduğu ve şahsın tekrar topluma kazandırılması düşüncesi denetimli serbestli uygulamalarının güncelliğini ve önemini korumasını sağlamıştır.

Denetimli serbestliğin amacı; suçluyu topluma kazandırmak, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak, suç işleyen insanları ıslah ederek yeniden üreten bireyler olarak toplum arasında onurlu yerini almasına yardım etmektir. Bunu yapmak için de öncelikle toplumu suçlulardan korumak ve suçluyu ıslah etmek gerekmektedir. Bu bakımdan denetimli serbestlik hizmetleri, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak için, suç işleyen veya şartla tahliye olan insanların yeniden suç işlemesini önlemeyi, cezaların toplum içinde rencide olmadan çekmelerini sağlamayı ve onlara rehberlik yaparak topluma kazandırılmalarına katkıda bulunmayı amaç edinmiştir. Dünyadaki uygulamalara bakıldığında da denetimli serbestliğin dört ana amacı olduğu görülmektedir:

1. Toplumun korunması,
2. Hükümlülerin iyileştirilmesi,
3. Topluma veya mağdura verilen zararın onarılması,
4. Suç işleyen kişilerin, cezalarını toplum içinde çekmesi ve topluma kazandırılması

(Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personel El Kitabı, 2011: 35-36).

Denetimli serbestlik kurumu, toplum içerisinde suçlunun gözetlenmesine, suçluya sosyal yardım faaliyetlerinin uygulanmasına, suçlunun karşılaşılabileceği çeşitli sorunları aşmasına ve çevresiyle uyum sağlamasına, suçlunun sosyal ve hukuksal yükümlülüklerini yerine getirmesine yönelik faaliyetleri kapsamaktadır (Kurt, 2011: 225).

Denetimli serbestlik uygulamasında rol olan ve aktif görev üstlenen sosyal çalışmacı değişim ajanı rolüyle suçluyu değiştirmeye yönelik eylem ve planlamalarda bulunur. Uygulamada suçluların ıslahını ve rehabilitasyonunu esas olan denetimli serbestlik uygulamalarında suçluların müracaatlarının sağlanması da önemlidir. Türk hukuk sisteminde bu durum müeyyidelerle sağlanmaya çalışılmaktadır. Sosyolojik ve psikolojik yönden travmatik davranışlar sergileyen suçlu bireylerin denetimli serbestlik mekanizmasına girmesi gönüllülük esasında pek de mümkün değildir. Bu açığı gören hukuk sistemi, eğer kişi adliyece kendisine verilen denetimli serbestlik uygulamasına katılmazsa tutuklanma tedbiri ile karşılaşacağına kararlaştırıldığını bildiğinden bu sorun istisna durumlar dışında ortadan kalkmıştır.

Denetimli serbestliğin bireyin topluma kazandırılması, denetleme yoluyla toplumun ve mağdurun korunması, ülkenin kaynağının tutulması, cezaevlerinin kullanılabilir sayıda kalması, sağlıklı toplumun oluşturulması, toplumsal barışın sağlanması, işe yerleştirmeye ülke ekonomisinin güçlendirilmesi, suçlunun daha iyi gözlemlenebilmesi, suçlunun korunması ve sosyal barışın inşa edilmesi şeklinde 10 temel sosyal hedefi bulunmaktadır (Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personel El Kitabı, 2011: 36-37).

Denetimli serbestlik çok geniş bir alanda hizmet vermektedir. Bu bağlamda, tutuklama tedbiri yerine adli kontrol tedbirinin uygulanması, kısa süreli hapis cezası yerine eğitim kurumuna devam veya parkta, yaşlı bakımevlerinde çalışma gibi kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımının verilmesi ile hükümlülerin cezası, sosyal çevresinden kopmadan, okulundan ve ailesinden uzaklaşmadan, uzmanların gözetiminde toplum içinde yerine getirilmektedir (Bozkurt, 2008).

Denetimli serbestlik uygulamaları bireylerin topluma hizmetin algısını geliştirilmesine katkı verebilir (Ada ve Peker, 2012: 427). Denetimli serbestlik uygulamaları kapsamında çevresine faydalı olan bir işte görev alan birey sosyal haza ulaşabilir ve suç işlemedeki haz motivasyonu değişebilir.

Denetimli serbestlik hizmetinin suç işleyeninin sosyal hayat ile birlikte sağlandığı denetim, toplumsal uyuma taşıma noktasında rehberlik ve yönlendirme, suçluyu mağduru ve toplumun diğer aktörlerini koruma ve önleme, toplumsal barışın inşa edilmesinde toplumdakilerle birlikte suçluya yardım işlevi olarak dört temel işlevi öne çıkmaktadır (Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personel El Kitabı, 2011: 37-39).

Denetimli serbestlik sisteminin özünü sosyo-psikolojik rehabilitasyon oluşturur. Sosyal hizmet uzmanı ve diğer sosyal çalışanlar sistemin en önemli argümanlarıdır çünkü sistemin sosyal ve temel işlevini, denetim mekanizmasını yürütecek olan bu mesleki çalışanlardır. Bu bağlamda denetimli serbestlik uygulamasının omurgasını sosyal hizmet faaliyetleri çerçevesinde yürütülen suçlulara yönelik toplum hizmetleri oluşturmaktadır.

Suçluların cezaevine girmeden toplum içerisinde bazı müeyyideler ile cezalarını çekmelerini öngören denetimli serbestlik sistemi ile suça bulaşmış bireyin toplumdan izole olmadan tekrar toplumun sağlıklı bir bireyi olması gaye edinilmiştir. Buradaki esas amaç suça bulaşmış bireyi rehabilite etmek ve tekrar topluma kazandırmaktır. İşte bu noktada en büyük sorumluluk sosyal hizmet müdahaleleri ve bir nevi suçluların bu süreçte yaşam koçu ve danışmanı olan sosyal hizmet uzmanlarına düşmektedir.

Denetimli serbestlik sisteminin temelini oluşturan sosyal hizmet müdahaleleri çok geniş kapsamlıdır. Bir sosyal hizmet müdahalesi olan Sosyal İnceleme Raporları (SİR), uzman tarafından denetim tedbirine tabi olan bireyin içinde bulunduğu sosyo-psikolojik ve ekonomik olmak üzere yaşamsal koşulları ortaya koyar ve bu rapor ile denetim mekanizmasının nasıl oluşacağı belirir. “Sosyal hizmet uygulaması süresince yapılan ve yapılacak olan faaliyetleri resmileştirmek için meslek elemanları tarafından bir uzmanlık çerçevesinde oluşturulan forma sosyal inceleme raporu diyoruz” (sosyalcalisma.com, 13.06.2016). Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanı tarafından oluşturulacak olan denetimli

serbestlik büroları için oluşturulan SİR'ler uygulanan bireyin geleceği ve cezai tedbirler için önem arz etmesinden dolayı bir çerçeve içinde ve ciddiyetle hazırlanmalıdır.

Sosyal hizmet müdahaleleri suça bulaşmış bireyi sistem içerisinde genelci ve ekolojik yaklaşımla bütünüyle gözetler, rehberlik eder, danışmanlık yapar ve yardımlarda bulunur. Bu bireyin kişisel gelişimi ile alakalı olduğu kadar ailesi, çevresi ve iş yaşamını kapsayan sistemlerle de alakalıdır. Sosyal hizmet, denetim mekanizması içinde suça bulaşmış bireyi bütün bu yöntem ve yaklaşım tarzları ile tekrardan içinde bulunduğu topluma ve kendisine saygılı hale getirmeye çalışarak bireyin ve toplumun iyilik halini amaçlar.

3.1.2. Tutuklu ve Hükümlülere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları

“Efendiler ceza evleri sorunu çok önemli... Kişisel özgürlüğü kaldırılan vatan evladının ceza süresi sonunda topluma yararlı olacak bir eleman olarak yetiştirilmesi gereklidir.”

M. Kemal ATATÜRK

Ceza infaz kurumları, tutuklanan veya hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilen kimselerin barındırıldığı, iç ve dış güvenlik bakımından özel tedbirlerin alındığı kamu binalarıdır. Burada görevli personelin temel görevi, hükümlülerin topluma yeniden kazandırılacak şekilde ıslah edilmek suretiyle cezaların infazının teminidir. Cezanın infazında öteden beri birbiriyle paradoksal bir ilişki içinde olan iki farklı talebin karşılanması söz konusudur. Cezaevlerinin görevi, bir yandan korkutma vasıtasıyla toplumun korunmasıdır öte yandan hükümlülerin eğitilerek toplum içinde tekrar yerlerini almalarının sağlanmasıdır (Engin, 2012: 25).

Ceza infaz kurumları suçluların toplumdan tecrit edildikleri ve işledikleri suçların karşılığı olan cezalarını çektikleri yerler olarak hizmet verirler. Ancak bu kurumlar, aynı zamanda toplum düzenini bozan kişilerin ıslah edilerek tekrar aynı suçları işlememeleri ve tahliye edildikten sonra da döndükleri toplumsal yaşama tekrar adapte olabilmelerini sağlamak gayesini de güderler. Bu amaçlara ulaşmak için de ceza infaz kurumları, cezayı infaz eden kurum olmanın yanı sıra, birer ıslah kurumu olarak da hizmet verirler. Bahsedilen amaçlara ulaşmak gayesiyle cezaevlerinde değişik ıslah, rehabilitasyon ve topluma tekrar kazandırma programları ve eğitimleri düzenlenir (Park ve Akdoğan, 2011: 139).

Tablo 2. Hükümlü ve Tutuklu Sayısı

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın
2006	70524	68075	2449
2007	90732	87553	3179
2008	103435	99842	3593
2009	115920	111853	4067
2010	120194	116002	4192
2011	128253	123648	4605
2012	136638	131732	4906
2013	144098	138906	5192
2014	158690	152977	5713

Kaynak: TÜİK (23.06.2016)

Kızmaz ‘ın cezaevinden çıkan bazı suçlular niçin yeniden suç işlemektedir, Elazığ e tipi cezaevi örneği isimli çalışmasında; araştırma grubundaki suçluların öne çıkan önemli bir özelliklerinin de, birden çok kez cezaevine girip çıkmalarıdır. Bu çalışmada suçluların yarısından fazlasının en az dörtten fazla kez cezaevine girdikleri saptanmıştır. Bu da, cezaevine birden çok kez girip çıkan suçluların yeniden suç işleyip cezaevlerine dönme olasılıklarının yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Farrington ve Wikstrom bu nedenle olsa gerek, gelecekteki suçluluk frekansının en iyi göstergesinden birinin, geçmişteki suçluluk frekansı olduğunu ileri sürmektedirler (Kızmaz, 2013: 914). Tablo 2’de de görüldüğü üzere Türkiye’de hükümlü ve tutuklu sayısı sürekli artış göstermektedir. Cezaevlerine girenlerin azımsanmayacak bir kısmını da daha önce suç işlemiş veya cezaevinden çıkmış kişilerin

oluşturduğu gerçekliği karşısında haklı bir eleştiri olarak bir çok etkenin yanında en önemlileri arasında cezaevlerindeki mevcut rehabilitasyon hizmetlerinin yetersiz ve eksik olduğunu söylemek haksızlık olmayacaktır.

Türkiye’de çocuklara yönelik ıslah ve cezaevlerinin kuruluşu ve misyonu ile ilgili olarak sözü edilen bu kuruluşların temel amacı, suçlu çocuk ve gencin becerisi ve yeteneği doğrultusunda eğitimi, öğretimi, meslek edinmesini sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için ilköğretim düzeyinde öğretim yapılmakta, iş ve sanat öğretilmekte, gençlerin ıslah ve cezaevi dışında kalan eğitim, öğretim kuruluşlarından yararlanmasına olanak verilmektedir. Ancak özellikle son yıllarda ülkemizde suç işleyen çocukların ve gençlerin sayısı arttığı için bu örnek kuruluşlar yetersiz kalmakta, suç işleyen gençlerin çoğu cezalarını erişkinlerle birlikte çekmekte, iş ve meslek eğitimi yerine, suç yolları, yöntemleri öğrenerek cezaevinden çıkmakta, yeni suçlar işleyerek yeniden cezaevine dönmektedirler. Suçlunun yaşı ne olursa olsun, çağdaş cezaevinin amacı, suçluyu bedensel, ruhsal, toplumsal yönleriyle bir insan olarak değerlendirmek, onu topluma kazandırmaktır. Bu, cezaevlerinde iyileştirme (ıslah) çalışmasıyla gerçekleşir. İyileştirmede temel ilke, suçluya bedensel, ruhsal acı vermemek; sağlıklı beslenmesini sağlamak, ruh sağlığını korumak; becerisi, yeteneği doğrultusunda geliştirmek; çalışma ve iş alanı sağlamak; toplumsal sorunlarına çözüm bulmaktır (Fert, 2007: 219).

İnfazın ana amacı, hükümlünün gelecekte tekerrürden uzak kalabilmesi yeteneğini sağlamak ve suçlunun yeniden sosyalleştirilmesidir. Bu husus, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un İnfazda temel amaç başlıklı 3. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: Ceza ve tedbirlerin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır (Engin, 2012: 25-26).

Cezaevi kültürü ve bireyin cezaevindeki yapısı ile ilgili olarak bireyin tekrar topluma kazandırılmasının doğru yönde ilişkili olduğunu savunan Kızmaz’ın görüşleri bağlacı olmuştur. Bu bağlamda:

“Cezaevinden salıverilen veya tahliye olan suçluların tekrar suç işlemeleri veya cezaevinde tutuklu veya hükümlü bulundukları zaman süresi içerisinde suç davranışına olan eğilimlerin sonlanmamasında özellikle onların mahkûmlaşma düzeyinin de etkili olduğu söylenebilir. Mahkûmlaşma kavramı Clemmer tarafından cezaevine yeni giren suçluların cezaevi toplulukları arasında deneyimlenen yaşam tarzları ile bütünleşme düzeyini belirtmek için kullanılmıştır. Diğer bir anlamıyla mahkûmlaşma; cezaevine yeni giren bireyin cezaevinde var olan normları, ilişki biçimlerini, kullanılan dili, oluşturulan statüsel yapıları ve davranış biçimleri vb. yaşam tarzlarının öğrenilmesi sürecini tanımlamaktadır” (Kızmaz, 2006: 272-273).

Cezaevi alt kültürü ve mahkûmlaşma düzeyi, cezaevinden çıkan bireyin tekrar suç işlemesinde bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahkûmlaşma düzeyi yüksek ve cezaevi alt kültürünü benimsemiş kişilerin tekrar suç işleyip cezaevlerine dönme olasılıkları yüksektir. Burada yapılması gereken ağır cezayı gerektirmeyen ve ikinci bir şahsın mağduriyetine yol açmayan suçlarda kişileri tutuklama tedbiri yerine denetim mekanizması sağlam ve disiplinli bir şekilde kurulmuş sistemlerde sosyal yaşam içerisinde ve rehabilite edilerek cezanın çekilmesi fayda sağlayacaktır. Ancak bazı suçluların sosyal yaşam içerisinde cezalarının çektirilmesi hem kamu vicdanında hem de mağdur kişi vicdanında olumsuzluklar ve güvensizlikler yaratacaktır. Bu dengenin iyi ayarlanamaması toplumda güvensizliğe, anarşiye ve suçluluğun legal tanımlanmasına neden olacaktır. Yani cezaevleri olmadan suçla mücadele yetersiz ve eksik kalacaktır. Sosyal hayat içerisinde suçun var olmaya devam etmesi cezaevlerini de kaçınılmaz hale getirmektedir.

Bazı durumlarda da cezaevi ıslah görevi yerine suç okulu olabilmektedir. Burada cezaevi yönetimine, cezaevi çalışanlarına ve sosyal rehabilitasyonu sağlayacak görevlilere büyük görevler düşmektedir. Burada esas olan cezaevlerindeki sosyal ve bireysel rehabilitasyonun ve iyilik halinin güçlendirilmesidir.

Suçla mücadelede toplum ve suçlular için en sağlıklı ve yapıcı yol suçluların ıslah edilmek suretiyle topluma kazandırılmasıdır. Suçlular da her şeyden önce birer insandır ve içinde yaşadığımız toplumun ürünüdür. Bu açıdan onların da duyguları, düşünceleri içinde bulundukları olumsuz şartlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu anlamda, suç işleyen kişilerin bu hatalarını idrak edebilecekleri bir ortam içerisinde eğitilerek topluma tekrar kazandırılması önemli bir konudur. Nasıl ki bir anne ve baba hata yapan çocuklarını hemen dışlamıyor, gözden çıkarmıyor ve evlatlıktan reddetmiyor; tam tersi onun anlayacağı dilden konuşmaya çalışarak yavrusunu kazanmaya, kendisine ve topluma yararlı bir birey haline

getirmeye çalışıyor ve bu uğurda da bazen çok sıkıntılı anlar yaşıyorsa devlet de vatandaşına karşı aynı sorumlulukla yaklaşmalıdır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için cezaevlerinde görevli her seviyedeki personele çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Buralarda görevli personelin, mahkûmların psikolojilerini, kişiliklerini ve suç işleme nedenlerini yeterli derecede anlayabilecek ve buna göre sağlıklı ve etkili bir iyileştirici yaklaşım gösterebilecek, suçluları tekrar hayata kazandırıp toplumun sağlıklı ve kanunlara saygılı bir ferdi haline getirebilecek vasıflarda olmasında, bu konularda eğitim almalarında çok büyük önem ve gereklilik bulunmaktadır (Geleri, 2010: 34).

Sosyal rehabilitasyon bedensel, ruhsal, mesleksi yetersizlikleri ya da rahatsızlıkları nedeniyle çevreleriyle, toplumla diyalogları kopmuş, yani sosyal sağlıkları bozulmuş kimselere sosyal sağaltımın yanı sıra verilen bir başka sağlık hizmeti. Hapishanede uzun süre kalan hükümlü salıverildikten sonra uzun süre dışında kaldığı topluma girip kendine yeni bir yaşam kuracak. Onu topluma yeniden uyumlandıracak, bütünleştirecek çalışma sosyal rehabilitasyondur. Bu çalışma hapishanelerdeki hükümlüler için salt cezaevinden çıktıktan sonra değil, cezaevinde iken de yapılmalıdır. Bu, onun salıverildikten sonra yapılacak sosyal rehabilitasyonun başarı şansını yükseltir. Toplum ve toplum kaynaklarını tanıma sosyal rehabilitasyonun ilk adımıdır. Sosyal çalışmacılar sosyal rehabilitasyon kavramını temel kavramları arasında görmelidirler (Tomanbay, 1999: 151-154).

Ceza infaz kurumlarında sosyal hizmetin yeri ve önemi ile ilgili olarak Görgülü; adli sosyal uygulamalarının etkinliğine dikkat çekmiş, sosyal hizmetin bir alt disiplini olarak adli sosyal hizmet faaliyetleri ile cezaevlerinden çıkan bireylerin tekrar sosyal yaşam içerisinde dışlanmaya uğramamaları ve adapte olmaları için cezaevlerinde sosyal hayata ilişkin davranış kalıplarının pekiştirilmesi gerektiğini, bu pekiştirmenin de sosyal rehabilitasyonla mümkün olacağını ve kurum içerisinde geribildirimler alındıktan sonra salıvermenin gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürmüş ve cezaevlerindeki psiko-sosyal hizmet görevlilerin uygulamaları ile ilgili olarak;

“Ceza infaz kurumundaki psiko-sosyal birimi görevlisinin görevleri; tutuklu ve hükümlü bireylerin psikolojik değerlendirmesinin yapılması, bireysel özelliklerini göz önüne alarak grup çalışmalarının yapılması ve ihtiyaç duyulan grup çalışması programlarının verilmesi (Öfke Kontrolü, İntiharı Önleme Programı, Madde Bağımlılığı Programı... vb.) ve sonuçta beklenen suç davranışı konusunda farkındalık kazandırarak olumlu

davranış değişikliği sağlanmasıdır. Bu doğrultuda psiko-sosyal değerlendirmede, bireyle görüşme ve grupla çalışmalar yapılmaktadır” (Görgülü, 2012: 101-108).

Gerçekten, yapılan alan araştırmaları mesleki eğitime sahip olmayan ve iş bulma olanağı bulunmayan eski hükümlülerin önemli bir oranının tahliyeyi takip eden kısa süreler içinde yeniden suç işleyerek ceza infaz kurumuna geri döndüklerini ortaya koymaktadır. Cezaevlerinde yeniden sosyalleştirme faaliyetleri arasında en yaygın olarak görülenler, terapi ve danışma, eğitim-öğretim programları ile meslek ve iş kazandırma faaliyetleridir. Yeniden sosyalleştirme konusunda devletin yükümlülüğü, kaynağını anayasal sosyal devlet ilkesinden alır. Yeniden sosyalleştirme uygulaması, hukuk devleti-sosyal devlet ilişkisini gündeme getirir (Engin, 2012: 26).

Cezaevlerindeki sosyalleşme ve tekrar topluma hazırlama süreci ciddi, sistemli ve uygulamaya dönük sağaltımları yüksek çalışmaları gerektirmektedir. Burada en önemli görev sosyal rehabilitasyonu yürütecek olan sosyal çalışmacılara düşmektedir. Yine cezaevi yönetimi ve infaz koruma memurları olmak üzere diğer çalışanlarda belirli bir sosyo-psikolojik pedagojinin içinde olmalı, ön yargılardan uzak bir şekilde tutuklu ve hükümlülere yönelik sosyal rehabilitasyon sürecinde yardımcı işleve sahip olmalıdırlar. Tek başına yeterli olmayacak olan sosyal rehabilitasyon, güçlendirme ve genelci sosyal hizmet yaklaşımları ile yürütülmelidir. Bireyin içsel kazanımlarda bulunması sağlanırken cezaevi kurumu bir bütün olarak bu faaliyetin içerisinde yer almalıdır.

3.1.3. Suça Sürüklenmiş Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları

Suçlu çocuk yoktur,

Suça itilmiş çocuk vardır...

Çocuk Kavramı

5237 sayılı TCK’ nın 6/1-c maddesi uyarınca 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur. Yine 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun (ÇKK) 3/1-a maddesi uyarınca daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur. Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde; 18 yaşını doldurmamış her insan çocuk sayılmıştır (Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, 2010: 12).

Çocukluğun başlangıç ve sonu konusunda her hukuk düzeni, farklı ölçüler getirmiştir. Çocukluğun başlangıcı, hak ehliyetini ve toplum tarafından verilen statüyü de gösterir. Çocukluğun başlangıcında genellikle, sağ doğmak kaydıyla hamileliğin başlangıcı esas alınır. Ülkemizde, çocukluğun başlangıcı, Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenmiştir. Buna göre, kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer (m.28/1). Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder (m.28/2). Cenin, sağ doğmak koşuluyla mirasçı olur. Ölü doğan çocuk mirasçı olamaz (m.582). Çocukluk döneminin sonunu esas alan ölçüler, hukuk sistemleri bazında daha değişkendir. Umumiyetle yaş, yaş ile birlikte akıl olgunluğu, cinsel olgunluk ile birlikte akıl olgunluğu, zihni olgunluk gibi kıstaslar esas alınır. Roma Hukukunda, çocukluk döneminin belirlenmesinde, cinsel olgunluk esas alınır. İslam Hukukunda çocukluk döneminin tespitinde cinsel olgunluk, akıl olgunluğu ile birlikte esas alınır. Ayrıca İslam Hukuku çocuğa, yaşı ve yetenekleriyle orantılı biçimde belirli haklar tanır ve sorumluluklar yükler. Çağımızda ülkeler, çocuğun zihin faaliyetlerinin olgunlaşmasını temel almakta ve toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve nüfus yapısını gözeterek medeni haklardan yararlanma ehliyeti, ceza ehliyeti, evlenme ehliyeti, çalışma ehliyeti, seçme ehliyeti, seçilme ehliyeti, askerlik ehliyeti gibi birçok konuda farklı yaş ve olgunluk ölçütleri uygulanmakta ve genelde bu sınırlar kanunla belirlenmektedir. Çocukluk yaşı, insanın fizyo-psişik gelişim evrelerine göre belirlendiğinden çocuklukla yetişkinlik arasındaki çizgi göreceli, yapay ve değişkendir. Ceza hukukunda cezai ehliyet yaşı, ülkeye göre değişir. Örneğin: Ülkemizde 12, İngiltere'de 10, İsviçre'de 7, Almanya'da 14'tür (Erdoğan, 2011: 15-16).

Tablo 3. Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı

Yıl	2010	2011	2012	2013	2014
Toplam	83393	84916	100831	115439	117486
Erkek	74251	76405	89667	102350	102493
Kadın	9142	8511	11164	13089	14993

Kaynak: TÜİK (23.06.2016).

Suça sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine getirilen 117486 çocuktan 45211'ine yaralama suçu isnat edildi. Bu suçu 30498 çocuk ile hırsızlık, 8855 çocuk ile de uyuşturucu

veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak suçu izledi. Ayrıca, 4391 çocuk tehdit, 4212 çocuk ise mala zarar verme suçu ile isnat edilerek güvenlik birimlerine getirildi (TÜİK, 23.06.2016).

Zaman içinde büyüyen ve ergin olan çocuk, okul ve arkadaşlarından etkilenmekte ve sosyal çevre kavramını geliştirmektedir. Eğitim-öğretim seviyesi ile çocuğun suça itilmesi arasında ters orantılı bir ilişki mevcuttur. Yapılan araştırmalarda, suça itilmiş çocukların daha çok düşük eğitim düzeyine sahip bulundukları, herhangi bir arkadaş grubuyla ilişki kuramadıkları ve toplum dışına itilmiş oldukları vurgulanmaktadır. Arkadaşlık, toplumsal yaşamın en önemli ilişkilerinden biri ve gencin ev dışındaki özgürlüğünün ürünüdür. Okul ve ailede doğru ilişkiler sürdürebilen genç, toplumsal yaşamda da deneyerek zaman zaman yanılarak da olsa kendi eğilimlerine ve yapısına uygun arkadaşlar bulacaktır. Hem kendi, hem karşı cinsle sürdürülen arkadaşlık ilişkileri toplumsal ve cinsel kimliği pekiştirir. Ancak bu kimliğin oluşum sürecinde çocukluktan ergenliğe geçiş yapan kişinin vücudunda biyolojik değişmelerin yanı sıra ruhsal gelişim ve psikososyal farklılaşmalar da ortaya çıkmaktadır. Genel olarak 11-20 yaş olarak kabul edilen ergenlik döneminde duygusal coşku, taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, toplum içinde sivrilme, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Çocuk bu dönemde tam bir arayış sergileyerek toplumsal ve bireysel sorumluluk ve özerklik arasında denge kurmaya çalışmaktadır. Söz konusu dengeyi sağlarken, içgüdüsel ve dürtüsel olarak pek çok saldırgan davranışlar, şiddet eylemleri gibi suç sayılabilecek hatalar sergilemektedir. Bu hataların suç olarak kabulünde ise çocuk kendini bir anda benzer suçları işleyenlerle aynı mekânda bulmakta, yeni suçları ya da davranış bozuklukları da öğrenerek yeni bir kişilik geliştirmektedir (Tüzün, 2000: 321).

Çocuklar hangi kurallara neden uyulacağını yeterince algılayamazlar, çünkü henüz a-sosyaldirler, toplumsallaşma süreci tamamlanmamıştır. Çoğunlukla yetişkinler, onlara uyulacak kuralları nedenleriyle anlatmazlar. Aslında kurallarda onların doğal dürtüleriyle çelişmektedir. Ergenlik dönemindeyse, suça yönelten etkenler, hızlı bir bedensel ve ruhsal değişimden, kalıtsal nedenlerden, zekâ potansiyelinin sınırlılığından kaynaklanacağı gibi, çocukluk evresine dek uzanan yanlış eğitim ve yetersiz sevgi kökenli de olabilir. Öte yandan, değişen değer yargıları, ahlak kurallarının yarattığı karmaşa, hızlı ve düzensiz kentleşme ve

sanayileşme, göçler, ekonomik bunalımlar gibi sosyo-ekonomik kaynaklı nedenler de ergeni suça iten nedenler arasında sayılabilir. Burt, çocuk suçluluğunu, bir çocukluktaki anti-sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir duruma düşmesi biçiminde tanımlar. Yarardan uzak olma, kötü niyetle işlemiş olma ve olumsuzluk çocuk suçluluğunun tipik özellikleri arasında sayılabilir. Örneğin, girdikleri şapkacı dükkânından bir tek şapka alıp, diğerlerini parçalayan, bir sepet şeftali çalıp, birkaçını yedikten sonra, gerisini çürümeye bırakan çocuklar, bu özelliklere uygun bir davranış göstermişlerdir (Yavuzer, 2006: 31-32).

Suç işlemiş çocukların aileleri incelendiğinde bu ailelerin daha çok yoksul ve çok çocuklu aileler olduğu göze çarpar. Aile içinde kavga, gürültü ve geçimsizlik sıktır. Uygulanan disiplin ise ya çok sert ya da çok gevşektir, ceza yöntemi olarak dayak, sık ve ölçüsüzce kullanılır. Aile reisi olan babanın da suça yatkın olması söz konusudur. Suçluluğa katkı sağlayan etkenler, evdeki ölüm, boşanma ya da evi terk etme, anne baba sevgisinin ve disiplinin derecesi gibi durumları içerir. Ayrıca duygusal yoksunluk ve uygun modelin olmayışı da suç işlemiş çocukların ailelerinde saptanmış bulgular olarak karşımıza çıkar. Tüm bunların yanı sıra çevresel faktörler de çocukları suç işlemeye teşvik edici rol oynamaktadır. Akran grupları, göç, kentleşme, okul, iş hayatı, medya gibi çevresel faktörler çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakır. Suç işlemiş ya da işlemeye eğilimli olan bireylerle aynı ortamda olan çocuklar suç işlemeye daha yatkın olurken bu noktada kentleşme ve göç gibi toplumsal hareketliliklerin belirleyiciliğinden bahsetmek mümkündür. Ekonomik nedenlerle küçük yaşta çalışmaya başlayan çocuklar, sosyalizasyon süreçlerini yeterince yaşayamama, kendilerini yaşlıları ile kıyasladıklarında ortaya çıkan eksiklikler ve yaşam kalitesinin düşüklüğü gibi nedenlerle şiddete başvurabilmektedir. Ayrıca kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile zamanının büyük kısmını bu araçlarla ilgilenererek geçiren günümüz çocukları, suçun ve suçlunun normalleştiği, heyecanlı ve çekici biçimde sunulduğu yayınlardan etkilenip özellikle buralarda sunulan tiplere özenerek suç işleyebilmektedir (Aksen, 2011: 70-71).

Çocukların suça itilmelerinin arkasında çok boyutlu, sosyo-psikolojik, ekonomik ve kültürel etkiler bulunur. Sistem içerisinde çocuğu en çok etkileyen ise ailedir. Ailedeki yoksunluk, yoksulluk, şiddet, üyeler arasındaki sevgi-saygı eksikliği vb. birçok neden çocuğu suça hazırlar. Bu olumsuzlukları takip eden arkadaş çevresi ve okul sistemindeki eksiklikler suça

itilmeyi pekiştirir.

Çocuk suçluluğu ve suça sürüklenen çocuklar ile çalışma konusunda literatüre bakıldığında günümüz sosyal hizmetinin de geldiği yere paralel olarak çok sistemli bir yaklaşım öne çıkmaktadır. Bu noktada sadece bireye (çocuk) bakmak yerine, bireyin içinde bulunduğu sistemleri de (aile, okul, arkadaşlar vb.) incelemek, sistemlerin birbirleriyle etkileşimlerine bakmak sosyal problemi görmek için gerekli görülmektedir. Ekolojik sistem perspektifi yukarıda bahsedildiği gibi bireyler arası ve bireylerin içinde bulunduğu sistemler arası etkileşimleri anlayabilmek için önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Ekolojik sistem perspektifi çerçevesinde yapılan bir değerlendirme iki önemli noktadan oluşmaktadır. İlk nokta zayıf ve güçlü yönlerin tespiti diğer nokta da ihtiyaç duyulan hizmetlerin belirlenmesidir (Nadir, 2011: 166).

Çocuk suçluluğunda ekonomik koşulların suça ilişkisi yetişkinlere göre farklıdır. Yetişkin suçlular genellikle ekonomik nedenlerden ve haz için suç işleme eylemini gerçekleştirirken çocuklar ekonomik nedenlerden değil içlerinde bulundukları sosyo-psikolojik nedenlerden dolayı suça yönelmektedirler.

Anti-sosyal davranış bozukluğu yetişkinliğe doğru uzanır. Bu kişiler yasalara uygun davranış biçimine ayak uyduramazlar (Durak, 2013: 21). Çocukların a-sosyal olmaları ve sosyalleşmemeleri, suç işleme eyleminde bulunma olasılıklarını artırır.

Çocukların gerçek gereksinimlerini, gerçek olmayan gereksinimlerinden ayırt edebilmeleri oldukça zordur. Gelir düzeyinin düşüklüğü başlı başına çocuğu suça yöneltici bir etken değildir. Fakir ailelerin birçoğunun çocuklarının suç işlememesi, gelir düzeyi iyi olan ailelerin çocuklarında da bu tür davranışlara rastlanması bunu açıkça göstermektedir. Çocuk suçluluğunda etkili olan, ailenin gelir düzeyinin düşüklüğü değil, bunu nasıl algıladığı ve çocuklara nasıl yansıttığıdır (Yavuzer, 2006: 247). Bundan dolayı suça sürüklenmiş çocukların ailelerine yönelik yapılacak olan sosyal hizmet müdahalelerinde sadece ailenin ekonomik durumuna yoğunlaşmamalı ailelinin nasıl çocuk yetiştirmesi gerektiği çocuğa ne tür ahlaki ve eğitim temelinde yönlendirmelerde bulunabileceği hususunda da rehber olunmalıdır.

Çocuk ne doğuştan kötü, ne de doğuştan iyi bir varlıktır. O her canlı gibi değişen, çevresiyle etkileşen ve gelişen bir bireydir. İyiye de kötüye de açıktır. Sonucu belirleyen hiç kuşkusuz eğitim ve yaşantılardır. Çocuk suçluluğu sorunu hukuksal boyutun ötesinde; psikolojik nitelikte bir olgudur. Çocuk suçluluğunu ölçümlemede; suç-çevre, suçların çeşitliği, suç-yaş, suç-cinsiyet ve suç- eğitim gibi bileşenlerin analizi ve ilişkileri belirleyici faktörlerdir (Tüzün, 2000: 320).

Çocuk suçluğu ile mücadelede aile, eğitim ve çevre faktörlerinin yapısal fonksiyonel bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir. Uzman, sosyal hizmet müdahaleleri ile içinde bulunduğu dezavantajlı durumdan çıkarmak istediği çocuğu toplumsallaştırmalıdır. Burada eğitimin önemi büyüktür, çünkü genç-çocuk suçlular yetişkin suçlulara göre daha eğitilebilir ve yönlendirilebilir olduğu için genç-çocuk suçlular yetişkin olmadan ciddi eğitim çalışmaları yapılması gerekmektedir.

Çocuk suçluğu ile mücadele kuşkusuz sosyal hizmetin çatısı altında yapılmalıdır. Çünkü çocuk suçluluğunun nedenleri yukarıda da değindiğimiz gibi, aile, çevre, okul, grup ve genel olarak toplumsal yapının bileşenlerinin etkileri ile ortaya çıkmaktadır. Bütün bu alanlara yönelik çalışmalar sosyal hizmet uygulamaları ile koordine edilebilir. İl genelinde aile ve sosyal politikalar il müdürlükleri, merkezi anlamda ise aile ve sosyal politikalar bakanlığı bünyesinde koordine edilmeli ve sahiplenilmelidir.

Ülkemizde çocuk suçluluğu ile mücadelede yanlış bir algı düzeyi hâkimdir. Çocuk suçluluğu ile mücadeleyi ilk başta emniyet ve jandarma çocuk şube/büro görevlilerinin yapması gerektiği anlayışı ise halen devam eden bir süreçtir. Ancak unutulmamalıdır ki daha öncede değindiğimiz gibi çocuk suçluluğu hukuksal bir sorun değil sosyo-psikolojik bir sorundur. Günümüzde çocuk suçluluğu ile mücadele sadece hukuksal anlamda devam etmektedir, mücadelenin sosyo-psikolojik alt yapısı ihmal edilmiştir. Emniyetin Çocuk Şube Müdürlüklerinde sosyal hizmet uzmanları görev almaktadır. Ancak bu görevlilerin yetersizliği hem mağdur çocukların takiplerini zorlaştırmakta hem de yoğun prosedür gerektiren faaliyetler içinde olduklarından suça sürüklenen çocuklara yönelik rehabilitasyon faaliyetleri gösterememektedirler.

Çocuk suçluluğu ile mücadelede öncelikle sosyal hizmetler çatısı altında, alanı bilen, bu konuda eğitim almış, sosyal hizmet uzmanları, sosyologlar, psikologlar, pedagoglar gibi profesyoneller aktif bir rol almalıdır. Bu görevliler, işin elzem ve zaman kaybı taşımayacak bir işle uğraştıklarından önlerindeki bürokratik hantallık kaldırılmalı, minimize edilmeli, uzmanlar direkt müdahale yetki ve yeterliliğine sahip olmalıdır. Belirttiğimiz uzmanlar mücadelede zorlandıkları veya kendilerine zarar verebileceklerini düşündükleri vakalarda ve hukuksal anlamda cezai müeyyide gerektirecek durumlarda kolluk güçlerinden (emniyet/jandarma çocuk şube/büro görevlilerinden) yardım talep etmelidir.

Suçta itilmiş çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamaları sadece kamu tarafından değil, STK, basın yayın ve genel olarak toplumun desteği ve yardımı ile yapılmalıdır. Aksi takdirde uygulama ve mücadeleler eksik kalacak ihtiyacı olan her bir bireye ulaşamayacak ve devamlılığı sağlanamayacaktır.

Aileyi destekleyen ve güçlendiren sosyal hizmet programları geliştirerek çocukların suça itilmesinin önüne geçilebilir. Çok boyutlu bir kavram olan çocuk suçluluğu, ancak aile kurumuna yapılan olumlu müdahaleler ile elimine edilebilecektir. Bu kapsamda her mahallede aile danışma merkezleri ya da destek hizmetleri vb. birimlerin oluşturulması, çocuğun ve ailenin bu merkezlere yönlendirilmeleri konusunda cesaretlendirilmeleri büyük önem taşımaktadır (Baykara Acar ve Gökçearslan Çifci, 2011: 63).

Bir sosyal hizmet müdahalesi olarak suça sürüklenmiş çocuklara yönelik adli soruşturma ve kovuşturma aşamasında Sosyal İnceleme Raporları (SİR) önem arz etmektedir. Sosyal hizmet uzmanı tarafından hazırlanan SİR'ler ile çocuğun içinde bulunduğu sosyo-psikolojik, ekonomik vb. bütün durumu, çocuk hakkında karar vericileri etkilemekte ve bu durum koruma ve bakım tedbirlerinde çocukların hayatına yön vermektedir.

SİR, çocuğun kanunla ihtilafa düşmesine neden olan faktörleri, çocuğu içinde yaşadığı çevrede (ailesi, arkadaşları, okul yaşamı, oturulan çevre vb.) bütüncül (generalist) biçimde değerlendiren, bu değerlendirmeye bağlı çocuğun yararı ve toplumla bütünleşmesi amacı temelinde çocuk ve çevresindeki değişimi hedefleyen belgelerdir. Çok faktörlü bir olgu olarak kabul edilen çocuk suçluluğunda yapılacak değerlendirme ve müdahale çocuğu çevresi içinde öngörmelidir. Kanunla ihtilafa düşme, çocuğun yararına çalışmayan

sistemlerin bir sonucudur. O halde bu sistemleri değişme hedefine koymak ve tekrar çocuğun yararına çalışmasını sağlamak, sosyal hizmet müdahalesinin temelini oluşturacaktır. Böyle bir bakış açısını ekolojik sistem perspektifi sunmaktadır. Sistem kuramı ve ekolojik görüş, bir toplumsal sorunun tüm öğelerini değerlendirmeye olanak tanıyan bütünsel ve dinamik bir kavram ve uygulama erevesi sunar. Ekolojik sistem perspektifi, suça sürüklenmiş çocuğun çevresindeki sistemlerle etkileşimlerine odaklanır ve bu etkileşimlerin çocuğun suça srklenmesindeki yerini değerlendirmeyi sağlayacak bakışı verir. Bu bakış açısı, suç davranışını, çocuğun bir kusuru olarak değil, çocuğun yararına çalışmamış sistem ve etkileşimlerine bağlar. Öyle ise, yapılacak müdahalenin de bu bakış açısına dayanarak söz konusu sistemlere ve etkileşimlere odaklanması beklenir (Sosyal alışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı, 2013: 286-287).

Sosyal inceleme raporu KK'nın 35. maddesinde öngörülmüştür. Maddeye göre, ocuk Koruma Kanunu kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, ocuk hkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukuk anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur. Derhl tedbir alınmasını gerektiren durumlarda sosyal inceleme daha sonra da yaptırılabilir. Mahkeme veya ocuk hkimi tarafından ocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hlinde, gerekçesi kararda gösterilir. Fiili işlediği tarihte on iki yaşını doldurmuş on beş yaşını doldurmamış olan suça sürüklenen çocukların ceza sorumluluğunun tespiti bakımından, bunlar hakkında mutlaka sosyal inceleme yapılması gereklidir. Yapılan inceleme neticesinde oluşturulan rapora göre hâkim çocuğun ceza sorumluluğunun olup olmadığına karar verir (Kayı, 13.06.2016).

ocuk suçluluğu alanında sosyal hizmet uzmanı, suç işlemiş çocuklarla çalışır. ocuk suçluluğu alanında sosyal hizmet uzmanı, ocuk tutukevleri, ıslahevleri, ocuk mahkemeleri, ocuk şubeleri ve ocuk suçluluğu ile ilgili olarak çalışan sivil toplum örgütlerinde görev alırlar. Çalışmanın konusu çerçevesinde ocuk mahkemelerinde sosyal hizmet mesleğinin işlevleri anlatılmaya çalışılacaktır. ocuk mahkemelerinde sosyal hizmet uzmanının temel görevlerinden birisi, çocukla ilgili olarak sosyal inceleme raporu hazırlamaktır. Sosyal inceleme raporu, müracaatı ile sosyal hizmet uzmanı arasındaki ilişkiye dayanılarak

hazırlanır. Sosyal inceleme raporları aracılığıyla sosyal hizmet mesleği, gelişmenin gerisinde kalmış birey ve grupların toplumla bütünleşmesi için ilk adımı atar. Sosyal inceleme raporları suç işlemiş çocuğun yeniden toplumsallaşması sürecinin başlangıç noktasını temsil eder. Sosyal hizmet uzmanı sosyal inceleme raporları aracılığıyla çocuk mahkemesi ile toplumdaki diğer kaynaklar arasında bir köprü görevi üstlenir. Öte yandan çocuk mahkemelerinde hazırlanan sosyal inceleme raporları, sosyal hizmet uzmanının savunuculuk rolünü yerine getirmesinde önemlidir (Aytaç Doğan, 13.06.2016).

Suçla sürüklenen çocuklara yönelik yapılan çalışmalar suçla mücadelenin en etkin aşamadır. Çocukların daha kolay rehabilite edilip, sosyalizasyon süreçlerini kazanmaları daha kolay olduğundan, çocukta suç kemikleşmeden yok edilme olasılığı daha yüksektir. Yetişkin bireylerle çalışmanın çocuklarla çalışmaktan çok daha zor olduğu ortadadır. Suçlu profillerinin birçoğunun çocuk yaşlarda suça itildikleri gerçeği bu alanının ihmal bırakılamayacağı ve başta çocuk, aile ve sosyal çevre üzerine sosyal hizmet yaklaşımları temelinde top yekûn bir mücadele yapılması gerekliliğini ortaya koyar. Unutulmamalıdır ki çocukların suça itilmelerini ne kadar çok önleyebilirsek toplumda cereyan eden suç ve suçlu sayısı da o nebzede düşüş gösterecektir. Geleceğin yetişkin suçluları olacak olan suça itilmiş çocuklara yönelik yapılacak toplum hizmetleri, sosyal rehabilitasyon, bireysel, ailesel ve çevresel etkenleri göz önüne alarak bütün sistemleri kapsayacak ekolojik, güçlendirici ve genelci sosyal hizmet uygulamalarının hem sağlıklı bir toplum oluşturmak, hem de çocukların yüksek yararı açısından önemi ortadadır.

3.1.4. Terörle Mücadelede Sosyal Hizmet Uygulamaları

***“Vatan toprağı kutsaldır,
kaderine terk edilemez.”***

M. Kemal ATATÜRK

Terörizm, toplumda genel bir korku ortamı oluşturmak ve belirli bir siyasi amacı elde etmek için sistematik bir şekilde şiddetin kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle terörizm bir siyaset yapma biçimi, hatta siyasetin en radikal biçimi olarak da tanımlanabilir. Terörizmle mücadelede aslında iki alt başlık olduğu söylenebilir. Bunlar; Terörle Mücadele ve Teröristle Mücadeledir. Teröristle mücadele, esas itibarıyla güvenlik güçlerinin yürüttüğü

silahlı mücadeleyi, terörle mücadele ise, güvenlik tedbiriyle birlikte sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda devletin bütün kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının topyekûn mücadelesini ifade etmektedir. Bu mücadelede, ülkedeki her kurum ve kişiye birtakım sorumluluk ve yükümlülükler düşmektedir. Türkiye'nin uzun yıllar boyunca tercih ettiği konsept, teröristle mücadele konseptidir. Mücadelenin, terörle mücadele ayağı uzun yıllar göz ardı edilmiş ya da fark edilememiştir (Altun ve Karaman, 2011).

İdealleri olmayan bir toplum, amacı olmayan insana benzer. Bir toplumu toplum yapan onun özgeçmişi (tarihi), şu andaki kimliği ve idealleridir. Bu üç konuda fikir birliği varsa, o toplum kendi kimliğini oluşturur. Toplumun ülkü denilen ortak idealleri ve hedefleri olması gerekir. Bir toplumun ortak idealleri yok edildiğinde, farklı insan gruplarından oluşan toplumda çatışma olacağı için o toplum dağınık. İnsan beyninde ortak bir ideal oluşturulmazsa beynin bir bölgesi farklı, diğer bölgesi farklı çalışır ve şizofreni ortaya çıkar. Toplumunda bir kısmı farklı, diğer kısmı farklı hedefler peşindeyse o toplumda huzur bozulur ve sosyal şizofreni denilen durum yaşanır (Tarhan, 2010: 39).

Ülkemizde yaşanan terör sorunu da bir nevi sosyal şizofrenidir. Terör sorununu şizofren olarak algılamak çözümsüz ve çaresiz bir hastalık, bir durum anlamı taşımamalıdır. Sosyal bir şizofreninin ürünü olan terörle mücadelede gerçekleştirilecek güvenlik, ekonomik, sosyopsikolojik ve kültürel müdahalenin yanında sosyal bilimlerin konuya değin analizleri ile müdahale yöntemleri bu hastalığı yok etmekte şüphesiz fayda sağlayacaktır. Burada kendi kültürel özelliklerimizi dikkate alan, toplumsal yapıyı açıklamada jakoben (tepeden inme) bir üslup taşımayan sosyal bilim faaliyetleri yararlı ve etkili olacaktır.

Ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan terör sorunu ile mücadelede yapılması gereken etkili yöntemlerden biride sosyal hizmet müdahaleleridir. Terörle mücadele yapılacak olan sosyal hizmet uygulamaları ile bu sorunun temelinde yatan sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve kültürel problemler yok edilmeli, bireyler içinde bulundukları bu sorunlardan arındırılmalıdır.

Terörle mücadelenin kapsamının belirlenmesi için öncelikli olarak terörün kapsamının ortaya konulması gerekmektedir. Terörün kapsamını belirlenebilmesi için de terörü ortaya çıkartan neden ve koşullar ortaya çıkartılmaya çalışılmalıdır. Terör eylemlerinin ve örgütlerinin

ortaya çıkmasına neden olan koşullar terörün boyutunun anlaşılması ve mücadele stratejilerinin belirlenmesine büyük katkılar sağlayacaktır. Bir ülkede veya toplumda terörün ortaya çıkmasının siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel nedenleri olabilir. Çoğu kez bu nedenlerden sadece biri terörün ortaya çıkmasının en önemli belirleyicisi gibi görünse de diğer nedenlerin etkisi göz ardı edilmemelidir. Çünkü göz ardı edilen diğer nedenler asıl belirleyici nedenin etkinliğini artıracak toplumsal ortamların oluşumuna altyapı hazırlamaktadır. Terörün kapsamını belirleyecek olan en önemli unsur, terörün sosyo-psikolojik nedenlerinin ortaya konmasıdır. Terör ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel nedenlerden kaynaklanabilir. Ülkelerin sosyal yapısındaki ani değişim ve dönüşümler birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Terörde sosyal yapıdaki ani değişim ve dönüşüm sonucu ortaya çıkan sorunların başında gelmektedir. Ekonomik veya siyasal nedenlerle ortaya çıkan göçün toplumsal yapıda hızlı bir değişim ve dönüşüme neden olması, birey ve toplumsal grup olarak bir yere ait olma (aidiyet) gereksiniminin karşılanmaması veya toplumsal çevre tarafından dışlanması veya aşağılanması ya da toplumsal çevre tarafından dışlandığı veya aşağılandığı hissine kapılması çoğu zaman suça ve teröre altyapı hazırlamaktadır (Baharçiçek ve Tuncel, 2011: 4-5).

Terör örgütleri kendilerine kazandırmak için hedefledikleri şahısların kültürel, sosyal durumu ve geçmişi ile ilgilenirler. Bunların içerisinde hedef şahsın ekonomik olarak dezavantajlı olarak ifade edilen gruplar içerisinde gelip gelmemesi de önemli görülmektedir. Terör örgütlerinin eleman kazanması ile ilgili yapılan çalışmalarda; yaş, ekonomik eşitsizlikler, yoksulluk, hükümet karşıtı organizasyonlarda yer almak, politik ortam, aile baskısından kaçma, medya, arkadaş, etnik köken ve polis baskısı gibi sebepler ele alınmıştır, ancak bazı çalışmalarda yoksulluk, eğitim seviyesi, işsizlik gibi hususların da ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Tüm bu hususlar, kişilerin kendilerini toplum dışında hissetmelerine neden olsalar da gerçek anlamda örgüte katılmaya neden olabilmeleri için iyi bir motivasyona ihtiyaç vardır (Köseli, 2011: 95-96).

Genellikle 17-23 yaş arası olan gençlik döneminde kişisel kimlik sorunları yaşayan gençler teröristler için potansiyel adaylardır. Teröristlerin ruh hali incelendiğinde ebeveynleri tarafından dövüldükleri veya cinsel tacize uğradıkları ve kişisel sınırlarının ihlal edildiği dikkati çeker. Pek çoğunun düşmanları tarafından aşağılandığı ve bu aşağılama sonucu öfke,

kin ve nefret duygularının baskın hale geldiği görülmektedir. Terörü besleyen en önemli psikolojik zemin, insanların kendilerini çözümsüz hissetmeleridir. Terörist kişiler genellikle kaybedeceği şeyi olmayan kişilerdir. Kendilerini güvende hissetmeyen, ümitleri tükenmiş, şiddeti kültürel inanç sisteminde benimsemiş alt kültür gruplarıdır (Tarhan, 2010: 308-321).

Terörle mücadelede yapısal bütüncül bir yaklaşım içinde olunmalıdır. Çünkü terörü oluşturan etmenler tek bir yönlü olmadığı gibi tek bir kaynaktan veya etkenden de oluşmaz. Bundan dolayı terörle mücadelede öncelikle nedenler ortaya konmalı nedenlere göre çözümler üretilmelidir.

Terör örgütlerine katılımı etkileyen birden çok faktör bulunmaktadır ve bunlar birbiri ile ilişkilidir. Birkaç faktörün birlikte etkisi ile ya da birden fazla faktörün etkileşimi neticesinde potansiyel kişi ve grupların örgüte katılım kararı aldıkları görülmektedir. Bu faktörlerin tamamına bütüncül bir yaklaşımla bakmak ve bu yönde önleyici uygulamalar geliştirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Sosyal hizmetin güçler perspektifi ve ekolojik yaklaşımı terör sorununu anlamamızda kolaylık sağlar. Örgüte katılan kişinin sosyal, psikolojik, ekonomik ve kültürel sorunları birlikte düşünülmelidir. Bu sorunlardan biri örgüte katılmada güçlü motivasyonu oluşturabilir ancak bu motivasyonun güçlü olmasına neden olan diğer etkenlerdir, bu durum göz ardı edilmemelidir.

Terör örgütü üyelerinin örgüte katılım yaşına bakıldığında, 15-21 yaş arasında büyük bir yığılma olduğu görülmektedir. Çocuk ve genç yaştaki bireylerin terör örgütlerine daha kolay katıldıkları görülmektedir. Bu bulgu hemen tüm toplumsal hareketlerin temel insan kaynağını gençlerin oluşturduğunu göstermektedir. Çocuk yaştakilerin katılımı ise, irade ve bilişsel kabiliyetleri henüz gelişmemiş bireylerin örgüte katılım kararını sağlıklı bir düşünce süzgecinden geçirerek almadıklarını, çocukların örgüte katılımın, bilişsel kapasitesi gelişmiş bireylerin hür iradeleri ile aldıkları bir karar sonucu gerçekleşmediği görülmektedir. Kız çocuklarının aile içinde baskı görmesi, miras verilmemesi, erkek çocuklarla eşit haklara sahip olunamaması, erken yaşta zorla evlendirmeler ve eğitim seviyesindeki düşüklükte örgüte kaçma nedenleri arasındadır. Sanki terör örgütünde kadınlara özgürlük verildiği şeklinde bir anlayış propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında terörün yoğun yaşandığı bölgelerde hızlı nüfus artışına rağmen yeterli sosyo-ekonomik politikaların geliştirilememesi, ekonomik durumu zayıf olan ailelerin illegal yapılanmalara maddiyat

uğruna göz yummaları bir başka etkidir. Nüfusu kalabalık ailelerden bir çocuğun örgütte olması kalabalık ailenin bir şekilde örgütle bağlantılı duruma gelmesine neden olmaktadır. Bir anlamda bu, örgütü ve örgüt söylemlerini aile içinde canlı ve güncel bir hale getirmektedir (Özveren vd., 2012).

Burada yaş faktörünün eğitim faktöründen ayrı düşünülmesi doğru olmayacaktır. Zira terör örgütünün potansiyel eleman grubunu teşkil eden genç ve çocukların tamamı ilköğretim ve lise çağındadır. Elde edilen veriler bunlar arasında örgüte katılanların eğitim süreçlerini tamamlamadan terör örgütünün eleman hedefi haline geldiğini göstermektedir. Üniversitelerdeki terör propagandaları, politik gençlerin legal görünümlü örgüt üyeleri tarafından desteklenmesi ve aile kontrolünden uzak gençlerin kandırılarak örgüte eleman sağlanmasında kullanıldığı görülmektedir. Bölgesel anlamdaki gelir dağılımındaki eşitsizlikler, sosyal politikaların üretilmemesi örgüte eleman kazanmada başka bir etkidir.

Ortaya konulacak çözüm önerilerinin uygulanmasında bütüncül bakış açısını yakalamak çok önemlidir. Buna paralel olarak da terörle mücadele; teröristle mücadele ve terörizmle mücadele boyutlarını içermektedir ve bu boyutların eşgüdümlü olarak yürütülmesi gerekmektedir. Terörü besleyen sosyal, ekonomik, kültürel, psikolojik ve siyasal sorunların çözümü kadar teröristle mücadele de bu süreçte ön plana çıkmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki teröristle mücadele, terörle mücadele çabalarının küçük bir bölümünü içerirken terörün köklü çözümünü öngören terörizmle mücadele daha uzun soluklu ve çok sektörlü çabalarının tamamını içermektedir. Kazanma-kaybetme ikileminde sivil toplum, üniversiteler, medya ve devletin ilgili kurumlarının bütüncül çabaları sayesinde bireyler terör örgütlerinden önce kazanılmalıdır (Özeren vd., 2012).

Terörün yoğun yaşandığı bölgelerde devlet gücü olmazsa bu boşluktan faydalanmak isteyen teröristler bu durumu lehlerine çevirebilirler. Bu bağlamda genel olarak terörle mücadele ayağında güvenlik güçlerinin teröristle mücadelesi hiçbir zaman zaafa uğratılmamalıdır. Güvenliği sağlanamayan bir yerde sosyal politikaları gerçekleştirmek daha güç olur ve bölge halkında devlete olan güven sarsılır. Yani burada anlatılmak istenen yeni paradigma olarak geliştirilen terörle mücadelede, geleneksel yöntem diye teröristle mücadele ayağı göz ardı edilmemelidir. Mücadele hem terörle hem de teröristle olmalıdır, birinden birini

uygulamamak mücadeleyi eksik ve yarım bir hale getirecektir. Terör sorunu bütün bileşenleri ile yok edilmelidir.

Terörle mücadelede, sosyal hizmet faaliyetleri öncelikle aile ile yapılacak olan sosyal hizmet müdahaleleri olmalıdır (Ailelere yönelik sosyal hizmet müdahalesi yaklaşımları ile ilgili olarak çalışma içinde bir sonraki bölümde daha detaylı yer verilmiştir). Kız çocukların okutulması birçok açıdan önem arz etmektedir. Kız çocuklarının okullara gitmesinin sağlanması farklı problemlerin de önüne geçecektir.

Terör örgütleri yukarıda belirtilen özellikleri taşıyan insanların içinde bulundukları dezavantajlı durumları istismar ederek, bu insanları taraflarına çekmekte ve bunu yaparken de fazla çaba sarf etmemektedirler. Çünkü her yönüyle dezavantajlı durumda olan birey kendince en küçük bir çıkışı bile, içinde bulunduğu sosyal- psikolojik durumdan kurtuluş olarak görmektedir.

Bireye yapılacak olan sosyal hizmet müdahalesi ile bireyin aile içerisinde yaşadığı sosyalleşememe, öz saygı kaybı ve kendini değersiz hissetme sorunlarının önüne geçilmelidir. Burada esas olan müdahaleyi yapacak olan uzmanın (sosyal hizmet uzmanı, sosyolog, psikolog vb.) bireyi içinde bulunduğu kültür ve aile yaşantısı içinde ele alması ve sorunlarına bu yönüyle yaklaşarak çözüm bulması gerekmektedir. İstisnai durumlarda ise yani uzmanın, dezavantajlı durumda olan bireyin ailesine ve içinde yaşadığı kültüre ulaşamaması durumunda uzman doğrudan bireye müdahale etmelidir. Uzmanın buradaki rolü danışman, bireyin rolü ise danışan olmalıdır. Uzman mevcut koşullarda uygun bir ortam sağlayarak bireyi içinde bulunduğu dezavantajlı durumdan çıkmasına yardımcı ve yol gösterici olmalıdır. Bu noktada uzman danışana açıklamacı bir yaklaşım yerine anlamacı bir yaklaşımla ulaşmayı denemelidir. Bu sayede uzman danışana kendisi hakkında bilgi vermekle birlikte danışanın içinde bulunduğu şartları da anlamasına, tanımasına yardımcı olarak öz güven kazandırmalı ve sorunlarının çözümünü, sorunlarından kaçış yolu olarak gördüğü terör örgütünün değil kendisinin çözebileceği inancını kazandırmalıdır.

Bireye yönelik sosyal hizmet müdahalesi güçler perspektifinde olmalı, çeşitli sosyo-psikolojik sorunlardan kaçış yolu olarak örgüte katılmak yerine kendi içsel sorunlarını çözebileceği algısı oluşturarak, içinde bulunduğu sorunlardan illegal yapılanmalara

bulaşmadan çıkabileceği inancı oluşturulmalıdır.

Terörle mücadele şüphesiz çok boyutlu önlem ve politikaları gerektirir. Öncelikli olarak terörle mücadelede siyasal önlemler alınmalı ve bu önlemler de ekonomik önlemler ile desteklenmelidir. Bu önlemlerin yanında hukuki düzenlemeler yapılmalı ve askeri açıdan da mücadeleye devam edilmelidir. Alınacak olan bu önlemler uluslararası ilişkilerle de desteklenmelidir. Terörle mücadelede sosyal ve kültürel önlemler de çok önemlidir. Çünkü ayrıştırma boyutunda yürütülen politikalar daha çok bir millet oluşturma, bir kimlik inşası boyutunda yürütülmektedir. Burada önemli olan sosyal bütünleşmeyi sağlamak olmalıdır. Terör örgütünün, farklılıkları ortaya koyarak yürüttüğü ayrıştırma, politika ve propagandalara karşı benzerliklere, ortak değerlere, sosyal bütünleşmeyi sağlamaya yönelik politika ve propaganda yapılmalıdır. Yapılacak olan kültürel ve sosyal bütünleşmeyi sağlayıcı önlemler terörle mücadelede sosyolojik anlamda mücadelenin önemini ortaya koymaktadır. Unutulmamalıdır ki toplumsal yapımızda farklılıklardan çok benzerliklerimiz vardır (Türkkahraman ve Şahin, 2011).

Toplumsal yapıda sosyal bütünleşmeyi sağlamak için sosyal hizmet argümanları birer araç olarak kullanılmalıdır. Toplumsal yapıdaki eşitsizlikler, sosyal politikalar bağlamında yürütülecek olan sosyal hizmet müdahaleleri ile yok edilmelidir. Gerek ekonomik, gerek kültürel, gerek sosyolojik ve gerekse psikolojik destek niteliği taşıyan sosyal hizmet müdahaleleri toplumsal bütünleşmeyi, birliği ve beraberliği sağlamada önemli rol üstlenecektir. Böylece toplumsal yapıyı oluşturan her bir birey devletine ve ülkesine aidiyet duygusu ile bağlanacak, terör örgütlerinin ayrıştırmaya yönelik propagandalarına sosyolojik ve psikolojik anlamda karşı koyacak, tepki gösterecektir.

Terörle mücadele topyekûn bir mücadeledir. Yani mücadelede sadece operasyonel faaliyetler ile başarıya ulaşılamamaktadır. Operasyonel faaliyetlerin yanında sosyal, psikolojik, kültürel, siyasal ve ekonomik faaliyetlerde yürütülmelidir, aksi takdirde tek yönlü mücadele yarım ve yetersiz kalacaktır. Mücadelede operasyonel faaliyetler kadar önemli olan diğer bir mücadele yöntemi de önleme faaliyetleridir. Önleme faaliyetlerinde sosyal hizmet müdahaleleri ailelere yönelik olmalıdır. Çünkü terör suçuna bulaşmış bireye ulaşmak ve içinde bulunduğu yanlış görüşlerini sağlamak ön yargılarından dolayı çok zordur ve ancak ailenin desteği ile başarıya ulaşılabilir. Terörle mücadelede aileler ile yapılacak olan

alışmalar çok önemlidir. Terör örgütlerinin bir düşman olarak, kendilerini en çok zorlayan kurum olarak aileyi görmeleri bu önemi ortaya koymaktadır (Alkan, 2009).

Aile ile görüşecek olan uzman (sosyal hizmet uzmanı, sosyolog, psikolog veya terör uzmanı kolluk görevlisi) rasyonel ve realist bir şekilde aileye içinde bulunulan durum hakkında bilgi vermeli, aileyi n yargısız dinlemeli, aile ile yapılan çalışmalarda empati kurabilmelidir. Sosyal hizmet müdahalelerinde empati vazgeçilmez bir psikolojik yaklaşım şekli ve yöntemidir.

Terörle mücadelede uygulanacak sosyal hizmet müdahalelerinde müdahale edilecek alan çok kırılgan ve n yargıları içeren tutumlar olacağı için uzman bu konuda çok deneyimli ve azimli olmalıdır. Burada sosyal hizmet uzmanının üstleneceği rol ve davranış tarzı, danışanın sorunlarını dinlerken empatik tepkiler vermesi, onu anladığını ve onunla birlikte hissettiğini yansıtmamasının rahatlatıcı olacağına kuşku yoktur. Ama empatinin kullanımında temel amaç yalnızca danışanın rahatlamasını mı sağlamaktır. Empati bunun ötesinde, sosyal hizmet uzmanının bireysel sorunlara ilişkin kavrayış yeteneğini artırmakta, bireyin potansiyel güçlerini keşfetmesini kolaylaştırmakta ve çözüm stratejilerinin en iyisini belirlemesinde etkili bir kılavuz olmaktadır. Son tahlilde, sosyal hizmette sorun zme sürecinin belki de en değerli boyutunun danışan ve sosyal hizmet uzmanı arasındaki etkileşim olduğu unutulmamalıdır. Sosyal hizmet uzmanının danışanı biricik deneyimler yaşayan özgün bir varlık olarak görmediği, danışanın düşüncelerini keşfetmediği, duygularını anlayıp ona bu anlayışı yansıtmadığı ve danışanın gereksinimlerini onun bakış açısıyla değerlendirmedeği bir etkileşim empatiden kesinlikle uzak olmakla kalmayacak, ayrıca danışanın profesyonele güven geliştiremediği bu etkileşim başarıdan da yoksun olacaktır. Öte yandan empatik duyarlığa dayalı bir etkileşimin tesis edilebilmesi, sosyal hizmet uzmanının bazı kişisel özellikleri taşımasına bağlıdır. Kaygılı, zgveni az, önyargılı ve düşük benlik saygısı olan bir profesyonel dikkatini kendi içine yöneltmektedir. Kendi benliğini aşarak başkasının duygu ve düşüncelerine ulaşması ise oldukça güçtür (Tuncay ve İl, 2009: 50).

Empatinin önemine ve empatik davranışı oluşturacak olan uzmanın ne gibi özellikler taşıması gerektiği hangi özelliklerden kaçınması gerektiği hususuna değindikten sonra uzman kişinin aile ile nasıl görüşme yapacağı, nelere dikkat edeceği konusu da iletişimin devamı ve geribildirim alabilmek için önem arz etmektedir. Aile ile iletişime geçecek olan

uzmanın istemeden yapacağı yanlış bir tutum iletişimi kesebilir ve terörle mücadelede aile desteğini sağlamak yerine ailenin taraf olarak karşı bir tutum içine girmesine etki edebilir. Ailelerle ilgili yapılacak çalışmalarda uzmanın nelere dikkat etmesi gerektiği, görüşmelerin nasıl olacağı ile ilgili olarak Alkan'ın, çocukları terör örgütü tarafından ilgilenildiği öğrenilen veya çocukları terör örgütlerinde faaliyet yürüten ailelerle yürütülecek olan çalışmalarda dikkat edilmesi gereken hususlar konusundaki görüşleri yönlendirici olmuştur:

“1. Her şeyden önce, bu çalışmayı yürütecek olan personelin önyargısız, istekli, arzulu, özverili ve sabırlı olması gerekmektedir.

2. Her il, çocuğu terör örgütlerinde faaliyet yürüten aileleri tespit ederek bir bilgi havuzu oluşturmalıdır. Bu bilgi havuzunda ailelerin ve çocukların son durumlarıyla ilgili bilgiler sürekli yenilenmelidir.

3. Sağlıklı bir iletişim kurabilmek için ailelerin, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, dini, etnik vb. hassasiyetleri önceden belirlenmelidir. Aileyle görüşmeler yapılırken, mahalle çevresi de göz önünde bulundurularak en uygun ortam ve en uygun yaklaşım tarzı seçilmelidir.

4. Ailelerle çalışma yürütecek olan personel, terör örgütlerinin ideolojileri, örgütlenme şekilleri, eylem yöntemleri, militan psikolojisi, çocuk ve gençlik psikolojisi, aile psikolojisi, iletişim ve psikolojik harekât konularında eğitim almış, birikim sahibi, konuşması düzgün personel arasından seçilmelidir.

5. Aileleriyle iletişim kurulan örgüt mensuplarıyla telefon ya da aracı şahıslarla yapılacak olan görüşmelerde görüşmeci, örgüt mensubu ile ilgili her türlü bilgiyi toplamalı, sabırlı ve kararlı olmalıdır.

6. Terör örgütlerinin ideolojik özellikleri ve faaliyet yürüttüğü alanlara göre Jandarma, Milli Eğitim, Üniversite, Müftülük vb. diğer kurumların da desteği alınarak, her bir örgüt mensubu için ayrı bir kazanma stratejisi belirlenmelidir.

7. Her bir çalışmanın ekonomik ve sosyal maliyeti vardır. Bu çerçevede, ailelerle yürütülecek olan çalışmaların etkin ve verimli olabilmesi için her bir çalışma için maliyeti hesaplanarak finansman ayrılması gerekmektedir” (Alkan, 2009: 52-56).

Terörle mücadele, zorluklarla girift hale gelmiş, zaman isteyen, sabırlı, meşakkatli, iç dinamikler kadar dış dinamiklerinde etkisinin çok fazla olduğu, toplumsal yapının değişim ve gelişmelerin sürekli göz önünde bulundurulması gereken, vefakâr vatan sevdalısı, aynı mefkûrenin potasında eriyen fertlerle gerçekleştirilebilecek bir mücadeledir. Terörle mücadelede, geleneksel yaklaşım tarzı yerine, bilimsel, profesyonel, uygulanabilir, rasyonel, realist, demokratik, hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve onuruna saygıyı gözeten yaklaşım tarzı ve yöntemlerle başarıya ulaşılabilir.

Terörle mücadelede öncelikle yapılması gereken, durum analizi yaparak mevcut halin profili çıkartılmalı ve mücadele edilecek alanlar belirlenerek bu alanlara göre mücadele yöntem ve stratejileri geliştirilmelidir.

Bu alanlar gri ve siyah alanlar olarak belirlenmelidir. Gri alan aktif olarak terör örgütüne katılmamış/suçta bulaşmamış ancak her an katılabilir sosyolojik ve psikolojik durumda olan sempatizan kişileri kapsarken, siyah alan terör örgütü mensubu kişileri kapsamalıdır. Gri alanda sosyal hizmet uygulamaları ile bilgilendirme ve önleme faaliyetleri gerçekleştirilmeli, bireyin terör örgütüne duyduğu bağlılık ve yakınlık duygusu yok edilmelidir. Siyah alanda ise örgüt üyelerine güvenlik konsepti anlamında profesyonel operasyonel faaliyetler ile mücadele yöntem ve stratejileri gerçekleştirilmeli, teslim olan örgüt üyelerine ise hukuksal müeyyide kapsamında cezaevlerinde hukuksal olarak uygun şartları taşıyanlara sosyal hizmet uygulamaları ile rehabilitasyon çalışmaları yapılmalıdır.

Hem gri hem de siyah alanda yürütülecek olan sosyal hizmet müdahaleleri, kültürel özellikler göz önünde bulundurularak, ailelerinde desteğini alarak sorunları anlamaya ve çözümlemeye yönelik müdahaleler olmalıdır. Bu sayede aile ile birlikte, ailenin desteği ile yapılacak olan sosyal hizmet müdahaleleri daha etkin bir şekilde önleme ve rehabilitasyon çalışmalarının sağaltımını pozitif olarak etkileyebilir.

Kültürel ve etnik farklılıklar aile yapısının temelini oluşturur. Kültürel değerleri anlamak uzmana aile sisteminin güçleri ve dirençleri hakkında çözüme yönelik kullanabileceği bilgiler sağlar. SHU, ailenin kültürel kökleri konusunda duyarlılık geliştirmelidir. Ailenin göç öyküsünde, ailenin ne zaman göç ettiği, geldikleri yerdeki koşulları, destek sistemleri ve yerleştiği yerdeki kabul görme durumları değerlendirilmelidir. Çocukların okul ve sosyal çevresi de ailenin iyilik hali için çok önemlidir. İstikrarlı bir iş, aile sisteminin istikrarı ve kararlılığı için en kritik unsurlardan birisidir. Ailedeki kadın-erkek iletişim kalıpları, değerlendirmede önemli bir faktördür. Ekonomik kaynakları değerlendirmede aileyi anlamada hayati bir önem taşımaktadır. Geniş aile yapısında büyük ebeveynler, teyzeler, amcalar, kuzenlerle ilişkiler çekirdek aile yapısının etrafındadır. Bu dışı doğru genişleyen aile yapısı, ailenin bireylerini destekleme açısından aile sistemine önemli güçler sağlamaktadır (Yolcuoğlu, 2007: 48).

Önleme faaliyetleri, daha az risk taşıyan, pratik ve geribildirim yüksek olduğu faaliyetlerdir. Buradan da hareketle önemli olan bireyin suça (teröre) bulaşmadan önüne geçebilmek ve terör örgütüne olan psikolojik bağlılık/bağımlılığın elimine edilebilmesidir. Bunu sağlayabilmek içinde toplumsal yapı içerisindeki marjinal birey ve grupları çözümleyebilecek ve yönlendirebilecek uzmanların çalışma yapması gerekmektedir. Bu alanda faaliyet gösterebilecek en etkili meslek veya disiplin olarak sosyal hizmet müdahaleleri etkin bir yere sahip olmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanları toplum içinde kendilerini, haklarını ifade edemeyen bireylerin de söz hakkı olması gerektiğine ve toplumdaki marjinal kesimlerin tüm toplum için değerli olabilecek görüş açlarına sahip olduğuna inanır. Belki de, sosyal hizmet, cinsiyet ayrımı, önyargı, ırk ayrımı ve özgürlüğe ilişkin baskıcı yapılandırmaları değiştirebilecek, güç-bilgi ilişkisini açığa vurabilecek tek meslektir (Özkan ve Yenimahalleli Yaşar, 2011: 155).

Türkiye uzun yıllardır terörle mücadele eden bir ülke olmakla birlikte bu mücadele genellikle sadece teröristle mücadele olarak algılanmıştır. Aslında öldürülen terörist sayısının yüksek olması terörle mücadelede başarılı olmanın değil, terör örgütlerinin yeni elemanlar kazandığının bir göstergesi olarak düşünülmelidir. Buradan hareketle, terörle mücadelede önleme iki temel yaklaşımı içermelidir. Birincisi terör örgütlerinin yapacağı eylemlerin önlenmesi; ikincisi ise terör örgütüne katılma sürecinde olan ya da olma potansiyelinde bulunan bireylere yönelik olarak yapılacak olan sistemli ve dinamik müdahalelerdir. Terör örgütlerinin daha kolay eleman veya taban kazanabildikleri sosyal, psikolojik, ekonomik, siyasal ve demografik şartların bilinmesi durumunda ancak politika üreticileri terörist örgütlerin eleman kazanma faaliyetlerinin önüne geçebilecek ya da engelleyecek politikalar hazırlayabilecekler, sivil toplum örgütleri ve kolluk güçleri haricindeki diğer resmi kuruluşlar da kendilerine düşen görevleri daha iyi anlayabileceklerdir (Sever vd., 2010: 3).

Bu mücadelede, rehberlik ve sosyal rehabilitasyon faaliyetlerini yürütecek olan sosyal çalışmacılar, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünün ve vatan toprağının kutsallığının önemine haiz, hiçbir yapı ve grubun içinde yer almayan sadece devletin ve milletin emrinde görev alabilecek bireylerden oluşmalıdır. Bu milli değer ve şuurı sahip olmayan veya aksi bir tutum sergileyecek olan sosyal çalışmacı vb. uzmanlar kaş yapayım derken göz

çıkabilirler. Bu milli değer ve şuur anlayışı sosyal hizmet bağlamında terörle mücadele eden bütün kamu ve STK görevlilerinin içinde olması gereken bir durum olmalıdır.

3.2. Koruyucu - Önleyici Sosyal Hizmet Uygulamaları

3.2.1. Ailelere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları

Her insan bazı özel durumlar dışında, bir aile üyesi olarak dünyaya gelir, yaşamının büyük bölümünü aile içinde geçirir ve bir aile içinde yaşamı sona erer. İnsanların yaşamları boyunca karşılaştığı sorunların büyük bir bölümü içinde bulunduğu aile yaşamından doğrudan etkilenir. Aile üyelerinden herhangi birinde meydana gelen değişim diğer aile üyelerini de etkiler. Bu nedenle sosyal hizmet uygulamalarının önemli bir odağı, etkileşimli ve bağımsız bir sistem olan ailedir (Duyan, 2010: 259).

Ailelere yönelik sosyal hizmet uygulamaları, suçun önlenmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Suçlu profillerine baktığımızda suçluların büyük bir bölümünün ailelerinde sorunların olduğunu, çoğunun ailesinde fiziksel ve psikolojik şiddetin olduğunu, yine çoğunun ailesinin parçalanmış ya da yoksul aileler olduğu görülmektedir.

Yani aile fertlerinden özellikle ebeveynlerin (anne ve baba) birinin ölüm ya da boşanma gibi yoklukları, ailenin yoksulluklara bağlı olarak aile üyelerinin yetersiz eğitim, yetersiz beslenme ve barınma gibi sorunlarla karşılaştığı, bunların sonucu aile üyelerinde bir amaçsızlığın, topluma kinin oluşması gibi nedenlerle kendilerini suç eylemi ya da suç çetelerinin içerisinde bulmaları, suça itilmeleri veya sürüklenme olasılıkları, refahı ve aile bütünlüğü sağlanmış ailelere oranla yüksektir.

Aile içi şiddete maruz kalan çocuk; kendine güvensiz bir birey olarak yetişmekte ve güveni, gücü şiddetle bulabileceğine inanmaktadır. Düşüncelerini ve duygularını ifade edememektedir. Kendi yaptığı olumsuz davranışlarından ötürü başkalarını suçlamaktadır. Şiddetin sevgiyi göstermekteki bir araç olduğuna inanmaktadır. Okul ve iş hayatında başarısız olmaktadır. Başkalarını memnun edebilmek için her şeyi yapmaktadır. Yalan söylemektedir. Saldırgan, hırçın ve aşırı isyankâr olmaktadır. Duyguların gücüne değil şiddetin gücüne inanmaktadır. Arkadaşları ile geçinememektedir. Başkalarına güvenmekte zorluk yaşamaktadır. Öfkesini kontrol edememekte ve sonucunda kendine ya da başka birine

zarar vermektedir. Arkadaşlarıyla ya da çevresindekilerle alay etmektedir. Zaman içinde psiko-somatik rahatsızlıkları ortaya çıkmaktadır. Suç işlemeye yatkın olmaktadır ve çoğu zaman işlemektedir. Başkalarına ciddi boyutlarda zarar vermektedir (Bahadır vd., 2007: 287).

Aile hayatının süratle çözülmesi hâdisesi karşısında, gelecek için şunu tahmin ettiğimizi söyleyebiliriz ki çetin çocuk, suçlu çocuk, zihnen geri çocuk ve psikopat çocuk sayısı o nispette çoğalacaktır (Evrin, 1970: 84).

Çocuğun gelişimi, sosyal çevreye uyumu, sağlıklı bir birey olması, toplumuna ve ülkesine katma değer üretecek bir bilinçte ve yeterlilikte olması hep aile kurumunun işlevi ile ilişkilidir. Aile sistemi çocuğun bütün hayatını etkilemektedir. Çocuk, ahlaki sorumluluklar taşımayı, bilişsel gelişimi, sosyalleşmeyi, gelecekte problemlerle mücadele edebilecek kişisel gelişimi, kendine ve çevresine saygıyı, öz benliğini geliştirme gibi birçok özellikleri ailede kazanır. Çocuklara yönelik çalışma ailelere yönelik çalışma demektir.

“Özellikle Fransız bilim adamı Guy Jacquelin’ in aile eğitimi üzerinde bu kadar durmasının sebebi, çocuğun ilk günlerinde aldığı izlenimlerin ve eğilimlerinin onun daha sonraki hayatında silinmez izler bırakması ve böylece bütün hayatına kaçınılmaz bir tarzda yön vermesindendir. Çocuğa ideal duygusunun verildiği ve verilmesi lazım geldiği yer aile ocağıdır. İyiye, güzele, ideal olana yöneltmek bu merkezden çocuğa verilebilecektir. Ailesiz büyüyenler, yetiştirme yurtları vd. yerlerde yetişen çocuklar bu bakımdan anne baba elinde yetişenlerden hayliyle daha şanssız olacaklardır.

Esasen çocuk psikiyatrisinde pek çok hastalıkları sebepleri ilk çocukluk yıllarına dayanmaktadır. Örneğin davranış kusuru gösteren çocuk, mücrim -suçlu- çocuk, hırslı, başarısız çocuklar vd. beliren sorunların ilk çocukluk yıllarında ki aile-çocuk, özellikle de anne-çocuk münasebetleriyle direkt olarak bağlantılı çıkmaktadır. Çocuğun toplumla ahenkli ilişkiler kurabilmesi, kendi koşulları içinde mutlu olabilmesi (ruh sağlıklı) onun bugünü ve geleceği açısından mühimdir” (Çakmaklı, 1991: 36-37).

Ailelere yönelik sosyal hizmet uygulamaları ile dezavantajlı ailelerin bu durumlarından kurtulmaları ve böylelikle sosyalleşmiş, öncelikle kendisine, ailesine, çevresine, topluma ve ülkesine faydalı fertler yetiştirilmesi esas teşkil etmektedir. Çünkü birey dezavantajlı aile içerisinde kendisini gerçekleştirememekte, öz saygısında ve duygusal bağlılıklarında sorunlar yaşamaktadır. Bu büyük sorunlarla bireyin tek başına mücadelesi zordur işte burada aileye müdahale eden uzman, bireyin kişisel bütünlüğünü ve mutluluğunu sağlamasında bireyin gizil güçlerinin ortaya çıkarılmasında önemli bir yere sahiptir. Aileye müdahale eden

uzman, sosyal hizmet yöntem ve müdahalelerinden faydalanmaktadır.

Ailelere yönelik sosyal hizmet uygulamaları ve sosyal hizmet müdahale yöntemleri ile ilgili olarak Duyan (2010: 261); ailelere yönelik sosyal hizmet, risk altındaki ailelerle çalışma için bir şemsiye kavramıdır. Ailelerle sosyal hizmetin temel amacı, aile üyelerinin gelişimsel ve duygusal gereksinimlerini yetkin bir şekilde karşılayabilmeyi öğrenebilmesi için ailelere yardımcı olmaktır. Ailelerle sosyal hizmet, değişim ya da müdahale için ailenin güçlerini pekiştirir, ailelerin etkili bir şekilde işlev görebilmesi için ilave destek sağlar günlük yaşamını etkili ve doyurucu bir şekilde sürdürebilmesi için aile işlevselliğinde somut değişiklikler gerçekleştirir. Ailelerle sosyal hizmet bir dizi ilke çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu ilkeler, 1) ailelere yardım etmek için en iyi yer onların evidir, 2) danışmanlık ailelerin sorunlarını kendi başlarına çözmeleri için onları güçlendirir, 3) müdahale bireyselleştirilmelidir ve ailenin sosyal, psikolojik, kültürel, eğitimsel, ekonomik ve fiziksel özelliklerini temel almalıdır, 4) aile parçaların toplamından daha fazla olan bir bütündür, 5) öncelikle ailelerin acil gereksinimleri karşılanmalı, daha sonra uzun dönemli amaçlara yönelinmelidir, 6) aileler değişme ve değişmemeyi dengelemeye çalışır, 7) bir aile üyesinde meydana gelen değişme tüm aile üyelerini etkiler, 8) aile üyelerinin davranışları en iyi döngüsel nedensellik ile açıklanabilir, 9) aile daha büyük sosyal sistemlere aittir ve birçok alt sisteme karşılık gelir, 10) aile oluşturulmuş kurallar çerçevesinde işlev görür, şeklinde sıralanabilir. Özet olarak, ailelerle sosyal hizmetin amacı; ailelere rehberlik etmek, danışmanlık vermek, tedavi ve rehabilitasyon sağlamaktır görüşlerini ileri sürmüştür.

Aile bireylerinden biri sorun yaşadığında, aileyle çalışmada temel ilke tüm ailenin problemlili olduğunu kabul etmektir. Uzmanın temel amacı bazı aile ilişkilerini yeniden yapılandırarak sorunu çözmek olacaktır. Bu sorunlar yetersiz ve düşük gelir, işsizlik, ev koşullarının yetersizliği, istihdam olanakları elde edememe, yetersiz sağlık olanakları, uygun olmayan sosyal çevre gibi sorunlardır. Bu sorunları çözmek için uzman, keskin bir şekilde “aracılık” becerilerini kullanarak aile bireylerinin ihtiyaç duydukları hizmetlerle bağlantısını kurmak zorundadır (Yolcuoğlu: 2007: 48).

Ailelere yönelik sosyal hizmet müdahalelerinde sosyal hizmet uzmanı aile ile belirli bir plan dâhilinde görüşmelere başlamakta ve soruna müdahale etmektedir. Sosyal hizmet uzmanı müdahale yöntemini bilimsel temellere dayandırmak zorundadır. Bu zorunluluğun amacı

dezavantajlı durumda olan aile ve üyelerinin sorunlarının doğru olarak tespiti ve bu sorunlara etkin çözüm yollara geliştirmek için gereklidir. Aksi takdirde sosyal hizmet uzmanı hem aile ile etkili iletişime geçemez, hem sorunu tam olarak anlayamaz, bunların sonucu müdahalenin zamanı uzar ki buda ailenin sosyal hizmet uzmanına ve sorunun çözümüne olan inancını kaybettirir ya da en alt seviyede tutar. Sosyal hizmet uzmanı, ailelere yardım müdahalesinde danışman görevi görür ve aileye rehberlik eder. Ailelerle sosyal hizmet müdahalesi aşamaları ile ilgili olarak Duyan, ailelere sosyal hizmet müdahalesinde aşamalı yaklaşımı genel olarak benimsenmektedir. Ailelerle sosyal hizmet müdahalesi, bireylerle sosyal hizmet müdahalesinde olduğu gibi yedi aşamada ele alınmıştır. Bu aşamalar tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma ve izleme şeklindedir (Duyan, 2010: 261-286).

Sosyal hizmet uygulamalarında, ailelerin gereksinimlerinin karşılanması ve güçlendirilmesi, aile ve çocukların aile bütünlüğünü sürdürebilmeleri ve özellikle çocuğun iyilik halinin desteklenmesi, en üst seviyede gelişim olanaklarının sağlanması çok önemlidir. Bu uygulamalarda kullanılan ekolojik sistem yaklaşımına göre, göçle kırsal kesimden büyük şehirlere gelen ailelerin, geldikleri kentsel ortama uyum sağlayabilmeleri ve yeni dengeye ulaşabilmeleri için temel gereksinimlerinin karşılanması gerekir. Gereksinimler karşılanmadığında, birey ve çevrenin karşılıklı etkileşiminde önemli sorunlar çıkmakta ve aileler risk altında yaşamaya adeta mahkûm edilmektedirler. Toplumsal sistem tarafından yeterli derecede desteklenemeyen, iş vb. olanaklarla kendine çıkış noktası bulamayan ve sosyal destek sağlayamayan ailelerin, işlevselliklerinde bozulmalar meydana gelebilmektedir. Bunun sonucunda artan riskler karşısında devletin aile ve çocuk politikaları ve sosyal hizmet uygulamaları yetersiz kaldığında, korunması gereken çocuklar sorunu, diğer birçok sosyal sorunla bağlantılı olarak gündeme gelmektedir. Genelci sosyal hizmet uygulamasının temel ilkesi, aile-merkezli ve çocuk odaklı bir yönelime sahip olup çocuklar ve ailelerinin iyilik halini sürdürmelerini desteklemektir. Çocukların en üst düzeyde gelişimleri için gereksinimlerini belirlemek; ailenin gereksinimlerini karşılayabilmesi ve fonksiyonlarını başarılı bir şekilde yerine getirebilmesi için gereksinim duyduğu kaynakları saptamak ve bu yönde politika eksikliklerinin tamamlanmasına yönelik çalışmalar yapmak, uygulamada bunların yerine getirilmesine uğraşmak sosyal hizmet uzmanlarının öncelikli görevleri arasındadır (Yolcuoğlu, 2010: 81).

Ebeveyn süpervizyonu, ana babanın çocukların yaptıklarını izleme ve dikkat etme düzeyini içermektedir. Ebeveyn süpervizyonunun yetersizliği, suça yönelme açısından bir belirleyici olduğu kadar, yeterli bir süpervizyon, çocuğun suça yönelmesinde koruyucu bir faktör olarak önemli bir unsurdur. Ailesine bağlılığı düşük olan ve/veya ailesi tarafından yeterince korunmayan çocuklar, suça yönelme riski ile karşı karşıyadır (Baykara Acar ve Gökçearslan Çifci, 2011: 57).

Aileler sosyo-ekonomik uğraşları yüzünden çocuklarını ihmal edebilirler, çocukların kendi kendini geliştirebileceğini düşünebilirler ve çocuğun sosyal çevrelerinin ne durumda olduğu ile ilgili bir araştırma yapmazlar ise çocuğun suça itilme olasılığı yükselecektir. Takip ve dikkate alınmadığını gören çocuk kendisine dikkat çekmek için suç çetelerinin içine karışabilir veya içinde bulunduğu sosyo-psikolojik durumdan dolayı uçucu madde bağımlılığı, uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlılığı riski altında kalabilir. Aileler çocuklarına olan oto kontrolü dikkatli bir şekilde sağlamak zorundadır. Kırdan büyük kentlere göç eden ebeveynlerdeki en büyük zafiyet, büyük şehirleri geldikleri yer gibi zannetmeleri ve herhangi bir oto kontrol sistemi geliştirmemeleridir. Farklı bir kültür ve sosyal yaşantı ile karşılaşan aile ve çocuk bu duruma adapte sorunu yaşamakta ve neyin doğru neyin yanlış olduğu algısını kaybetmektedirler.

Aileye dönük müdahaleler çocuğun suça yönelmesinde risk faktörlerine odaklanmaktadır: Bunlar zorlayıcı ebeveyn, sağlıksız ana baba çocuk ilişkileri, tutarsız disiplin, ihmal, ana babanın madde bağımlılığı, şiddet, cinsel istismar, bağlanma bozukluğu, ailede sıcaklık ve sevginin yetersizliği faktörleridir. Aile temelli müdahale programlarına bakıldığında bu programların, risk faktörlerinin birini ya da birkaçını içerdiği görülmektedir. Ancak temel olarak bu programlar aile çocuk ilişkileri üzerine odaklanır. Bu programlardan biri olan Çok Sistemli Terapi suça yönelen çocuğun yaşadığı çevreyi (aileleri, okul, mahalle, arkadaşları) içeren, yoğun aile ve toplum temelli tretman programıdır. Bu program aile, akran ve aile sistemi içerisindeki anti sosyal davranışların belirlenmesi için iyileştirilmesi amacıyla çok boyutlu bir destek programıdır. Toplum içerisinde aile destek sistemlerini geliştirmek yoluyla aileye yardım etmek ve bu sayede ailenin güçlenmesinin ve direncinin artırılmasının sağlanmasına yardımcı olmak hedeflenmektedir. Fonksiyonel Aile Terapisi, çocuğun davranış sorunlarını odak almaktadır. Kısa Süreli Stratejik Aile Terapisi, çocuğun aile ile

ilişkili örüntülerini tanımlayarak çocuğun tekrar eden madde kullanımı ve davranış sorunlarını hedefler. Aile temelli yaklaşımların temel amacı, ebeveynlik becerilerini geliştirmek, çocuğun olumsuz davranış gösteren arkadaş grubundan uzaklaşmasını sağlamak, aileye, arkadaşları, komşuları ve aile üyelerinin oluşturduğu iletişim ağından bir destek oluşturmaktır (Baykara Acar ve Gökçearsan Çifci, 2011: 61-62).

Aile yapısı ile suç arasında doğru orantılı ve paralel bir ilişki olduğunu çalışmanın önceki bölümlerinde de değinmiştik. Şüphesiz aile içi ilişkiler ile toplumsal ilişkiler birbiriyle örüntülüdür. Aile içi ilişkileri iyi olan bireyler toplumla da iyi ilişkiler geliştirmekte ve suç işleme potansiyeli zayıflamaktadır.

Yapılan bir çalışmada yüksek düzeyde aile ilişkileri olmanın yüksek düzeyde sosyal kapitale sahip olma ile ilişkisi bulunmuştur. Yani aile içi ilişkilerin iyi olması ailenin toplum içerisinde kendini var edeceği pek çok bağlantısının da oluşmasına yardımcı olmaktadır. Ailelere dönük müdahale programlarında ve aileyle çalışmada öncelik kuşkusuz ailenin güçlenmesidir (Baykara Acar ve Gökçearsan Çifci, 2011: 62).

Aile kurumunun, aile sisteminin; çocuğun dününde, bugününde ve geleceğinde ne derin izler bıraktığını ifade etmeye çalıştık. Peki dezavantajlı ailelerde yetişen çocuğa sosyal hizmet müdahaleleri yeterli olacak mı? Yani yoksulluk çeken, ebeveynlerden birinin ölüm veya boşanma gibi nedenlerle ailede olmadığı, aile içi fiziksel ve psikolojik şiddetin ve istismarın yaşandığı durumlarda çocuğa yapılacak olan müdahale başarıya ulaşabilir mi? Sosyal hizmet uygulamalarının koruyucu-önleyici uygulaması kapsamında bu sorunlardan bazılarının oluşmadan önüne geçilebilir, sorun oluştuğundan sonraki rehabilitasyon çalışmalarının sağaltımlarının pozitif veya negatif olacağı kişiden kişiye değişir, eğer bütün çalışmalara rağmen ailedeki yetersizlikler giderilemiyorsa, çocuğun aileden alınması ve sosyal hizmet çatısı altında yetiştirilmesi gerekir. Her türlü geri bildirimde sosyal hizmetin sorumluluğu ve etkinliği azalmayacak aksine artacaktır. Bu nedenle sosyal hizmet müdahaleleri hem önleyici hem sorun odaklı bir işleve sahipken, sosyal devletin temel niteliği olan yurttaşın huzur ve refahı, güçlükler var diye sağlanmaktan vazgeçilmemelidir.

Suç ve suçlulukla mücadelede aileye yönelik uygulanan sosyal hizmet uygulamalarından aile danışmanlığı; bu bağlamda en profesyonel yaklaşım tarzıdır. Aile danışması eğitilmiş profesyoneller tarafından aile üyelerine veya ailenin bütününe verilen bireysel ve grup uygulamalarını içeren destek ve danışmanlık hizmetleridir (M. Aktaş, 2013: 182).

2012 yılında mevzuatımızda yerini alan, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının denetimi ve izni ile açılacak olan sosyal hizmet uzmanı, sosyolog, psikolog vb. uzmanlarında içinde bulunduğu aile danışmanlığı merkezi ile ailelere yönelik uygulanacak sosyal hizmet faaliyetleri daha sistematik bir şekil almıştır. Bahsi geçen Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliğinde aile danışmanlarının görevlerine şu şekilde yer verilmiştir:

Madde 16-(1) Aile danışmanının görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Aile sistemi içerisinde işlev bozulmalarına neden olan, aile ve bireylerin, bireysel gelişimlerini ve yetiştirilmelerini olumsuz yönde etkileyen, aile yaşam döngüsü ve gelişimsel farklılıklar ile eşler arasında ilişki ve iletişim sorunlarına yol açan, anne baba olarak rol ve sorumluluklarını sağlıklı bir biçimde yerine getirmelerini güçleştiren ve aile üyelerinin psiko-sosyal ve ekonomik yapılarını tehdit eden sorunların oluşmadan önce engellenmesi ve ortaya çıkan sorunların çözümlenmesinde birey ve aile ile çalışmak,
- b) Kişilerin içinde geliştikleri veya işlevlerini yerine getirdikleri aile sistemini veya ilişkide bulundukları diğer sosyal çevreyi değerlendirmeye dayanan ve bu anlayıştan yola çıkarak bireylere, çiftlere veya ailelere sorunlarının çözümüne dönük değişim ve gelişime yönelik hizmetler sunmak,
- c) Aile üyelerinin oturmalarındaki etkileşim sürecinin içeriğini raporlaştırmak,
- ç) Aile kurma niyetinde olan bireylere rehberlik ve danışma hizmetleri vermek,
- d) Anne ve babaların çocuk eğitiminde daha bilgili olması, bu bilgilerini hayata geçirmesi, çocuğuyla ve eşiyle ilişkisini geliştirmesi için anne ve babalara yönelik çalışmalar gerçekleştirmek,

- e) Boşanma öncesinde ailelere psiko-sosyal süreç ve dinamikleri de dâhil ederek arabuluculuk hizmetleri planlamak ve uygulamak,
- f) Boşanmış bireylere ve çocuklarına bu durumdan olumsuz etkilenmemeleri için boşanma sonrası uyum programları planlamak ve uygulamak,
- g) Tek ebeveynli ailelere danışmanlık ve destek hizmeti vermek,
- ğ) Aile içi şiddetin önlenmesine yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini vermek,
- h) Gerektiğinde aile üyelerini ihtiyaçlarına yönelik olarak ruh sağlığı ve hastalıkları hizmeti veren kurum ve kuruluşlara yönlendirmek (Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 15.06.2016).

Sosyal ve bireysel sorunların temelinde yer alan ve en etkili sistem olan aile kurumuna yönelik sosyal hizmet uygulamaları suçu önlemede ve risk altındaki çocukları korumaya yönelik sağaltımları diğer sistemlere nazaran çok daha sonuçları etkileyecek bir müdahale yeridir. Ailelerle birlikte yürütülecek toplum hizmetlerinin suçla mücadele başta olmak üzere birçok bireysel ve sosyal sorunu yok edeceği en azından minimize edeceği sosyal bir gerçekliktir.

3.2.2. Sosyal Politikalar Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulamaları

“Devlet halktan mucize beklememelidir.

O, halkı kendisine uydurmak için kanunlara

itaati öğretmelidir.”

Montesquieu

Bir ülkede devletin ülke insanının mutluluğu ve refahı hedefine yönelik olarak ülke insanının sağlığı, eğitimi, güvenliği, beslenmesi, korunması, barınması ve istihdamının sağlanması yönünde aldığı kararlar ve sürdürdüğü uygulamaların bütünü sosyal politika olarak tanımlanabilir (sukrukayali.com, 03.07.2016). Sosyal politikaları uygulayacak olan devlet sosyal refahı sağlayan devlet demektir, sosyal devlet refah devletidir.

Refah devleti, modern ulus devlette güvenliğin tesis edilmesi ve risklerin azaltılması yanında

toplumun ve bireyin vatandaş temelinde en alt seviyede sosyal korunmasını ifade eder (Kesgin, 2012: 15). Refah devletinin oluşmasında üretilecek olan sosyal politikalar ile sosyal hizmet uygulamaları iç içedir. Sosyal politikaların uygulamadaki pratik karşılığı sosyal hizmettir.

Sosyal hizmet, insanca yaşam koşulları geliştirmeye, bireyin ve toplumun refahını yükseltmeye çalışmaktadır. Sosyal hizmet BM Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımladığı gibi, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden bireyin tam bir iyilik hali içinde olmasını sağlamaya yönelik çabayı temsil etmektedir (Uğur, 2011: 76).

Sosyal devlet anlayışı anayasamızda yer almış ve devletin eşitsizlikleri, adaletsizlikleri gidermedeki rolünü ortaya koymuş; sosyal barışın inşası ve yaşam standartların yükselmesi, herkesin eşit haklara sahip olması bağlamında devletin topluma yönelik müdahale anlayışı sosyal politikalar bağlamında önem arz etmektedir. Sosyal devletin sosyal politikalar üretmesi kapitalist üretim tarzının toplumda meydana getirdiği yaraları sarmaya yöneliktir. Marx'ın sosyalist devlet kuramı, kapitalist toplumların birçok açığını ve çelişkilerini ortaya çıkarmış, toplumda sosyal adaletsizliklerin ve çatışmaların olacağını ön görmüştür. Marx'ın çözümlemelerini dikkate alan kapitalistler sitemin açıklarını gidermek, sosyal barışı ve adaleti tesis etmek için sosyal politikalar üretmek zorunda kalmışlardır.

Modern toplumlarda devlet, tüm kesimlerin bugünlerini ve geleceklerini huzur içinde geçirecekleri koşulları sağlamakla görevlidir. Bu amaçla gerekli tedbirleri alarak sosyal barışı tesis etmeleri beklenmektedir. Devletin bu yönde alacağı tedbirler sosyal politikalar kapsamında değerlendirilmektedir. Sosyal politikaların en önemli aracını sosyal güvenlik uygulamaları oluşturmaktadır. Bunların en önemlileri sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler nitelikli uygulamalardır. Türkiye'de sosyal yardımlar, kapsamındaki uygulamalar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bünyesindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile gerçekleştirilmektedir. Sosyal hizmetler kapsamındaki uygulamalar ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Türkiye Kızılay Derneği tarafından özellikle afet durumlarına bağlı haller öncelikli olmak üzere çeşitli sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları bulunmaktadır (Uğur, 2011: 265).

Sosyal politikalar ile sosyal hizmetin gelişimi ve uygulanması orantılılık gösterir. Sosyal hizmet, bir nevi sosyal politikaların uygulanma durumu ve siyasetine göre gelişir veya geriler.

Sosyal hizmet uygulayıcısı, müdahale ettiği sorunlara çözüm ararken sosyal politikanın ortaya koyduğu kaynak ve yöntemlerinden faydalanmaktadır. Sosyal politikalar ve sosyal hizmet uygulamaları arasındaki bağlantıyla ilgili olarak Duyan (2010: 49-51); Sosyal politika sosyal hizmetin müfredat içeriği alanlarından biridir ve politika en basit anlamıyla “kurallar” olarak tanımlanabilir. Sosyal hizmet uzmanları ve müracaatçıların yaşamı, kurallar tarafından yönetilir. Esas olarak politikalar, çeşitli aktivitelerden hangilerinin yapılacağı ya da yapılamayacağını söyleyen kurallardır. Politikalar sosyal hizmet uzmanlarının kararlarına rehberlik eder. Sosyal politikalar müracaatçılar için hangi kaynakların ulaşılabilir olduğunu ve sosyal hizmet uzmanlarının onlar için neler yapabileceğini ortaya koyar. Sosyal hizmet uzmanları politikaların, kaynakların dağıtımını ve sosyal program ve hizmetlerin yapısını belirlemeleri nedeniyle doğrudan hizmet verirken; sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştığı sorunların birçoğu sosyo-ekonomik politikaların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte uygulayıcılar sosyal adaleti, hakkaniyeti ve eşitliği geliştirmek, vatandaşların büyük bir çoğunluğunun iyiliği için sosyal politikaları değiştirmek amacıyla çalışabilir. Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal politikada çok deneyimli olması gereklidir. Sosyal hizmet uzmanları bir müracaatçı için neyin ulaşılabilir olduğunu ve buna nasıl ulaşılacağını bilmek zorundadır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanlarının gereksinim duyulan şeyi elde etmek için kuralları ve politikaları da anlamak durumundadır, görüşlerini ileri sürmüştür.

Birçok meslek elemanın ötesinde, sosyal hizmet eğitimcileri ve uygulamacıları, kendi ilgi alanlarının insan haklarına saygıyla sıkı sıkıya ilintili olduğunu bilincindedirler. İnsan hakları ve temel özgürlüklerin ayrılmaz bir bütün olduğu ve ekonomik, sosyal ve kültürel hakları kullanabilme yeteneğine sahip olmadan sivil ve siyasi hakların tam olarak gerçekleştirilmesinin mümkün olamayacağı öncüllerini kabul ederler. İnsan haklarını yürütmedeki sürekli gelişmenin ulusal ve uluslararası düzeyde uygulanan etkin ekonomik ve sosyal gelişme politikalarına bağlı olduğuna inanırlar. Toplumdaki hassas/incinebilir

kesimlerin koşullarını yakından tanıdıkları için sosyal hizmet eğitimci ve uygulayıcıları sosyal politikaların oluşturulması sürecinde önemli bir yere sahiptirler (BMİHM, 2004: 18).

Türkiye’de sosyal politikaların sosyal hizmet alanına yansımalarına bakacak olursak; DDK’nın 2009 yılında yayınladığı rapor bu noktada yönlendirici olmuştur. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu başta olmak üzere, Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ve Belediyeler Türkiye’de mevcut sosyal hizmet ve yardım kurumları arasında sayılmıştır (DDK, 2009: 5). Belirtilen bu sosyal politikaları sağlayıcı bazı kamu kurumlarının adı ve bağlı oldukları kurum değişse de nihayetinde aynı politikalar üretilmeye devam edilmektedir. Ayrıca daha sonra (2011 yılında) kurulan ve ülkemizdeki sosyal hizmet ve sosyal politikaların merkezi kurumu olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Bakanlığa bağlı tüm kurumların faaliyetleri genel çatı niteliğindedir.

Resmi kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK’lar arasında eşgüdümün olmaması, ulusal düzeyde bir yoksulluk ölçütünün ve merkezi bir veri tabanı bulunmaması, aynı kişilere hem resmi, hem de sivil kuruluşların birden fazla yardım ve hizmet sunulmasına neden olmaktadır. Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren resmi ve sivil kurumların ayrı olması, örgütlenme yapısındaki sıkıntılar ve denetim mekanizmalarının yetersiz kalması, kurumların işleyişinde verimsizliğe, sosyal yardımların ve sosyal hizmetlerin dağıtımında adaletsizliklere, zaman kaybına ve maddi külfetlere yol açmaktadır (Uğur, 2011).

Sosyal yardımların niteliğı, uygulamada ki etkinliğı suç ile yakından ilişkilidir. Suçluğun nedenlerine çalışmanın daha önceki bölümlerinde geniş bir şekilde yer verilmiştir. İşte bu nedenlerin önemli bir kısmını yok etmede üretilecek sosyal politikalar önem arz etmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Suç; Francis T. Cullen tarafından oluşturulan, güncel bir teoridir. Kriminoloji teorilerini inceleyen Cullen, sosyal yardımlaşmanın suç ile bağlantısının çok önemli olduğunu öne sürmektedir. Yapmış olduğı çalışmalar sonunda, aşağıdaki görüşlerle teorisini açıklamaktadır:

- Bir toplumda sosyal yardımlaşma ne kadar az ise, suç oranı o kadar yüksektir.
- Bir aile çocuğunu ne kadar çok korur ise, çocuk o kadar suçtan ve suç çevresinden uzak kalır.
- Kişinin arkadaş çevresi, ne kadar çok sosyal yardımlaşmaya önem veriyor ise, o çevrede o kadar az suç oluşur.
- Sosyal yardımlaşma, suçun oluşma şartlarını azaltır.
- Suç ortamında ve suçlu grubunda yer alan biri, sosyal yardımlaşma ile zamanla suç ortamından uzaklaşır.
- Sosyal yardımlaşmanın yetersiz olduğunu kabullenme, suç ortamına girme olasılığını arttırır.
- Sosyal yardım ile suça karışma azaltılır.
- Sosyal yardım, amacı doğrultusunda kullanıldığında, suç azaltmada etkili olur.
- Toplumda sosyal kontrol oluşması için, genellikle sosyal yardım, ön koşuldur (Fert, 2007: 104-105).

Yoksulluk, yoksunluk, sahiplenmeme, rehabilite edilememe, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin eksikliği, ailenin maddi ve manevi olarak desteklenmemesi suça iten belirgin nedenlerdir. Bunlarla mücadelede sosyal politikalar çerçevesinde yürütülen sosyal hizmet müdahaleleri etkin bir yere sahiptir. Örneğin ailenin yoksulluğu ve yoksunluğu ile dezavantajlı durumda olan bireye sosyal politikalar bağlamında sosyal hizmet müdahaleleri yapılmaması durumu bireyin diğer bireylere oranla daha olası suça itilmesine neden olacaktır. Burada yapılacak olan sosyal politikalar bağlamında yürütülecek sosyal hizmet müdahalelerinde devletin (resmi kurumların) faaliyetlerini STK'ların desteklemesi ve eş güdümlü çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Sosyal politikaların uygulanmasında STK'ların önemi göz ardı edilemez. Sosyal politikaların başarıya ulaşması ve tüm toplumda karşılığını bulabilmesi kamu ve STK iş birliğinin sosyal

hizmete dönüşmesiyle mümkün olacaktır. Sivil toplum örgütleri sosyal politikaların üretilmesinde ve uygulanmasında siyasi erki etkileyip yönlendirebilirler. Bu bağlamda Abay (2005); sivil toplum örgütlerinin, üyeleri arasında maddi ya da manevi çıkara bağlı, dayanışma bilincine sahip, iktidara geçmeyi amaçlamaksızın siyasal sistemi etkilemeye çalışan menfaat ya da baskı grupları olduğunu ileri sürmüştür.

Bugün yoksulluk, aile içi parçalanma, aile bireyleri için ise sosyal ve psikolojik problemlerle karşılaşma riskini artıran bir olgu haline gelmiştir. Sosyal devletin, ekonomik imkânsızlıklarından ötürü, aile politikalarını geliştirememesi ve mevcut sosyal güvenlik mekanizmaları ile yoksulluk sorununun karşısında aciz kalması sonucunda alternatif kaynakların ve yöntemlerin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. İşte bu durum, yükün, toplumun çekirdek kurumu konumundaki aile müessesesinden alınıp, ikincil ilişkiler vasıtasıyla kurulan ve gönüllülük esasına dayanan sivil toplum kuruluşlarına aktarılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Gerçekten de STK'lar, ekonomisi gelişmiş olsun ya da olmasın, sadece devletin sosyal yardım konularında tamamlayıcı bir unsur olarak ortaya çıkmamakta, aynı zamanda yoksulluğun ortadan kaldırılması gerektiği yönünde kolektif bilinçlenmeye de katkıda bulunmaktadır. Bu da, hükümetlerin yoksullukla mücadelede yeni sosyal politikalar geliştirmesini veya mevcut sosyal politikalarını yeniden gözden geçirmesini sağlamaktadır. Örgütlü sivil toplum, sosyal konularda devletin önüne geçmek suretiyle, hükümetleri de harekete geçirmekte ve gerçek bir sosyal devletin oluşmasına ön ayak olmaktadır (Uğur, 2011: 220).

Sosyal refah, sosyal refah hizmetleriyle sınırlı tutulduğunda oldukça daraltılmış olmaktadır. Friedlander sosyal refahı; sosyal hizmetler ve sosyal kurumların organize edilmiş bir sistemi olarak tanımlamaktadır. Bu hizmetlerin amacı bireylerin refahı ile yaşadıkları toplumun refahı arasında bir denge kurmaktadır. Tarihsel süreç içinde baktığımızda sosyal refah kavramının, görevi sosyal adaleti sağlamak olan kurumlarda daha geniş bir anlamda karşımıza çıktığını görmekteyiz. Böylece sosyal refah kavramı, insanların tüm iyilik durumları, bu duruma ulaşmak için gerekli olan sistemleri ve bu amacı gerçekleştirmekle yükümlü devletin niteliğini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında sosyal refah hizmetlerinin insanların sorunlarını karşılamada yetersiz kaldığı durumlarda sosyal hizmetin müdahalesine gerek duyulmakta ve sosyal hizmet bireylerin

toplumun asgari yaşam standardının altına düşmesini önleyici bir rol üstlenmektedir (Onat, 2002: 187).

Sosyal hizmet meslek ve disiplininde etik ilkelerinden birini oluşturan sosyal adalet; sosyal ve politik eşitlik, hizmetlerden yararlananların bilgisini kullanma ve insanlara daha çok güvenlik vermek demektir (Baykara Acar ve Gökçearsan Çifci, 2011: 62). Sosyal politikalar bağlamında uygulanan sosyal hizmet müdahaleleri ile dezavantajlı durumda olan birey ve yakın çevresine etki etmek toplumsal barışı ve huzuru sağlamak, var olan adaletsizlikleri gidermek için etkin bir araçtır. Sosyal hizmet, hem sosyal politikaların üretilmesinde hem de uygulanmasında öncü rolü üstlenmiştir. Sosyal hizmetin aracılığı ile uygulamaya geçirilen sosyal politikalar bireyde ve toplumda bir güven algısı oluşturacak, uygulanan politikalar ile suça neden olan etkenler minimize edilecek ve suçun önlenmesinde toplumsal dayanışma kuvvetlenecektir.

3.2.3. Toplum Destekli Polislik Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulamaları

Toplum Destekli Polislik literatüründe TDP ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Temelde birçok bilim adamı tarafından TDP bir program ve projeden çok bir felsefe olarak tanımlanmaktadır. Goldstein TDP'yi polis ve toplum arasındaki düşük tansiyon, polisin kaynakları daha etkin kullanımı, polislik kalitesinin artırımı, karşılaşılan problemlerle daha etkin mücadele, toplum odaklı programlara katılan polislerin iş memnuniyetinde yükselme ve topluma karşı daha fazla hesap verebilir bir polislik anlayışı olarak tanımlanmaktadır. Carter ve Sapp ise “ TDP’ yi proaktif ve adem-i merkezîyetçi bir yaklaşımla suçu, suç korkusunu ve düzensizliği azaltırken, toplumun her kesimine yönelik talep ve ihtiyaçları karşılamaya çalışan bir polislik felsefesi ” olarak tanımlamıştır. Stevens ise “ TDP suçu kontrol altına almak, suç korkusunu azaltmak ve toplumun her kesimine yönelik yaşam kalitesini artırmak için toplum ve polis arasında oluşturulan güçlü bir problem çözme ortaklığına dayanan, önleyici bir polislik yaklaşımıdır ” demektedir. TDP kavramının, tanımı kimin yaptığına göre değiştiği, çok genel ve her türlü yenilikçi polislik uygulamasını içeren bir yapıda olduğu görülmektedir (Sözer ve Ekici, 2011: 12-13).

Toplumcu polis seksenli yıllarda Kuzey Amerika'dan Batı Avrupa' ya ve Asya' ya kadar bütün dünya üzerinde gerçek bir rağbet görür. Aslında, bu kavram her zaman kullanılsa

da, Amerika’ da ve özellikle İngiltere’ de birçok polis sorumlusunun felsefesinin oluşturur. ABD’de toplumcu polis kavramı, altmışlı yılların ikinci yarısında, isyanlara ve daha geniş anlamda şehir şiddetine tepki olarak ortaya çıkar. Demokrat hükümetlerin programlarına tam uyan liberal kurulu düzenin, fakirlere ve mazlumlara yardım edilmesi gerektiğini göz önünde bulundurur. Düzenin korunmasını kuvvete mümkün oldukça az başvurarak gerçekleştirmek gerekir. Toplumun tanınması, isyan halinde tepkilerin önüne geçilmesine ve özellikle de bu tip olayların ortaya çıkma olasılığını azaltmaya yarar (Gleizal vd., 2000: 339-340).

Halkın desteğini alan ve halkla birlikte suçu önlemeye çalışan polislik uygulamalarından biri olan TDP uygulamaları bir bakıma polisin mesleki anlamda topluma sunduğu sosyal hizmet uygulamalarıdır. Toplum Destekli Polislik vatandaşın güvenliği ve huzuru için sosyal hizmet müdahalesinin Türk Emniyet Teşkilatında ki karşılığıdır. Toplumcu polisler her zaman halkla iç içe olmalıdır, halkın çeşitli kaygılardan dolayı ihbar edemediği suçlulara yönelik çalışmalarda köprü görevi görmelidir. Risk grubundaki aileleri belirlemede, kamu düzeni ve barışının sağlanmasında büyük görevler düşen TDP uygulaması daha aktif uygulama alanlarında faaliyetlerini sürdürmeli, halkı suça karşı bilinçlendirirken önleme faaliyetlerinde rehber olmalıdır.

Değişik ülkelerde uygulaması olan ve ülkemizde ilk uygulama alanı olarak mahalle bekçiliği şeklinde yerini alan halk ile iç içe polislik uygulamalarının her ülkede uygulanışı farklıdır. Esas odak noktası sosyal riskleri göz önüne alarak halkın desteği ile suçla mücadeleyi gaye edinen TDP uygulamalarının teorik alt yapısını anlamada fayda vardır. Bu bağlamda Sözer ve Ekici yaptıkları çalışmada; Toplum Destekli Polisliğin teorik alt yapısını, problem odaklı polislik, kırık pencereler teorisi ve sosyal düzensizlik teorisi olmak üzere üç ana başlıkta ele almışlardır:

Problem Odaklı Polislik Felsefesi

Goldstein’ a göre geleneksel polislik reaktiftir, yani olaylar olduktan sonra bu olaylara yeni neler yapılacağı üzerine kurgulanmış bir modeldir. Bu modelde önce suç işlenir veya herhangi bir olay olur, polis bu suçu veya olayın olduğunu duyduktan sonra görev alır. Örneğin, yıllardır A bölgesinde hırsızlık oluyordur, polis devriye çıkarmak ve hırsızlık olduktan sonra soruşturmayı yürütüp şüphelileri bulmaya çalışmaktan başka bir şey

yapmıyordur. Oysaki Goldstein’a göre polislik, olay temelli olmaktan çıkıp problem odaklı olmalıdır. Polis, A bölgesinde neden hırsızlık olduğunu araştırıp bu nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik strateji, taktik ve programlar geliştirmelidir. Kısaca, polis sivrisinekle uğraşmak yerine bataklığı kurutmaya çalışmalıdır. Toplumun karşı karşıya kaldığı problem ve olayların nedenine odaklanmada polisin en büyük yardımcısı toplumdur. Toplumun problemlerini en iyi yine toplumun kendisi bilmektedir. Bu nedenle problemlerin tespitinde polis halkla iletişim kanallarını açık tutarak birlikte çalışmalıdır. Problemin tespit edilmesinde toplumun katkısı önemli olduğu kadar, çözümün üretilmesinde de toplum bir o kadar etkin rol oynamalıdır (Sözer ve Ekici, 2011: 5-6).

Problem odaklı polislik anlayışında suçun önlenmesi esastır. Öncelik suçu meydana getiren olay ve olgular üzerinde yapılacak çalışmalardır. Bu önleme faaliyetleri ile mağduriyetlerin oluşmaması ve suçun önlenmesi ile huzurun sağlanacağı düşüncesi egemendir. Bu teoriye göre polis olay odaklı değil proaktif felsefe içinde çalışmalıdır.

Kırık Pencere Teorisi

Standford üniversitesinden psikoloji profesörü Philip Zimbardo, Kaliforniya eyaletinin Palo Alto şehrinde, bir otomobili caddeye terk edip bu bölgede yaşayan insanların terk edilmiş otomobile nasıl tepki vereceklerini ölçmeye yönelik bir araştırma yapar. Birkaç gün kimsenin müdahale etmediği otomoblin aynalarını ve radyo antenini Zimbardo bizzat kendisi kırar, daha sonra gören birkaç kişi otoyola zarar verir, oto tahrip edilip kimsenin bu oto ile ilgilenmediğini gören insanlar otoyolu daha fazla tahrip eder ve birkaç saat sonunda otodan geriye sağlam pek bir şey kalmaz. Bu deneyde tahribata ve düzensizliğe müdahale edilmedikçe insanların daha fazla tahribat yaptıkları saptanmış olur. Bu deneyden hareketle, ünlü kriminologlar Wilson ve Kelling düzensizlikle (intizamsızlık) suç arasında kuvvetli bir ilişki olduğuna dair bir önermede bulunmuşlardır. Bu sebeple polisin suçu önlemek ve suçla mücadele etmek için sorumluluk bölgesinde (mıntıka) yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen düzensizlikleri hedef alan uygulamalar yapmalarının gerektiğini öne sürmüşlerdir. Yaşam kalitesini etkileyen suçlardan kast edilen, kendi başına suç olmayan ama toplumu rahatsız eden, güven duygusunu zedeleyen, suç korkusunu artıran düzensizliklerdir. Terk edilmiş izbe binalar, hurda otolar, toplanmamış çöpler, çok sayıda duvar yazıları, karanlık sokaklar, sokak başlarını tutmuş gençler, dilenciler, ayyaşlar yaşam kalitesini etkileyen düzensizliklere örnek

olarak verilebilir. Kırık pencereler teorisi, sosyal birlikteliğin, sosyal kontrolün ve sosyal düzenin artırılmasının suçları önleyeceği tezini desteklemektedir (Sözer ve Ekici, 2011: 7-8).

Kırık pencereler teorisi mağdurlara veya mağdur riski yüksek kişi ve durumlara karşı alınacak önlemleri temellendiren bir teoridir. Suçluluğa sebep olan etkenlerden biri de suçluluğa zemin hazırlayan olay ve olgulardır. Suçlu profili korunmayan veya müdahale edilmeyen durumlarda kendini suç eylemine sokmakta daha rahat bir davranış tarzı geliştirmekte ve suçu kolayca işlediği aşikârdır. Yani herhangi bir oto kontrolün olmadığı gören suçlu, eyleminde kendisini haklı görecektir veya eylemini önleyecek bir davranışın olmaması onu daha çok suç işlemeye yönlendirecektir. Örneğin bir kere fiziksel veya psikolojik istismara uğrayan çocuğa sosyo-psikolojik ve yasal anlamda yardım edilmediği takdirde, çocuğun sahiplenilmediğini ve yardım almadığını gören suçlular yüksek olasılıkla aynı çocuğa istismar eyleminde bulunmaya devam edecektir. Bu teori, suçu önlemede suçluya meydan bırakmayacak önlemler alınması ve oto kontrolün oluşturulması gerekliliğini hedeflemiştir. Kısacası suçlu, suçu işlemede alınan önlemlerle çok daha çok zorlanacağından eskiyle nazaran suçun işlenme motivasyonu azalacaktır.

Sosyal Düzensizlik Teorisi

Sosyal düzensizlik teorisi özetle, sık ikamet değişikliğinin, heterojen nüfus yapısının (farklı alt yapı ve etnik kimliklere sahip nüfus), fakirliğin ve devamlı değişen sosyal dokunun mahalle sakinlerinin birbirleri arasındaki bağı zayıflattığını ve suçla beslenen değerler sisteminin ortaya çıkmasına müsait bir ortam oluşturduğunu öne sürmektedir. Dahası suça uygun ortam sağlayan bu değerler sisteminin nesilden nesile mahalleli arasındaki iletişimle aktarıldığını ve sonuç olarak mahallenin “suça ve düzensizliğe karşı savaşma” ortak amacını kaybettiğini anlatmaktadır (Sözer ve Ekici, 2011: 9). Sosyal duyarlılığını kaybeden ve sadece kendi çıkarlarını düşünen toplumlarda suçla mücadele çok zor olacaktır. Toplumla birlikte, Sivil Toplum Kuruluşları ve polisin eşgüdümü içerisinde yapılacak olan sosyal hizmet müdahaleleri, sosyal düzensizlikleri yok edebilecek bir toplumsal yapı oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak TDP uygulamalarının sosyal hizmet ayağı göz ardı edilmeyecek kadar yüksektir. Sosyal düzenin ve huzurun sağlanmasının esas itibarıyla önleme faaliyetleri ile olacağından şüphe yoktur. Mahalle sakinleri ve ailelerle iç içe olan polislik uygulaması, sosyal sorunların belirlenmesi ve çözümü için ilgili mercilerden destek talep edilmesi sosyal hizmet müdahalesi niteliğinde olup, polis ve sosyal çalışmacılar bu süreci eşgüdüm, ortak plan ve uygulamalar çerçevesinde yürütmelidirler.

3.2.4. Psikolojik Bağlamda Sosyal Hizmet Uygulamaları

“Kullanılması bilinirse psikolojinin tersanelerinde dünyanın en kudretli toplarından daha etkili silahlar vardır.”

Gustave le Bon

Suçlu bir bireyle, suçlu olmayan birey arasındaki en belirgin fark, suçlu olmayan bireyin suçluluk dürtülerini kontrol edebilmesi ve toplumsal açıdan zararsız bazı faaliyetlerle onlara çıkış yolları aramasıdır (Yavuzer, 2006: 22). Suçlu birey id-ego-süper ego uyumunu sağlayamazken, suçlu olmayan veya suça meyletmeyen birey bilinçaltında yani id’inde olan suç dürtüsünü süper egosunu kullanarak yok eder, bu dürtülerini başka alanlara kanalize eder, burada kullandığı materyaller toplumsallaşmasının sonucu olan legal faaliyetlerdir. İşte sosyal hizmet bu faaliyetleri yerine getiremeyen dezavantajlı durumda olan bireye yardım ederek onu psikolojik olarak sosyal yaşama hazırlar.

Kimi suçlular, çoğunluğun gösterdiğinden farklı kişisel özellikleri gösterebilirlerse de, suçluların çoğunluğunun da aynı özellikleri taşımaları pek olası değildir. Her türden suç bulunmaktadır ve bunları işleyenlerin kimi özgül nitelikleri paylaştıklarını varsaymak pek anlamlı değildir. Kendimizi, şiddet içeren suçlar gibi tek bir suç kategorisiyle sınırlasak bile, değişik durumlar söz konusu olacaktır. Bu türden suçların kimileri tek tek bireyler tarafından işlenirken ötekiler, örgütlü suç gruplarının işidir. Tek başına suç işleyenlerin ruhsal yapılarının, birbirine bağlı bir çetenin üyeleriyle aynı özellikleri taşımaları pek olası değildir. Suç türlerine bağlanabilecek tutarlı farklılıklar olsaydı bile, nedenselliğin hangi yönde işlediğinden emin olamazdık. Bir suçlular grubu içerisine girmenin insanların bakış açılarını etkilemesi, bu bakış açılarının gerçekte ilk elde, suç davranışı çıkartmasından daha olası olabilir (Sümer, 2006: 99).

Suçun her birey için farkı yapılardan oluştuğu göz önüne alındığında, suç ve suçlarla mücadelede sosyal hizmet uygulamaları psikolojik önleyici etkisi önemini göstermektedir. Sosyal hizmet müdahaleleri genel olarak, toplumun dezavantajlı topluluklarına, gruplarına ve bireylerine yöneliktir. Toplumda gerek suç işlemiş gerekse suça meyilli ve suça itilmiş bireylerin; toplumun dezavantajlı toplulukları, grupları ve bireylerinin içinden çıkması veya dezavantajlı olmayanlara göre oranlarının daha yüksek olması kriminolojik bir geçektir. İşte bu noktada sosyal hizmet uygulamaları sonucu oluşan psikolojik algının suçla mücadelede ne denli etkin ve değıştirici bir fonksiyonunun olduğu görölmektedir.

Psikolojik bağlamda sosyal hizmet uygulamalarının suç ve SUÇLULUKLA mücadelede önleyici etkilerinde, sorun odaklı ve koruyucu-önleyici sosyal hizmet uygulamalarının müdahale edilen dezavantajlı topluluk, grup ve birey üzerindeki psikolojik geri bildirim etkileri ele alınmaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarının sadece maddi ve materyalist bir felsefe anlayışı içerisindeki faaliyetleri, suçla mücadelede yetersiz kalmaktadır.

Suç oluşturur unsurlar psikolojik olarak bir baskı yaratır, bundan ötürü sadece maddi anlayışta ki sosyal hizmet uygulamalarının yanında manevi sosyal hizmet müdahaleleri de gereklidir; çünkü hem müdahale edilen (topluluk, grup ve birey) hem de müdahale eden (sosyal çalışmacı) insan olduğu için karşılıklı değeri yargılarının, felsefi ve inanç yapılarının bütününden oluşmaktadır.

Sosyal hizmetin uygulandığı hiçbir toplum bir değeri sisteminden kopuk değildir. Gerek sosyal hizmet verilenlerin maneviyat, değeri, felsefe, ahlak, ümit ve ideallerine gerekse sosyal hizmet uzmanlarının bizzat kendi değeriğine dikkat edilmesi insana yönelik sosyal hizmet uygulamasının temelinde yer alır (BMİHM, 2004: 17).

Bu noktada sosyal hizmet uzmanı müdahale ettiğı dezavantajlı durumda olan kişilerin, ruhsal ve manevi durumlarını da göz önünde bulundurarak, müdahale yöntemlerini bu doğrultuda sistematik ve planlı olarak belirlemelidir. Aksi takdirde sosyal hizmet uygulamaları ya yetersiz kalmakta ya da zamanla etkinliğini kaybetmektedir. Çünkü uzman hayat boyunca kişiye sosyal hizmet desteğı veremeyeceğinden, kişinin psikolojik algısının değışmesine yardımcı olarak müdahaleyi daha kalıcı hale getirmiş olacaktır.

Sosyal hizmetin manevi ve psikolojik yönü suçla mücadelede önemlidir. Çünkü her suçlu farklı bir bakış açısına sahiptir. Sadece maddi sosyal hizmet uygulamaları suçla mücadelede yarım kalır. Psikolojik bağlamda uygulanacak olan sosyal hizmet müdahaleleri manevi sosyal hizmet uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hizmet makro düzeyde toplumun iyi hali için mücadele ederken mikro düzeyde de bireyin iyi hali için mücadele etmektedir. Peki, bu iyi hali sağlamada sadece maddi uygulamalar yeterlidir? Bu soruya her insan içsel dünyasında cevap verdiğinde tabi ki yetersiz olduğunu görecektir. Risk grubundaki bireyi, aileyi vb. maddi anlamda gereğinden fazlaca ne kadar desteklerseniz destekleyin, manevi (ruh) dünyalarındaki yaraları gidermeden, değerler, inançlar ve ahlaki kazanımları sağlanılmadan yapılan çalışma, müdahale eksik kalacak ve kısa vadede eski sorunlar yeniden gün yüzüne çıkmaya başlayacaktır. Bu durumu özetleyen Anadolu’ da bir özdeyiş vardır; “azıcık aşım ağrısız başım”. Bu bağlamda manevi sosyal hizmet müdahalelerinin hem suçu önlemede hem de uzun vadede yüksek geribildirim almada önem arz etmektedir. Örneğin maddi yetersizliklerinden dolayı hırsızlık suçunu işleyen bireye her türlü maddi yardım yapılsa bile vicdanında bazı sorular uyandırmadan yapılan maddi yardımlar, suçtan uzaklaşması, kendisine, ailesine ve toplumuna karşı sorumlu ve iyi hallerini isteyen bir bakış açısına sahip olması için yeterli olmayacaktır. Bu sahiplenmeyi psikolojik anlamda yürütülecek olan manevi sosyal hizmet faaliyetleri üstlenecektir.

Sosyal ve manevi risk kapsamında olan sosyal gruplar, sözlerde, hadiselerde veya eşyada herhangi bir mana görememe veya keşfedememesi durumunda daha çok manevi boşluk durumuna itilecek, değişik türde sapma eğilimine girecek ve toplumdan uzaklaşacaktır. Karmaşık ve modern toplumların günlük hayatında, özellikle ahlaki değerlerden ve ideallerden mahrum olarak yaşayan insanların (gençlerin) neden ve hangi gaye için böyle bir toplumda yaşadığını kendi kendine sormaya başlamalarıyla ortaya çıkan psiko-sosyal yabancılaşma sendromu, ancak mana odaklı sosyal hizmet uygulamalarıyla ortadan kaldırılabilir. Manevi sosyal hizmetler veya sosyal hizmetlerde manevi çalışma ise, sosyal hizmet faaliyetlerinin, manevi insan modeline bağlı kalarak, milli ve manevi değerlere uygun bir biçimde uygulanmasıdır. Bir başka deyişle manevi sosyal hizmetler, sosyal hizmet anlayışını kişilerin başta ruh olmak üzere kalp, vicdan, akıl ve irade gibi manevi haslet ve kaynaklarına yönelerek biçimlendirmek istemektedir. Hem manen (ruhen), hem de maddeten insanın saadetini ve huzurunu temin etmeye çalışan sosyal hizmet uygulamaları olarak

manevi çalışma, kişilerin sosyal bilinçlenmeleri ve topluma uyumları için, üstün karakter geliştirmeye yönelik sosyal ve manevi eğitimi esas alan bir uygulama biçimidir (Seyyar, 2008: 15-17).

Her insanın denetlenmesi ve takip edilmesi güçtür. Kaldı ki bu denetim mekanizması oluşturulsa bile suç yinede işlenmeye devam edecektir. Ancak kişilerin vicdanlarında bir ses uyandırmak, bir tepki oluşmasını sağlamak hem suçla mücadele edicileri rahatlatacak hem de kendi başına kalan bireyin suç işleme isteği ve kararlılığı yok edilecektir. Bu açıdan manevi çalışma sonucu elde edilecek psikolojik sağaltım önemlidir. Sosyal hizmetin manevi çalışmaları ile etkileşime doğal yapısı gereğince açık olan insan üzerinde pozitif anlamda psikolojik geri bildirimlerin alınacağından şüphe yoktur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma boyunca suç ve sosyal hizmet ilişkisine ve suçun önlenmesinde sosyal hizmet uygulamalarının pratik faydaları anlatılmaya çalışılmış, suç ve suçlulukla mücadelede sosyal hizmet uygulamalarının sorun odaklı ve koruyucu-önleyici rollerine dikkat çekilmiştir.

Suç ve suçlulukla mücadelede sorun odaklı uygulamalar olan; denetimli serbestlik sisteminde, tutuklu ve hükümlülere yönelik, suça sürüklenmiş çocuklara yönelik ve terörle mücadelede sosyal hizmet uygulamalarının öncülüğünde sorunların nasıl yok edilebileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Suç ve suçlulukla mücadelede koruyucu-önleyici sosyal hizmet uygulamaları olarak; ailelere yönelik, sosyal politikalar bağlamında, toplum destekli polislik bağlamında ve psikolojik bağlamda sosyal hizmet uygulamalarının önleyici etkilerine yer verilmeye çalışılmış ve koruyucu-önleyici çalışmaların öneminin yanı sıra sorunlarla da mücadele edilmesi gerektiği anlayışıyla genel bir yaklaşımla mücadelede başarıya ulaşılabilineceği anlatılmaya çalışılmış, sosyal hizmetin bu bağlamda yerine ve önemine dikkat çekilmiştir.

Koruyucu-önleyici sosyal hizmet uygulamalarının yetersiz olması sorun odaklı sosyal hizmet uygulamalarını doğurmuş, bu bağlamda koruyucu-önleyici sosyal hizmet uygulamalarının etkinliği ile sorunların oluşmadan önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Suç ve suçlulukla mücadelede eğer sosyal hizmet müdahaleleri tek başına yapılırsa yetersiz ve eksik bir mücadele olur. Mücadelenin tam anlamıyla gerçekleşmesi için suç işlemiş bireylere hukuk çerçevesinde ceza yolu verilerek sosyal hizmet faaliyetleri yapılmalıdır. Aksi halde suçu işleyen bireyler ceza müeyyidesi ile karşılaşmadıkları için daha fazla suç işlerler ve yandaş toplarlar. Ama hem cezai yaptırımların hem de sosyal hizmet müdahalelerinin eş güdüm içinde yapılması mevcut suçluyu ıslah etmede daha etkin olurken bir taraftan da yeni suçluların oluşmasını engelleyecektir.

Sosyal politikalar bağlamında yürütülen sosyal hizmet uygulamalarında kamu (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Belediyeler vb.) ve STK'lar eş güdüm içerisinde suçun

unsurlarını yok etmede koordineli çalışılmalıdır. Suçla mücadelede yürütülecek politikalara yönelik Kamu ve STK'ların koordinasyonundan sorumlu yarı kamu yarı sivil bir merkez yapılanmasına gidilerek yapılacak olan uygulamaların bir havuzda toplanması sağlanmalı; bu sayede yardımlar, önleme ve sorun odaklı çalışmaların kimlere, ne şekilde, ne miktarda, ne kadar sürede, hangi araçlarla yapıldığı ve sonuçların ne durumda olduğu analizleri ile uygulamalardaki israf, dağınıklık, sistemsizlik ve plansızlıkların önüne geçilmelidir.

Suç ve suçlulukla mücadelede en etkin rolü aile kurumu üstlenecektir. Bütün dezenformasyonlara ve kültürel yozlaşmalara rağmen geleneksel aile bağlılığımızı, kültürümüzün ve inançlarımızın temelinde olan aile ilişkilerimizi, aile fertlerine (ana, babaya, eş ve çocuklara) olan saygı ve sevgimizi her zaman canlı ve geçerli kılmak zorundayız. Gerek devlet, gerek yerel yönetimler gerekse STK'ların çalışmaları bunu sağlamaya yönelik olmalıdır. Sosyal hizmet uygulamalarının da temel çekirdeğini ailelere yönelik çalışmalar oluşturmalıdır. Ancak bu şekilde suç ve suçlulukla mücadelede hem bugün hem de yarın daha etkin ve verimli bir mücadele edilebilmesi sağlandığı gibi yeni suç ve suçluların oluşması da engellenebilir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması ve aileye yapılacak olan sosyal hizmet müdahalelerinin bu çatı altında toplanması ülkemizin geleceği, nesillerin güvencesi, aile kurumunun korunması adına güzel bir adım olmuştur.

Mevcut politikaların daha da geliştirilmesi, bakanlığa bağlı yerelde bulunan merkezlerin daha aktif ve fonksiyonel bir yapıya kavuşturulması, bürokratik engellerin kaldırılması, doğrudan müdahale yetkilerine sahip ve mali gücü yüksek bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Yerel yönetimleri de destekleyici ve yönlendirici politikaların geliştirilmesi bu bağlamda kurulacak olan STK'ların her yönüyle desteklenmesi de hayati önem arz etmektedir.

Suç ve suçlulukla mücadelede sosyal hizmet uygulamaları, Suça Sürüklenmiş Çocuklardan işe başlamalıdır. Geleceğin yetişkin suçluları olan S.S.Ç.'lere karşı yapılacak olan sosyal hizmet müdahalelerinde daha etkin geribildirimler alınabilir. Çocuk yapısı itibariyle

gelişmeye ve değişime açık bir varlıktır. Bu yaşta yapılacak olan sosyal hizmet müdahalesi daha kolay, daha az zaman alıcı ve daha az maliyetli olmaktadır. Suça Sürüklenen Çocuklara yönelik ilk müdahale aile ile birlikte eğitim kurumlarında yapılmalıdır. Her okuldan sorumlu sosyal hizmet uzmanı, sosyolog, psikolog vb. uzmanlardan oluşan aile danışmanlığı birimleri kurulmalı, bu birimler okulların rehberlik servisleri ile birlikte koordineli bir şekilde çalışarak, suça meyilli veya risk altında bulunan çocuğa ailesi ile birlikte müdahale etmelidir.

Uygulamada Emniyet/Jandarma Çocuk Şube Müdürlüklerinde görev alan başta sosyal hizmet uzmanları olmak üzere sosyal çalışmacıların sayısı daha da artırılmalı, sadece merkez Çocuk Şubelerinde değil, her ilçede kurulu bulunan emniyet/jandarma çocuk bürolarında da sosyal çalışmacılara görev verilmeli, suçluluğun başlangıcı olan Suça Sürüklenmiş Çocukların rehabilite edilip tekrar topluma kazandırılmaları ve güvenlik birimlerine gelen mağdur çocukların mağduriyetleri sonucu oluşan sosyo-psikolojik travmalarının giderilmesi için etkin bir şekilde, kağıt ve prosedür üzerinde kalmayan uygulanabilir, pratik ve sağaltım almaya dönük, ailelere yönelik sosyal hizmet müdahaleleri yapılmalı ve müdahale aşamaları (tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma ve izleme) titizlikle yerine getirilmelidir.

Üniversiteler, özellikle sosyal hizmet bölümleri suç ve suçlulukla mücadelede yeni paradigmlar geliştirmeli, sistematik ve düzenli bir şekilde suçla mücadelede sosyal hizmet uygulamalarının gelişmesine katkı sağlayacak sempozyum, panel vb. ulusal düzeyde çalışmalar düzenlenerek siyasi erke bu bağlamda rehberlik etmeli ve uygulamalara geçilmesi sağlanmalıdır.

Suç ve suçlulukla mücadelede sosyal hizmetin etkinliği, yayınları, uygulama alanları ve uzman sayısı daha da artırılmalı, bir alt disiplin şeklinde sadece suçu ve suçla mücadeleyi konu alacak adli sosyal hizmet anlayışı geliştirilerek sosyal hizmet bölümlerinin ders müfredatında yerini almalı ve suçla mücadelede uzmanlaşmaya gidilmelidir.

Sorun odaklı sosyal hizmet uygulamalarını genel anlamda kamu üstlenmelidir. Çünkü sorunla mücadelede dezavantajlı durumda olan bireye, STK vb. kuruluşların müdahaleleri suça bulaşmış birey tarafından dikkate alınmayabilir, birey içinde bulunduğu durumdan

dolayı isyankâr, karşı tutum ve davranışlar sergileyerek uygulayıcı konumdaki kuruluşları ve görevlileri de zor duruma sokabilir. Bu bireylere uygulanacak olan sosyal hizmet ve rehabilitasyon çalışmalarında aynı zamanda bir otorite de gereklidir. Devlet bu otoriteyi sağlayıcı konumda olduğundan daha aktif ve etkin müdahaleler yapabilir. Burada STK vb. kuruluşlar, devletin yapmış olduğu sosyal hizmet müdahalelerine yardımcı rol üstlenmelidir. Örneğin herhangi bir suça karışmış, ailesi ve kalacak yeri olmayan bir çocuğun bir sosyal hizmet uygulaması olarak barınmasını devlet sağlamalı, sivil kuruluşlar ise devlet tarafından barındırılan bireye rehberlik ve rehabilitasyon çalışması yapılmasına yardımcı olmalıdır.

Koruyucu ve önleyici sosyal hizmet uygulamalarında ise hem kamu hem yerel yönetimler hem de STK'lar aktif ve eş güdüm içerisinde çalışmalar gerçekleştirmelidir. Henüz suç işlememiş veya suça itilmemiş bireye sosyal hizmet müdahaleleri daha hümanist bir felsefe ile yapılır. Burada önemli olan uygulamayı yapacak kurumların eşgüdüm ve dayanışma içerisinde, aynı amaca yönelik faaliyetleri yürütecek uygulamalar olması gerekliliği esas alınmalıdır.

Çalışma genel olarak; koruyucu-önleyici sosyal hizmet uygulamalarının, sorun odaklı sosyal hizmet uygulamalarından daha etkin, başarılı ve maliyetinin daha az olduğunu ortaya koymaktadır. Suç ve Suçlulukla mücadelenin sadece kolluk kuvvetleri ile yapılmasının eksik kalacağı, suçlu davranışın alt yapı unsurlarını ortaya çıkaracak sosyal bilim faaliyetlerinin özellikle uygulanabilirliği ile ön plana çıkan sosyal hizmet kapsamında değerlendirilmesinin önemi ortaya konulmuştur.

Bu bağlamda ülkemizde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı koordinesinde genel müdürlük seviyesinde, mali yapısı güçlü, sosyal hizmet uzmanı, sosyolog, psikolog vb. sosyal çalışmacıların yer aldığı ve yönettiği Ulusal Suç Önleme Merkezi kurulmalı ve taşra yapılanmasına gidilmelidir. Doğrudan yerelde hem diğer kamu kuruluşlarından hem de alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarından destek alınarak suç oluşmadan önce çözüm stratejileri üretilmeli, koruyucu-önleyici ve iyileştirici özellikleri barındıran uygulanabilir reel faaliyetler içinde olunmalıdır.

Sosyal hizmet faaliyeti yürüten özellikle kamu kuruluşlarındaki bürokrasi en aza indirilmeli,

hızlı, hantallıktan uzak, etkin ve verimli sosyal hizmet uygulamaları sayesinde suç ve suçlulukla mücadele de daha etkin olunmalıdır. Unutulmamalıdır ki ülkeler ve toplumlar bir nevi sosyal yaşamlarını sürdürebilirler ancak huzurlu ve refah seviyesi yüksek bir toplum ve ülke ideali içindeyse, suçun yoğun yaşandığı, suçlu profillerinin fazla olduğu, güvenin ve huzurun kaybolduğu bir ülke ve toplum istemiyorsak, suç ve suçlulukla mücadele sadece güvenlik güçlerinin uygulamaları ile başarıya ulaşamayacağı, esas motivasyonun üretilen sosyal politikalar çerçevesinde sosyal hizmet müdahaleleri ile bataklığı kurutmak olduğu algısını siyaset mekanizması, uygulayıcılar, bu yönde çalışma yürütecek olanlar ve toplum şiar edinmelidir.

KAYNAKÇA

ABAY, Ali Rıza; (2004), **Bir Sosyal Politika Olarak, Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yeri**, Sivil Toplum Dergisi, Sayı:6,İstanbul.

ABAY, Ali Rıza; (2005), “**Türkiye’de Sivil Toplum Örgütlerinin Etkinliği**”, Ensar Vakfında Yapılan Konuşma Metni.

ADA, Şükrü ve Adem Peker; (2012), “ **Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulamasının Etkinliğinin İncelenmesi (Sakarya İli Örneği)**”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1, s. 425-458.

ACAR, İsmail; (2001), **Osmanlı Kanunnameleri Ve İslam Ceza Hukuku (I)**, D.E.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı XIII-XIV, İzmir 2001, s. 53-68.

AGTEN, Jan; (2004), **Türkiye’ de Sosyal Hizmet Uygulamaları İhtiyaçlar ve Sorunlar**, Çev., Aylin Akpulat, Sosyal Hizmet Sempozyumu 2004, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü, Ümit Ofset Matbaacılık,Ankara.

AKSEN, Gamze; (2011), “**Kent, Suç ve Çocuk**”, Yardım ve Dayanışma Derneği Dergisi, Yayıncı: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Cilt: 2, Sayı:3, s. 65-74.

ALKAN, Necati; (2009), **Söz Bitmeden Terörle Mücadelede Önleme Stratejileri**, USAK Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara.

ALTUN, F. Mustafa ve Özcan Karaman; (2011), “**Etnik Ayrılıkçı Terörle Mücadele Politikaları Kapsamında Türkiye ve İspanya Analizi**”, Editörler/Derleyenler: BAŞIBÜYÜK, O., M. Alper Sözen ve N. Altun, Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, Polis Akademisi Yayınları, s. 1-30.

AYTAÇ DOĞAN, Pınar, **Çocuk Mahkemeleri**,

http://scholar.google.com.tr/scholar?q=sosyal+inceleme+raporu&hl=tr&as_sdt=0%2C5&as_vis=1/ 13.06.2016

BAHADIR, A., C. Eker ve İ. Beyaz; (2007), “**Öğretmen Gözüyle Okul Dışında Şiddet Gören Çocukların Okul Ortamındaki Tutum ve Davranışları**”, Editörler: YILDIRIM,

N., ve K. Yıldırım, 2007 Sosyal Hizmet Sempozyumu - Çocuk ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler, Sakarya Üniversitesi Rektörlük Basımevi Müdürlüğü, s. 281-292.

BAHARÇİÇEK, Abdulkadir ve Gökhan Tuncel; (2011), “**Terörle Mücadelenin Zorlukları ve Bu Zorlukları Aşmada Farklı Bir Yaklaşım: Demokratik Mücadele Yöntemi**” Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, UTSAM, Cilt:2, Sayı:2, s. 1-16.

BAYKARA ACAR, Yüksel ve Elif Gökçearslan Çifci; (2011), “**Çocuk Suçluluğunda Aileyle İlgili Risk Faktörleri Ve Ailenin Güçlenmesinin Önemi**”, Editör: ÖZKAN, Yasemin, Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı, Maya Akademi Yayınevi, 1. Basım, s. 51-70.

BMİHM (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi); (2004), **İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet**, Birinci Bölüm Çev., Emine DOĞAN, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Yayın No:004, Ankara.

CANTER, David; (2011), **Suç Psikolojisi**, Çevirenler:, Ali Dönmez, I. Çoklar Başer ve M. Güler, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, (2010), Önce Çocuklar Bir Adım Daha Derneği, <http://www.edb.adalet.gov.tr/csr.pdf/> 24.04.2012.

CILGA, İbrahim; (2004), **Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’ de Sosyal Hizmet**, İlk Baskı, Özbay Ofset Baskı, Dizgi: İleri Dizgi Tasarım Hacettepe Üniv. Sosyal Hizmet Yüksek Okulu, Yayın No:016, Ankara.

ÇAĞLAR, Türken; (2012), “Türkiye’de Sosyal Hizmet Disiplini Üzerine Bir Değerlendirme” Derleyen: CILGA, İ., ve B. Hatipoğlu, **Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler**, Sabev yayını, s.31-56. Ankara.

ÇAKMAKLI, Kemal; (1991), **Aileler İçin Sosyal Hizmet**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Genel Yayın No:12, Eğitim Seri/3, İstanbul.

DEMİRBİLEK, Sevdâ; (2009), **Sosyal Politika Bağlamında Sosyal Hizmet**, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlük Matbaası, 1. Baskı, İzmir.

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, **Denetimli Serbestlik Nedir**, <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/> 13.02.2013

Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personel El Kitabı, (2011), T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 48, Ankara.

DDK, **Araştırma ve İnceleme Raporu**, 2009,4. Sayı, Ankara.

DİNÇOL, Belkıs; (2003), **Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza**, Birinci Baskı, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü yayınları:22, Popüler Dizi:17, Yapım ve Dağıtım: Ege Yayınları, İstanbul.

DOLU, Osman. ULUDAĞ, Şener. DOĞUTAŞ, Cemil; **Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları Ve Güvenlik Politikaları İlişkisi**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 65-1 / dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1346/15597.pdf 24.04.2012.

DÖNMEZER, İbrahim; (2009), **Ailede İletişim ve Etkileşim**, Geliştirilmiş 6. Baskı, Hegem Yayınları, Ankara.

DÖNMEZER, Sulhi; (1984), **Kriminoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

DURAK, İzzet; (2013), **Suç Öncesi ve Suç Sonrası Suçlu Psikolojisi**, Birinci Baskı, Karahan Kitabevi, Adana.

DURKHEIM, Emile; (1995), **Toplum Bilimsel Yöntemin Kuralları**, Çev. Cemal Bali Akal, Engin Yayıncılık, İstanbul.

DUYAN, Veli; (2010), **Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri**, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Yayın No:016, Aydınlar Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti., Birinci Baskı, Ankara.

DUYAN, Veli, ÖZGÜR SAYAR, Özge ve ÖZBULUT, Mahmut; (2008), **Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak**, Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar İçin Bir Rehber, Öncü Basımevi, Ankara.

ENGİN, Murat; (2012), **“Suç Önleyici Tedbirler Bağlamında Ceza İnfaz Kurumlarında Çalışma ve Eski Hükümlü İstihdamı”**, Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, s. 24-35.

- ERDOĞAN, Oktay; (2011), **Çocuk Hakları**, Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş., İstanbul.
- ERKAN, Rüstem;(2002),**Kentleşme ve Sosyal Değişme**, Bilimadamı Yayınları, 1. Sosyoloji dizisi, Ankara.
- EVRİM, Selmin; (1970), **Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psikososyolojik İzahı Denemesi**, İstanbul üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:1531, İstanbul.
- FERT, İsmail; (2007), **Sosyal Politika ve Suç İlişkisi Ülkemizin Suç Profili Açısından Bir Değerlendirme**, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- GELERİ, Aytekin; (2010), “**Şehirlerde Suç Önleme Politikalarının Geliştirilmesi**”, Polis Bilimleri Dergisi,Yayıncı: Polis Akademisi,Cilt:12, Sayı:3, s. 23-39.
- GLEIZAL, J.J., G. Domenach ve C. Journe; (2000), **Batı Demokrasilerinde Polis**, Çev., Mustafa Kandemir, Temiz Yayınları, Ankara.
- GÖLBAŞI,Serkan; (2008),**Kentleşme ve Suç**, İstanbul’ un Kentleşme Süreci ile Suçluluk Arasındaki İlişkinin Kuramsal Değerlendirilmesi, On İki Levha Yayıncılık A. Ş., İstanbul.
- GÖRGÜLÜ, Tuğba; (2012), “Adli Sosyal Hizmet ve Ülkemizde Adli Alanda Çalışan Sosyal Çalışmacıların Durumu”, Editörler: CILGA, İ., ZENGİN, O., ve Ö. Altındağ, **Sosyal Hizmet Yazıları**, Sabev Yayınları, s. 97-122, Ankara.
- GÜLER, Meltem; (2010), “**Sosyal Psikoloji Bakış Açısından Çocuk Ve Ergenlerde Suçlu Davranış Gelişimi**”, TBB Dergisi, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-89-630/> / 24.06.2016
- GÜNŞEN İÇLİ, Tülin; (1993),**Türkiye’ de Suçlular, Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı:71, Ankara.
- HİLİNSKİ, Carly ve Niyazi Ekici; (2011), “ **Bir Suç Önleme Stratejisi Olarak Yoğun Denetimli Serbestlik Programlarının Etkinliği: Teori, Araştırma ve Politikaları Birleştirme**”, Editörler: SÖZER, M. Alper ve Daniel R. Lee, Suç Önleme Teori, Pratik ve Değerlendirme, Adalet Yayınevi, s. 179-208.

KAHYA, Yavuz; (2006),**Hemşehrilik İlişkilerinin Organize Suç Örgütleri Üzerindeki Etkileri**,Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KANAT, Cüneyt; (2010), **Orta Çağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza**, Birinci Basım, Küre Yayınları, İstanbul.

KAYI, Dilruba, **Çocuk Yargılamasında Sosyal İnceleme Raporu**,
<http://dilrubakayi.blogspot.com.tr/2013/05/cocuk-yargilamasnda-sosyal-inceleme.html/>
13.06.2016

KAYRJANOV, Elegen; (2000), **Kriminoloji**, Yepa Ltd. Şti. Baskı, Ankara.

KELEŞ, R., J. Nowak, ve İ. Tomanbay; (1991),**Türkiye’de ve Almanya’da Sosyal Hizmetler, Ansiklopedik Sözlük**, Selvi Yayınları, Ankara.

KESGİN, Bedrettin; (2012), **Kamu Sorumluluğunda Sosyal Hizmet**, Açılımkitap Pınar Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.

KIZMAZ, Zahir; (2006), **Cezaevi Müdavimleri: İnatçı Suçlar**, Orion Yayınevi, Ankara.

KIZMAZ, Zahir; (2003), **Ekonomik Yapı Ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 13, Sayı: 2, s. 279-304.

KIZMAZ, Zahir; (2013), **Cezaevinden Çıkan Bazı Suçlular Niçin Yeniden Suç İşlemektedir: Elazığ E Tipi Cezaevi Örneği**, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, Elazığ ,
<http://web.firat.edu.tr/harput/sempozyum/2/26.%20Zahir%20K%C4%B1zmaz.pdf/>
24.06.2016.

KOCABAY, Nihal; (2010), **Batı Medyasında Doğu Toplamlarının Yansıması**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KORKMAZ, Abdullah ve Bekir Kocadaş; (2006), **Toplumsal Sapma**, Arı Matbaacılık, İstanbul.

KONGAR, Emre; (1972), **Sosyal Çalışma ’ya Giriş**, Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara.

KÖSELİ, Mutlu; (2011), “**Terör Örgütlerinin Eleman Kazanmalarını Kolaylaştıran Etmenler**”, Editörler/Derleyenler: BAŞIBÜYÜK, O., M. Alper Sözen ve N. Altun, Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, Polis Akademisi Yayınları, s. 93-104.

KURT, Mehmet; (2011), “**Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi Ve Denetimli Serbestlik Tedbiri**”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Cilt:1, Sayı: 4, s. 205-232

KUT, Sema. (1988), **Sosyal Hizmet Mesleği Nitelikleri Temel Unsurları Müdahale Yöntemleri**, Ankara.

MARSHALL, Gordon; (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev., Osman Akınbay, Derya Kömürçü, Bilim ve Sanat Yayınları, vııı+917 sayfa, Ankara.

MAVİLİ AKTAŞ, Aliye; (2013), “Aile Danışmanlığı ve Hizmet Yaklaşımı”, Yayına Hazırlayanlar: ACAR, H., NEGİZ, N., ve E. Akman, **Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları**, Maya Akademi Yayınları, s.181-194, Ankara.

Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği,<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16567&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=/> 15.06.2016

NADİR, Ural; (2011), “**Suça Yönelen Çocuk ve Ailesi ile Çalışma: Ekolojik Sistem Perspektifi Çerçevesinde Örnek Bir Vaka Sunumu**”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Yayıncı: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Cilt: 22, Sayı:1, s. 165 -174.

ONAT, Ümit; (2002), “**Genelci Yaklaşımın Makro Düzeyde Uygulanması**”, Editörler: KARATAŞ, K., ve S. İl, Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma 1, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayın No:012, s. 186-196.

ÖZEREN, S., M.A. Sözer ve O. Başibüyük; (2012), “**Bireylerin Terör Örgütüne Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: PKK/KCK Örneği**”, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi,UTSAM, Cilt 3,Sayı:2, s. 57-83.

ÖZKAN, Yasemin ve Gülbiye Yenimahalleli Yaşar; (2011), “**Ekonomik Krizde İşsizlik Ve Ailenin Güçlendirilmesi**”, Editör: ÖZKAN, Yasemin, Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı, Maya Akademi Yayınevi, 1. Basım, s. 137-160.

PARK, Sunyoung ve Hüseyin Akdoğan; (2011), “**Mükerrer Suçun Önlenmesinde ve Hükümlülerin Topluma Tekrar Kazandırılmasında İnanç Odaklı Cezaevi Programlarının Rolü**”, Editörler: SÖZER, M. Alper ve Daniel R. Lee, Suç Önleme Teori, Pratik ve Değerlendirme, Adalet Yayınevi, s. 139-156.

SARGIN, Sevil. TEMURÇİN, Kadir. **Türkiye’de Suçlar ve Mekânsal Dağılışı**, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/teror/teror4.pdf> /24.04.2012.

SEVER, M., H. Cinoğlu ve O. Başbüyük; (2010), “**Terörün Sosyal Psikolojisi**”, Editörler: SEVER, M., H. Cinoğlu ve O. Başbüyük, Terörün Sosyal Psikolojisi, Polis Akademisi Yayınları, s. 1-14.

SEYYAR, Ali; (2007), **İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri**, Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü, Değişim Yayınları, İstanbul.

SEYYAR, Ali; (2008), “**İslami Değerler Açısından Manevi Sosyal Hizmetler**” , Editör: SEYYAR, Ali, Manevi Sosyal Hizmetler, Rağbet Yayınları, İstanbul.

SHAW, Margaret; (2007), **Gençlere Yatırım Suçun Önlenmesi ve Mağduriyete Uluslararası Yaklaşımlar**, Çev., İtibar Uğurlu, EGM Basımevi, Ankara.

SOKULLU, AKINCI, Füsün; (2010), **Kriminoloji**, Beta Basım A.Ş., İstanbul.

SOLAK, Adem; (2009), **Çocuk Suçluluğu ve Aile**, Hegem Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı, Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı, (2013), “**Sosyal İnceleme Raporu**”, Editörler: KIRIMSOY, E., H. Acar , H. Yokuş Sevik, H. Kaynak, M. Aydın, Ş. Antakyalıoğlu, U. Özdemir, Y. Mutlu ve Y. Baykara Acar. Koordinasyon ve uzaktan eğitim BNB Ltd. Şti., Proje Paydaşları; Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, UNICEF Türkiye, Ankara.

SOYASLAN, Doğan; (1998). **Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri)**, Genişletilmiş 2. Baskı, Adalet Matbacılık Tic. Ltd. Şti., Ankara.

SÖZER, M. Alper ve Niyazi EKİCİ; (2011), “**Toplum Destekli Polisliğin Teorik Altyapısı ve Kavramsal Çerçevesi**”, Editör: SÖZER, M. Alper, Toplum Destekli Polislik Toplum, Suç ve Güvenlik, Adalet Yayınevi, Ankara.

ŞAHİN, Fatih; (2011), “**Aileleri Güçlendirmek: Güçler Perspektifi Temelinden Bir Bakış**”, Editör: ÖZKAN, Yasemin, Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı, Maya Akademi Yayınevi, 1. Basım, s. 1-12.

ŞAHİN, Fatih ve Nilgün Küçükkaraca; (2002), “**Genelci Sosyal Hizmetin Temel Özellikleri**”, Editörler: KARATAŞ, K., ve S. İl, Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma 1, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayın No:012, s. 170-176.

ŞEKER, Aziz; (2011), **Sosyal Hizmetlerde Etik Sosyal Bilimlerde Bir Uygulama Alanı Kılavuzu**, Sabev Yayınları, Sosyal Çalışma Dizisi:23, Ankara.

TARHAN, Nevzat; (2010), **Toplum Psikolojisi** Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye, Timaş Yayınları, İstanbul.

TARHAN, Nevzat; (2010), **Psikolojik Savaş**, Timaş Yayınları, İstanbul.

TOMANBAY, İlhan; (1999), **Sosyal Çalışma Sözlüğü**, Selvi Yayınları, Ankara.

TOMANBAY, İlhan; (1999), **Sosyal Çalışmayı Yapılandırmak: Kavramlar – Oluşum – Nitelik – Uygulama**, SABEV, Ankara.

TUNCAY, Tarık ve Sunay İl; (2009), “**Sosyal Hizmet Uygulamasında Empatiyi Yeniden Düşünmek**”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Yayıncı: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Cilt: 20, Sayı, 2, s. 39-56.

TURAN, Nihal; (1999), **Sosyal Kişisel Çalışma (Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet)**, Editör: DUYAN, Veli, 2. Baskı, Aydınlar Matbaası, Ankara.

TURHAN, Mümtaz; (2002),**Kültür Değişmeleri**, Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik, Çamlıca Yayınları, İstanbul.

TÜRKKAHRAMAN, Mimar ve Kamil Şahin; (2011), “**Ayrılıkçı Terörle Mücadelede Sosyal Bütünleşmeyi Sağlayıcı Unsurlar**”, Editörler/Derleyenler: BAŞIBÜYÜK, O., M. Alper Sözen ve N. Altun, Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, Polis Akademisi Yayınları, s. 47-68.

TÜZÜN, Birgül; (2000), **İstanbul İlinde Suça İtilmiş Çocuklar Konusunda Yapılan Çalışmaların Genel Bir Değerlendirilmesi**, 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Araştırmalar Kitabı, Yayına Hazırlayanlar: Sevgi Usta Sayita ve Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları, İstanbul.

UĞUR, Suat; (2011), **Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım Ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

YAVUZER, Haluk; (2006),**Çocuk ve Suç**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

YAVUZER, Haluk; (1996), **Çocuk ve Suç**, Remzi Kitabevi, İstanbul

YENER, Samira; (1996), **Amerika Birleşik Devletlerinde Federal ve Eyalet Düzeyinde Sosyal Hizmet Programları**, DPT Yayınları, Ankara.

YILDIRIM, Neşideve Kazım Yıldırım; (2008), **Sosyal Hizmet Kuram ve Yaklaşımlar**, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

YILDIRIM, Kazım; (2007), “**Sakarya’ daki Sosyal Hizmet Kuruluşları**”, Editörler: YILDIRIM, N., ve K. Yıldırım, 2007 Sosyal Hizmet Sempozyumu - Çocuk ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler, Sakarya Üniversitesi Rektörlük Basımevi Müdürlüğü, s. 151-166.

YOLCUOĞLU, İ. Galip; (2010), “**Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile Ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri Ve Sosyal Hizmet Müdahalesi**”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Yayıncı: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Cilt:21, Sayı: 1, s. 73-83.

YOLCUOĞLU, İ. Galip; (2007), “**Sosyal Hizmet Uygulamalarında Aileye Sosyal Hizmet Müdahalesi Aile ve Çocuğun Değerlendirilmesi**”, Editörler: YILDIRIM, N., ve K.

Yıldırım, 2007 Sosyal Hizmet Sempozyumu - Çocuk ve Aileye Yönelik Sosyal Hizmetler, Sakarya Üniversitesi Rektörlük Basımevi Müdürlüğü, s. 45-52.

YÜCEL, Mustafa Tören; (2008), **Kriminoloji**, Afşar Matbaacılık, Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Ankara.

ZENGİN, Oğuzhan; (2012), “Uygulamalı Bir Bilim Olarak Sosyal Hizmet”, Editörler: CILGA, İ., ZENGİN, O., ve Ö. Altındağ, **Sosyal Hizmet Yazıları**, Sabev Yayınları, s. 215-236, Ankara.

<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/soshiztasoren.htm> / 24.04.2012

<http://www.brottsoffermyndigheten.se/default.asp?id=3950> / 25.04.2012

<http://www.kriminoloji.com/>26.04.2012

http://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/e99e9b909fe247d_ek.pdf / 26.04.2012

<http://www.shcek.gov.tr/> 09.05.2012

<http://www.gokturkce.net/yazi/bilge-kagan-yaziti-cevirisi-okuma-metni/> 11.03.2013

<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/isvecshm.htm/> 13.06.2016

<http://sosyalcalisma.com/sosyal-inceleme-raporu-nasil-yazilir/> 13.06.2016

TÜİK, Güvenlik Birimine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 23.06.2016

TÜİK, Hükümlü ve Tutuklu Sayısı, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1070, 23.06.2016

http://www.sukrukayali.com/FileUpload/ks447296/File/sosyal_politika_konu_ozeti.pdf/ 03.07.2016

EKLER

Ek: A (*)

633 SAYILI KHK

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması; 06.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulunca 03.06.2011 tarihinde kararlaştırılmıştır. Amaç ve kapsam, madde 1- (1) Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir. Hizmet birimleri, madde 6- (1) Bakanlığın hizmet birimleri şunlardır:

- a) Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- b) Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- c) Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- d) Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- e) Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.
- f) Denetim Hizmetleri Başkanlığı.
- g) Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- h) Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı.
- i) Hukuk Müşavirliği.
- j) Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı.
- k) Personel Dairesi Başkanlığı.
- l) Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.
- m) Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği.
- n) Özel Kalem Müdürlüğü

*(<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf/>) (Erişim: 16.03.2013)

Ek: B (*)

(Denetimli Serbestlik Büroları İçin)

ÖRNEK

SOSYAL İNCELEME RAPORU

KURUMU :
RAPOR TARİHİ :
MÜRACAAT TARİHİ :
DÜZENLEYEN SHU :
İNCELEME NEDENİ :

MÜRACAATCININ :
TC. NO :
ADI SOYADI :
ANA BABA ADI :
DOĞUM YERİ VE YILI :
NÜFUSA KAYITLI OLDUĞU İL: :
EĞİTİM DURUMU :

İLÇE :

KÖY-MAHALLE:

MÜRACAATCININ YARGILANMASI İLE İLGİLİ

MAHKEMENİN ADI :
TARİHİ :
KARAR NO- ESAS NO :
HÜKÜM :
AVUKAT BİLGİLERİ :
HÜKÜM KONUSU OLAYIN ÖZETİ:

BİLGİ KAYNAKLARI :

MÜRACAATCININ AİLE DURUMU VE SAĞLIK DURUMU:

EKONOMİK DURUMU:

YAŞADIĞI KONUT DURUMU:

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLEN HİZMET :

(İncelemeyi yapan sosyal
hizmet uzmanının adı
soyadı ve imzası)

*<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyalhizmetmeslegi.htm> (Erişim: 15.06.2016)

Ek: C (*)

S.S.Ç.'ler İçin Örnek SİR İçeriği:

SOSYAL İNCELEME RAPORU

..... Sayılı Kanunun Maddesi ve İlgili Yönetmeliğin Maddesi Gereğince Hazırlanmıştır.

FORMEL BİLGİLER

F.1. RAPORUN YASAL DAYANAĞI

- Görevlendirilen makam ve dosya numarası
- Rapor istem nedeni
- Rapor istem tarihi
- Rapor teslim tarihi
- Raporu hazırlayanın adı ve soyadı, unvanı

F.2. KİMLİK BİLGİLERİ

- Hakkında rapor hazırlanacak çocuğun T.C. kimlik numarası
- Adı ve soyadı
- Cinsiyeti
- Doğum yeri ve tarihi
- Nüfusa tescil tarihi
- İkametgâh adresi
- Baba adı ve soyadı, iletişim bilgileri
- Anne adı ve soyadı, iletişim bilgileri
- Anne baba yoksa yasal temsilcinin adı ve soyadı, iletişim bilgileri

F.3. KULLANILAN KAYNAKLAR VE BİLGİ TOPLAMA YOLLARI

- Çocukla yapılan görüşmeler (görüşme sayısı, süreleri, nerelerde, hangi tarihlerde ve nasıl gerçekleştiği)
- Görüşülen sistemler, kişi ve kurumlar (görüşme sayısı, süreleri, nerelerde, hangi tarihlerde ve nasıl gerçekleştiği)
- Yapılan mahalle ve ev ziyareti (ziyaret sayısı, süreleri, nerede, hangi tarihlerde ve nasıl gerçekleştiği)
- İncelenen belge ve kayıtlar (mahkeme dosyası, muhtarlık, okul ve okul dışı eğitim kuruluşu, polis, ASPB, RAM, hastane, ruh sağlığı ve madde bağımlılığı tedavi merkezi kayıtları)
- Gerekli halde görüşülemeyen kişi ve kuruluşlar, görüşülememe nedenleri

DEĞERLENDİRME

D.1. SUÇA İLİŞKİN BİLGİLER

- Suç olayı ve çocuğun suç eylemindeki rolüne ilişkin bilgiler
- Çocuk tarafından işlenen diğer suçlara ilişkin bilgiler
- Suçu anlama ve olumsuz etkisini görebilmeye ilişkin bilgiler
- Suçla ilgili motivasyon, tutum ve pişmanlığa ilişkin bilgiler
- Suçla ilgili öncül ve ardıl sorunlara ilişkin bilgiler

D.2. BİREYSEL ÖZELLİKLERE İLİŞKİN BİLGİLER

- Gelişim dönemleri ve alanları açısından çocuğun gelişimsel özelliklerinin suçla bağlantısına ilişkin bilgiler

- Çocuğun sosyal çalışma görevlisi ile kurduğu ilişkinin niteliğine ilişkin bilgiler
- Çocuğun sosyoduygusal ve bilişsel kontrol alanı açısından olgunluk düzeyine ilişkin bilgiler

D.3. ÇEVRE (TOPLUMSAL YAPI, KÜLTÜR) VE AİLEYE İLİŞKİN BİLGİLER

- Çevre (toplumsal yapı, kültür) ile ilgili bilgiler
- Aile ile ilgili bilgiler
- Aile yapısı ve işlevselliğine ilişkin bilgiler
- Ailenin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bilgiler
- Ailenin gelişim tarihi ve göç öyküsüne ilişkin bilgiler
- Aile içi ilişkiler, iletişim ve aile çatışmalarına ilişkin bilgiler
- Aile sorunları, çözüm yolları ve ailenin diğer kaynak sistemlerle ilişkisine ilişkin bilgiler
- Ailenin çocuğun suçuyla bağlantılı görüşü, gereksinim ve sorunları

D.4. OKUL, İŞ, ARKADAŞ GRUBU VE BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRMEYE İLİŞKİN BİLGİLER

- Okul yaşamına ilişkin bilgiler
- İş yaşamına ilişkin bilgiler
- Arkadaş grubu ve boş zamanları değerlendirmeye ilişkin bilgiler

D.5. SUÇUN ORTAYA ÇIKIŞI, CEZA SORUMLULUĞU VE SUÇUN DENETLENMESİNE İLİŞKİN SONUÇ-DEĞERLENDİRME

- Suçun ortaya çıkışına ilişkin sonuç-değerlendirme
- Ceza sorumluluğuna ilişkin sonuç-değerlendirme
- Suçun denetlenmesine ilişkin sonuç-değerlendirme

MÜDAHALE

M.1. MÜDAHALE PLANI HAZIRLAMA

M.2. YASAL TEDBİR, YAPTIRIM VE YÖNLENDİRME SEÇENEKLERİNİN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

M.3. OLASI ÖNERİLER

Sosyal Çalışma Görevlisi

İsim, Soyadı

İmza

Raporu Teslim Alma Tarihi:

(Gün/Ay/Yıl)

Çocuk Mahkemesi Hakimi

İsim, Soyadı

İmza

*(Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı, 2013: 308-309)

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Kahramanmaraş ili, Elbistan ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Elbistan'da tamamladı. 2007 yılında Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. 2007 ve 2008 eğitim-öğretim döneminde Elbistan'da özel bir dershanede ve Yatılı Bölge İlköğretim Okulunda öğretmenlik görevinde bulundu. 2009 yılında Türk Emniyet Teşkilatında göreve başladı ve halen görevine devam etmektedir. Bu tezi; Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programında hazırladı.